

*Petri Bondam Oratio secularis
de foedere Trajectino*

Pieter Bondam, J.V.D.D.

23872

d.

"

245
P. BONDAM
ORATIO
DE

FOEDERE TRAJECTINO.

PETRI BONDAM
ORATIO SECULARIS

DE

FOEDERE TRÆJECTINO,

PUBLICÆ HABITA

D. 29. Januarii anni MDCCLXXIX.

In Auditorio Majori Academiae Trajectinae, ipso
loco, quo annis abhinc ducentis Foedus
illud feliciter fuit initum.

TRÆJECTI ADRHENUM,
Ex officina ABRAHAM I VAN PADDENBURG;
ACADEMIAE TYPOGRAPHI, MDCCLXXIX.

SERENISSIMO AC CELSISSIMO
ARAUSIONENSI & NASSAVIORUM

PRINCIPI
GULIELMO V,

BELGII FOEDERATI GUBERNATORI
HEREDITARIO, TERRA MARI-
QUE IMPERATORI SUMMO,
CET. CET. CET.

*LIBERTATIS BELGICAE, FOEDERE TRA-
JECTINO PARTAE, ASSERTORI ET
VINDICI ACERRIMO,*

HANC ORATIONEM
SACRAM FACIT

PETRUS BONDAM,

Apologie van Prins WILLEM I. pag. 143.

Wy bekennen, dat wy de UNIE *eerst* gedreven hebben, dat wy se daernaer ghevoordert hebben, ja dat wy ons bencersticht hebben, datse mochte onderhouden werden. Ende wy seggen u lieden noch meer, ja segghen het so luyde, dat wy wel begheerden, dat het niet sy alleene, maer oock de geheele weerelt hoorde: *Onderhoudt uwe UNIE wel: Bewaert uwe UNIE wel.* Doch siet neerstlich toe, Myne Heeren, dat ghy niet alleene met woorden of by geschrifte, maer oock met *der daet* ter executie ende in 't werck stelt 't ghene, dat het *bundelken pijlen*, met eenen bandt t'samen gheknoopt ende ghebonden, het welcke ghy in uwen *seghel* voert, medebrenghet, ende beduydt. Datse dan nu henen gaen, ende ons beschuldighen, dat wy alle *saecken* in 't verwerpen ghefelt hebben, doer dien dat wy dese UNIE hebben te weghe gebracht; om welcker daet wille wy in eeuwichheit niet en sullen schaemroot werden. Want

— cet.

PETRI BONDAM
ORATIO.

DE

FOEDERE TRAJECTINO.

ILLUSTRISSIMI AC PRAEPOTENTES TRAJECTI-
NI POPULI ORDINES, ELECTI, EQUITES,
AC MAGISTRATUS.

NOBILISSIMI, ATQUE AMPLISSIMI HUIUS CI-
VITATIS CONSULES ET SENATORES, ACA-
DEMIAE CURATORES MUNIFICENTISSIMI.

SUPREMI TRIBUNALIS JUDICES GRAVISSIMI.
QUI COLLEGII HISCE AB ACTIS ET SECRE-
TIS ESTIS, VIRI INTEGERRIMI.

A

MA:

2 IPETRI BONDAM

MAGNIFICE ACADEMIAE RECTOR.

CUJUSCUMQUE DISCIPLINAE PROFESSORES
CELEBERRIMI, COLLEGAE CONJUNCTIS-
SIMI.

DIVINORUM ORACULORUM INTERPRETES
RELIGIOSISSIMI.

QUARUMCUMQUE ARTIUM ET SCIENTIA-
RUM DOCTORES CONSULTISSIMI, EXPER-
TISSIMI, ACUTISSIMI.

QUOTQUOT PORRO ADESTIS, SIVE NATA-
LIUM SPLENDORE, SIVE MUNERIBUS ET
HONORIBUS CONSPICUI, CIVES, HOSPI-
TES, CUJUSCUMQUE LOCI ATQUE ORDI-
NIS AUDITORES HONORATISSIMI.

VOS TANDEM, LECTISSIMA JUVENUM CO-
RONA, SPES PATRIAE, PARENTUM ET
PROPINQUORUM AMOR, NOSTRAE DELI-
CIAE.

Quae

uae ante centum hos annos in Festo seculari Foederis Trajectini publice ex eodem hoc loco voverat celeberrimus *Lucas van de Poll* (a), ut idem illud Foedus, quo, veluti fundamento suo unico, innixa per seculum steterat Respublica Belgica, in alteros centum annos perennaret; votorum illorum tandem damnati reddimur Belgae laetissimo hoc die, quo tertium jam Seculum ingredi-mur, ex quo vinculum illud indissolubile inter se colligaverint Majores nostri.

II-

(a) *Van de Poll*] In *Oratione de Foedere Ultrajectino*, (Unionem vulgo vocant) *Belgii uniti Munimento ac Monumento*, in ipso publicae quondam Passionis loco, ubi *Aula nunc Academica*, coram *Amplissimis Academiae Curatoribus*, frequentique *Eruditorum Concessu*, pari fere modo viva voce expressa, quo chartis jam impressa annus *Foederis seculari 1679*. uti titulus ejus est, quem integrum vel ideo subjungendum putavi, quia memoriae & manibus *Eruditorum* jam fere excidit *Oratio* illa, nullamque eius notitiam nobis praebuit *Ampl. C. BURMANNUS* in *Traject. Erudit.* pag. 272.

4 PETRI BONDAM

Illud enim, quae O. M. Dei in nos benigntas huc usque fuit, unice nobilissimo, atque in omne aevum duraturo, Foederi debemus, Auditores, ut impotentissimi Tyranni oppressionibus resistere; jugumque ipsius intolerandum excutere non tantum ausi fuerimus; sed, eodem concordiae vinculo colligati, Hispanorum vires, post varia rerum discrimina, bello dirissimo, per octoginta fere annorum spatium protracto, ita fregerimus, atque exhaustimus, ut tandem Hispaniarum Rex PHILIPPUS IV. ad pacis leges compulsus, Belgicas nostras Regiones & Gentes, liberas, & sui juris, agnosceret, in quas nullum sibi jus superesse confiteretur.

Illud praeterea Foederi huic debemus, ut ab eo tempore, quo libertas nostra Pace Monasteriensi adferta, & ab omnibus Europae Regibus, & Principibus, publice agnita fuit, eadem animorum concordia colligati, avitam
Ba-

Batavae gentis gloriam contra quoscumque libertatis oppressores tueri ac vindicare valuerimus.

Illud tandem Confoederationi huic debemus, ut, licet variis rerum vicissitudinibus concussa & commota nonnumquam fuerit Respublica nostra, per duo tamen haec secula salva manserit & incolumis; ut spes haud vana adfulgeat, eandem illam libertatem civilem & religiosam, ope hujus Foederis tam gloriose a Maioribus nostris adsertam, & ad nos transmissam, si eadem animorum conjunctione vinculum illud concordiae tueamus, nec mutuis dissensionibus & discordiis collidamur, & frangamur, a nobis ad feros nepotes transmissum iri integram atque illibatam.

Quandoquidem autem liberae Reipublicae civem nihil magis decet, quam, quomodo libertas, a proavis multo labore, multoque sanguine parta, ad suam usque aetatem deducta

6 PETRI BONDAM

fit, cognoscere, &, quibus fundamentis nixa eadem illa libertas etiamnum illaesa perennet, perspectum habere; a temporum nostrorum felicitate haud alienum vobis, Auditores, videbitur, si laetissimo hoc die, quo ante duo secula ex rostris Curiae hujus urbis Civibus ac populo Belgico solenniter Lex illa primaria, cui unice innititur moles imperii nostri, ac concordiae compages, fuit promulgata, historiam ejus levi ac rudi penicillo vobis delinēem, & brevi atque inornato sermone enarrem, quantae molis fuerit arctiori atque aeterno foedere ita inter se jungere septem diversas Gentes, ut unum veluti populum constituent, & tamen nulla earum libertatem vel imperii Majestatem dimiserint.

Quotquot itaque, quos libertatis & patriae tangit amor, hic adestis, Auditores, dicenti mihi linguis animisque favete.

Es

Ea felicitate usus fuerat CAROLUS V. ut non tantum in locum avi sui successerit in Imperium Romano-Germanicum, verum etiam ceteras Belgii Regiones, quae huc usque aliis obtemperaverant Principibus, in suam ditionem redegerit, atque omnium Belgicarum Regionum dominum se tandem viderit.

Non longo verborum ambitu vobis, Auditores, enarrabo, quando tandem, quibusve sub pactis *Frisia*; utraque *Dioecesis Trajectina*, tam *Superior*, sive *Transsalana* regio, quam *Inferior* haec nostra; *Groningane* porro civitas cum circumjacentibus populis, ac *Drenthia* in jus & ditionem CAROLI pervenerint; quibus velut ad cumulum potentiae Austriacae ipse Ducatus *Gelriae*, & qui indissolubili nexu cum Gelria per varia jam secula fuerat connexus, *Zutphaniae* Comitatus tandem accessit.

Recognoscite tantum mecum conditiones,
qui-

3 PETRI BONDAM

quibus Frisii sese imperio illius tum subjecerint.

Inter alias, Imperatori praescriptas, ultimo tandem loco & hanc proposuerant conditionem, ut pacta illa, quae cum ipso inituri essent, solenniter confirmaret, & in perpetuum se servaturum promitteret Imperator; *sin secus (b), ut Frisii a fide ac iurejurando suo intelligerentur absoluti.*

Id

(b) *Sin secus*] Ipsa Pactorum verba, prouti illa nobis exhibuit Illustrissimus SCHWARTSENBERGIUS in 't Charterb. van VRIESL. Vol. II. p. 123. A. ita se habent: *ten voertbynden; Dat alle articulen ende Privilegien; zo die Landen toe gheuede naegbelacten zullen worden, vast ende ONVERBROECKELTCK ghebouden moeten worden, ende zoe ghebreck daer in ghescheede, als dan die voerscreven Landen van VRIESLAND wederomme VAN ALLE EEDEN ENDE BELOFTEN ABSOLVEERT te zyn.* Conf. EMMIUS *Hist. Fris.* Lib. LII. pag. 811. & SCHO-TANUS *Friesb. Hist.* Lib. XVIII. pag. 614. B. Qui reliquas Conditiones tunc temporis Carolo a Frisiiis oblatas retulit, WIN-SEMIUS in *Chron. van Vriest.* Lib. XV. p. 468. ultimam ta-men

Id sancte ac solenniter promisit Imperator, legique huic commissoriae se subjecit. Ut adeo dubitari amplius nequeat, quin ab eo tempore, quo CAROLUS, & inprimis successor illius PHILIPPUS, haec pacta conventa, tam sancte solenniterque inita, violare & pedibus conculcare ausi fuerint, aequae ac ceterae Regiones (c) nostrae, Frisia quoque iuste rebellatrix fuerit.

Vix

men hanc, quod jure mireris, neglexit. Confirmavit illud Patum Imperator sequenti modo; *Opten sfeertyenden Arttyckell, angbuende alle naegelaten Privilegien te onderhouden, ende dat Keyserlycke Majesteys daer to verhouden zy. Die Keyserlycke Majesteys will all tgheene, dat by die Lande to guede naegbelaeten heeft, will zyn Majesteys ONVERBROECKELTKEN HOUDEN, ende doen onderhouden. Uti in Chartulario Frisiae d. l. p. 125. A. legitur.*

(c) *Regiones*] Brabantinos illud quoque proprium pacisci solitos fuisse, ut, Principe leges violante, ipsi fidei & obsequii vinculo liberentur, donec demantur injuriae; idemque jus ab aliis Belgarum nationibus moribus usurpatum; Maximiliani in-

B

super

Vix sexennium, ex quo PHILIPPUM septemdecim Regionēs Belgicae receperant (d) tanquam *hereditarium principem*, ac post mortem Patris futurum suum dominum, effluxerat; quando, inusitato exemplo, omni publica cura ac regimine se abdicare, ditionesque suas Burgundicas, & Belgicas, pleno jure in filium transferre statuit CAROLUS.

Con-

super Austriaci, Mariaeque Burgundicae, placita praeferrī, quae ipsis Brabantinis individuas eadem legum sanctione aequaverint, docuit GROTIUS *Annal. Lib. II. pag. 42. & 43.*

(d) *Receperant*] *ontfangen voor heuren toekomenden Erffboer ende Landtsfurst na synre Majesteits afsvichbryt*, uti legitur in *Formulis Jurisjurandi*, a Philippo Gelris praestiti, apud VAN LOON *Geld. Placaetboek* Tom. I, in *Praelimin.* p. 36. 38. 41. & 43. — Eaque occasione in omnia singularum Gentium Privilegia liberalius, quam vel Avus, vel Pater ipsius antea fecerant, juravisse Philippum, luculenter ostendit WAGENAARIUS *Vad. Hist. Vol. V. pag. 336.* Ut vel ex solo jurejurando, quo Hollandi, Zelandique fidem suam ipsi tum obstrinxerunt, justitia causae Belgicae contra Hispanos liquido probari possit.

O R A T I O. II

Convocat eum in finem Bruxellas Regionum Belgicarum Proceres, in eoque Ordinum conventu omne suum jus in has regiones solenni modo in Filium transfert.

Redite, quaeso, in memoriam, Auditores; quae illius tunc fuerit ad Filium oratio.

Postquam Belgas suos ob praestitam semper sibi fidem impense laudaverat; postquam in difficillimis suis rebus fidissimos semper sibi adjutores fuisse Belgas, praedicaverat; postquam se semper jura atque immunitates nationum Belgicarum sancte observasse dixerat; tandem ad Filium conversus, „ si & Tu”, inquit, „ vestigiis meis insistens, idem feceris, eundem ipsorum amorem, quo me pro-

„ secuti huc usque fuerunt, experieris;

„ eandem fidem, si justo imperio hos rexeris, tibi exhibebunt. Sin secus egeris; si

„ apud Te non acquitas, non Procerum auctoritas, non gratia valeat; si immunitates

B 2

„ ac

„ ac jura eorum, sanguine parta; ~~¶~~ pacta con-
 „ venta, Tecum inita, pedibus conculcare
 „ annitaris; confirmo Tibi, vitam his prius
 „ defuturam, quam vim perseverantiamque
 „ ad tuam tuorumque improbitatem perfe-
 „ quendam. Quidvis perpeti satius sibi esse
 „ censebunt, quam in tanta vi atque acerbi-
 „ tate versari. Et ni justo, aequabili, ac leni
 „ imperio hos rexeris, *iidem exitio (e) Tibi*
 „ *erunt, imperioque omni Te exuent.*”

Elocutus vix haec verba erat pater; vix ita
 fideliter & paterne haec filium monuerat,
 cum animo, velut futurorum (f) praescio,
 ita

(e) *Exitio tibi erunt.*] Vide BORRIUM *Lib. 1. pag. 5.* &
 Amplissimum VAN DE SPIEGEL *Hist. van de Satisfactie der*
Stad GOES p. 21. Conf. quoque VAN METEREN *Lib. I.*
Fol. 15. B.

(f) *Futurorum praescio*] Id quod nuper etiam advertit Auctor,
van de Algemeene Bibliotheek Vol. II. Part. 1. pag. 35.

ita commoveretur, ut lacrymae ipsi, quamquam invito, oculis erumperent.

Equidem, Auditores, quotienscumque animo meo repraesento CAROLUM, cum haec eloqueretur, ob corporis, per morbum arthriticum debilitati, infirmitatem, manu sua humeris ARAUSIACI PRINCIPIS innitentem; toties non Imperatorem, sed ore ipse ipsam Patriae Libertatem mihi videor audire loquentem, ac quasi vaticinantem, eundem illum Principem, cujus humeris tum innitebatur, aliquando illum fore, quem Providentia Divina destinaverat vindicem & adfertorem libertatis civilis & religiosae, quam violatum iri, ac conculcatum, justus jam tum aderat metus.

Et sane, si fidissimis his patris sui monitis morem gessisset filius, imperiumque intra legitimos juris & aequitatis cancellos sustinuisset, omnia non adeo fuissent in Belgio turbata.

B 3

Dum

14 PETRI BONDAM

Dum enim in contraria ruebat superbus ac subdolus Philippi animus, nimis verum fuisse praefagium illud paternum, eventus docuit.

Statim enim ac habenas imperii adeptus fuerat, impotentis dominatus fundamenta, a Carolo jam jacta, ulterius erigere studuit Philippus; in eo tamen a patre suo diversus, ut, quod Carolus per varias ambages astute quidem, sed tamen moderate, efficere conabatur, id ipse per vim apertam, atque omnem injuriam, consequi anniteretur. Edicta namque sanguinolenta, & inquisitionem, a Patre jam in Belgium invchi coepta, statim confirmavit (g) ac renovavit.

Non sine contradictione Ordinum id se effecturum praevidebat. Hinc, quo melius voti compos fieret, peregrinos contra privilegia mu-

(g) *Confirmavit*]. Vid. *Placaatboek van BRABAND Vol. I pag. 41—55.*

muneribus & honoribus ornandos, & milites Hispanos, cum ipse in regna avocaretur, in Belgio relinquendos censuit, quorum ope, quidquid e re sua esse videretur, frustra obnitentibus Ordinibus, imo etiam invitis illis, effecturum se facile, sibi persuadebat.

Hinc in intimos hominum recessus ac conscientias inquirere coepit ac saevire. Levis-
sima fictae haereseos suspicio (*b*) ad carcerem satis erat. Leve indicium sufficiebat, ut ad quaestionem abriperentur insontes. Non testes audire reo, aut refellere, concedebatur; quasi testibus ipsis, ac veritati, inde periculum foret. Nec sine quaestu delationes exercebantur. Condemnatorum bona fisco addicebantur, partemque illorum accusatores ex
Lege

(*b*) *Suspicio*] Conf. GROTIUS *Annal. Lib. I. p. 14.* & BOR *Lib. III. pag. 114. & seqq.*

Lege (i) acquirebant. Ut facile appareat, neminem esse tam innocentem, qui salutem & dignitatem tueri posset, dummodo hac turpissimi lucri spe ilectus adesset accusator. Plerique etiam Inquisitorum, & Judicum, suppliciorum saevitia, velut pietate, certabant. Qui de literis divinis dissertassent, quive privatis coetibus sacrorum causa interfuissent, ma-

(i) *Ex Legē*] In *Edicto* enim d. 22. Septemb. 1540. nec non d. 25. Septemb. 1550. quod a PHILIPPO confirmatum fuit d. 20. Augusti 1556. ita constitutum legimus, dat de aanbrenghers sullen hebben die helft van den goeden van de Geaccuseerde, indien deselve nyet meer en bedragen, dan sonderi ponden grootten Vlaems eens. Maer so verre de voirsz. goeden meer bedragen, dan de voirsz. somme eens, in sulcken gevalle sullen alleenlyck hebben den zhiensken pennick van 't gene de voirsz. goeden meer bedragen sullen, de costen van justicien eerst ende al voeren asghecost. Vid. 't Placaatboek van GELDERL. Vol. I. p. 69. & 207. Van BRABAND Vol. I. p. 49. Van VLAANDEREN Vol. I. p. 126. 162, 193. nec non MICH. AB ISSELT *Hijl. sui temporis* pag. 9.

maſculi gladio puniebantur, feminae vivae ſub terram defodiebantur, dummodo ante mortem culpam agnoſcerent: Nam qui per-
vicaces eſſent, in hos flammis vindicabatur. Qui vi & armis injuſtiſſimam hanc atque inau-
ditam vim propellere auſi forte fuiſſent, ſae-
vioribus, & quae ab humanis ingeniis exco-
gitari poſſe negares, ſubjiciebantur tormentis.

Cajo Verri, hoſti illi ſacrorum, religio-
numque, exprobraverat olim Cicero, (k)
novo atque inuſitato animadverſionis genere
illum uſum fuiſſe, cum ignem ex lignis viri-
dibus atque humidis in loco anguſto fieri juſſe-
rit, ibique hominem ingenuum fumo excrucia-
tum ſemivivum reliquerit.

Si eo animadverſionis genere adeo jam tum
commotus fuerit Cicero, ut Judicibus quae-
ren-

(k) Cicero] *In Verrem Lib. I. C. 17.*

rendum proponeret, ex quo genere hominum istum judicarent; ecquid animi ipsi fore censeret, Auditores, & ex quo hominum genere vindices hos, uti ferebantur, religionis, ac divini cultus, fuisse arbitraretur ille, si homines, nullo scelere convictos, sed solum, quod ex animi sententia verum Deum pie colerent, non fumo tantum excruciatos & semivivos vidisset relictos; verum sententiis horum Judicum nonnunquam condemnatos, ut vel vivis, ad palos alligatis, lentus admoveretur ignis; vel etiam, ut in nuda nonnunquam corpora ardentis (1) picis, vel olei, guttulæ ex alto destillarent, atque sic semiuustulatis ignis tandem subjiceretur; cum miseris illis, ne, inter infandos dolores, & intolerabiles cruciatus, sævæque tormenta, misericordis Dei laudes

ca-

(1) *Ardentis picis.*] Conf. MICH. AB ISSELT *Hist. sui temp.* pag. 16.

canerent, neve generis humani Redemptorem unicum adstantibus publice, ac laeta mente, praedicarent, antequam e carcere eduicerentur, linguae primorem partem ignito ferro (m) adurere, atque cum in modum omnem ipsis loquendi facultatem adimere, soliti fuerint? Si talia vidisset, verba utique eloquentissimo homini defuissent, quibus immanem saevitiam ac truculentiam illorum justis coloribus depingeret. Utique tales, qui hoc modo pietatem suam Deo probari putabant, non in hominum numerum referendos, sed monstra, sed generis humani propudia ac dehonefamenta censuisset.

Ni-

(m) *Ignito ferro*] Ipsum Albani Ducis Edictum, *menſe Auguſto* anni 1571. ea de re promulgatum, in perpetuam Hispanicae saevitiae memoriam *Historiae suae Gelricae* inferendum putavit PONTANUS *Lib. XIV. pag. 909.* Conf. BRANDT *Hist. der Reformation* Vol. I. p. 518.

Nimiam illam Regis crudelitatem detestabantur etiam ex ipsis Catholicis moderatiores. Indigna res visa hæc fuit omnibus, qui altius perspiciebant, & hanc sævitiam ad interitum reipublicæ & perpetuam servitutem spectare arbitrabantur. Nullius fidem esse tam inculpatam, quæ non Inquisitorum arbitrio & libidine hæresis sit futura; nulli familiam salvam; nulli securam domum futuram, omnes ingemiscebant.

Uti sæpius antea, Auditores, ita & summo hoc ac calamitoso reip. tempore Palladium libertatis Belgicæ fuit Nobilitas Belgica.

Non taciti crudelitatis Philippeæ sedebant spectatores; verum patriam his malis eripere tentarunt *Ludovicus Nassavius*, Arausiæ Principis frater, *Henricus Comes Herenbergensis*, *Henricus Brederodius*, *Florentius de Pallandt* Culemburgensis Comes, alii-

aliique plures (*n*) ex primaria nobilitate.

Ipse Araufionensis Princeps, GULIELMUS, qua erat animi lenitate, sanguinolenta illa Regis edicta improbabat. *Hornanus* & *Egmondanus* Comites Gubernatricem quoque adhortabantur, ut nimiam saevitiam leniret. Sed frustra. Ceterorum Collegarum in Senatu Regio suffragia obstabant, quominus ad mitigationem inclinaret Margaretha.

Quod itaque singuli desperabant, id unitis viribus effici posse credebant. Nobiles, haud ignorante (*o*) nec invito Arausiaco, societatem

(*n*) *Plures*] Nobilium horum nomina egregio Historiographi Zelandici J. W. TE WATER labore atque industria in unum nuper collecta, atque oblivioni erepta laetamur in laborioso & docto opere, cui titulus *Historie van het Verbond en de Smeekschriften der Nederlandische Edelen*, Part. I. pag. 236. & seqq.

(*o*) *Haud ignorante*] Ut pluribus argumentis prosecutus est Peritissimus TE WATER *d* I. pag. 104.

tem inter se ineunt, & foedus, *Compromissum* vocabant, quo invicem sibi mutuas & adjutrices operas (*p*) promittunt contra inquisitionem, omnesque illos, qui proscriptionibus caedibusque innocentium civium fortunas sub praetextu huius inquisitionis evertere satagerent. Nec se prius quieturos, quam, postquam tribunal illud sanguinolentum, fons & origo omnis injustitiae, radicitus ex Belgio extirparetur, sancte sibi invicem promittunt.

Quo sane Foedere prima iam tum libertatis Belgicae lineamenta deformasse Nobiles hos, nemo facile inficias ibit.

Mira huius Foederis apud cuiusvis conditionis homines erat expectatio. Vulnere Reipublicae hoc Foedere obligatum iri credebant

(*p*) *Promittunt.*] Vid. TE WATER *d. l. p. 70.* MICH. AB ISSELT *Hist. sui temp. pag. 20. & alii.* —

bant omnes. Ad lenitatem Regem adduci posse precibus Primorum ex gente Belgica, & *privatim* saltem, libertatem Religionis sibi concessum iri, sperabant illi, qui puriori doctrinae adhaereſcebant. Hispani, eorumque adſeculae, dubii atque inſcii, quo ſe verteret improvifa conſoederatio, arma Sociorum timebant. Ipſa Gubernatrix, conſilii incerta, & tanto Sociorum numero perterrita, ac ſtupefacta, in aulam ſuam Arauſionenſium Principem, atque Hornanum Comitem, qui curae publicarum rerum ſeſe ad tempus (q) ſubtraxerant, omni ope revocandos cenſuit, ut conſiliis ipſorum in re trepida uteretur.

Nec deſuit Magnanimus Princeps laboranti patriae; & libero ore indignitatem inquiſitionis deteſtatus, lenitatem a Rege eſſe adhibendam,

(q) *Subtraxerant.*] Conf. praeter alios, idem TE WATER d. l. pag. 132. & WAGENAR. *Vad. Hiſt.* Vol. VI. pag. 132.

dam, in Senatu (r) suafit; illud unicum esse remedium, quo reipublicae vulnera ad sanitatem redirent. Sin austeritas legum non temperaretur, metu mortis ad desperationem adactum iri populum, jam tum, velut vaticinando, praedixit.

Interim legitimo modo omnia prius experiunda esse, censent Socii. Ad diem V. Aprilis anni LXVI. supra millesimum quingentesimum Bruxellis adfunt numero trecenti, vel plures.

Agmen ducebat, cum LUDOVICO NASAVIO, BREDERODIUS, ac humiliter a Gubernatrice petunt, ut Hispanica inquisitio aboleatur, Edictaque illa Sanguinolenta emoliantur.

Dum

(r) *Suafit*] Orationem hanc Arausiaci Principis non ingenio BURGUNDII esse confictam, egregie ostendit Sagacissimus TE WATER d. l. p. 160.

Dum de hac re Bruxellis deliberatur; dum consultando tempus in aliquot dies extrahitur; dum tandem legati in Hispanias mittuntur, ut Regis animum ad lenitatem flecterent; alius rerum nascitur ordo.

Qui Reformationi addicti erant, Foedere hoc Nobilium animati, plurimis in locis ex animi sui sententia publice religionem exercebant, ac armis resistebant Magistratibus, si qui conventus ipsorum religiosos dissipare tentarent. Interim infima plebs, velut furore quodam incitata, intra paucos dies per totum fere Belgium templa ubique invasit, idola atque imagines Sanctorum dejecit, & altaria disturbare haud verita fuit. Quanto cum tremore hunc nuntium acceperit Gubernatrix, vel exinde constat, Auditores, quod Bruxellis, & aula sua, excedere, & in tutiorem se conferre locum, animo suo proponeret; verum, prudentioribus *Viglii*, aliorumque

D

con-

consiliis, velut ex fuga (s), retracta, tempori cedendum sibi persuasit.

Cum Ludovico Nassavio, aliisque Sociorum Legatis, init Foedus, (t) quo sollemniter & nomine Regis promittit, „*cessationem inquisitionis; abolitionem eorum, quae occasio-
ne illius Foederis contra Regem Socii deliquissent; interea temporis excitatos tumultus foederati Nobiles, quantum in ipsis esset, sedarent, fidemque Regi exhiberent; cum causam religionis ipse Rex in generali Ordinum conventu postea consensu eorumdem esset constituturus.*”

Hoc modo ad tranquillitatem ac pacem religiosam omnia inclinare videbantur. Et, si impotens Philippi animus, flecti nescius, adducta

(s) *Velut ex fuga*] Conf. WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VI. pag. 190.*

(t) *Foedus.*] Vide illud apud BORRIUM *Lib. II. pag. 96.*

ducta nimis dominationis suae frena paululum remississet, memorandi hujus Foederis opera quies tantum non ubique fuisset restituta.

Sed nondum satis erat malorum. Belgarum vitiis iratus adhuc Deus majorem rerum praeparabat catastrophem.

Dum enim ex Hispania jussu Regis & voluntatem expectabant, Foederati interea conventioni satisfacere omni ope annitebantur; sed fidem, solenniter datam, a sua parte violare haud verebantur Hispani; ita sapienter rem moderante Divino Numine, quo justior Belgarum causa (u) in posterum videretur. Tumultibus his exasperabatur Philippi animus, natura ad crudelitatem satis propensus. Acroria adhibenda tandem censet remedia, Ducemque Albanum, saevitiae illud monstrum,
cum

(u) *Belgarum causa.*] Conf. BRANDT *Hist. der Reformation* Vol. I. p. 367.

cum pluribus veteranorum militum cohortibus (v) in Belgicam mittendum decernit.

Ad istum nuntium quanta fuit totius Belgicae consternatio? quanta trepidatio? Plerique Nobilium, qui veteri religionis ritui adhaerebant, Foederi renunciabant, gratiamque Regis communi patriae saluti praeferebant.

Reliqui, dissoluto Foedere, viribus impares erant communi malo avertendo. Herenbergensis Comititis, Brederodii, aliorumque, egregia licet, tentamina haud sufficiebant, ut patria his malis eripi posset.

Sed quae in communi illo rerum discrimine Tua tunc erat, *Arausiace Princeps*, animi con-

(v) Cohortibus.] Et quidem cum ex Italia in Belgium proficisceretur, sub signis habebat novem veteranorum Hispanorum milia, septem millia Allobrogum & Italarum, mille equites levis, & aliquot alas gravis armaturae, multos quoque voluntarios, qui propriis stipendiis militabant; uti numerum illorum inivit MICHAËL ISSELT *Hist. sui temporis* pag. 116.

constantia? quae Tua mens? Non animo frangebaris, sed ea, qua praeditus eras, ingenii sagacitate facile praevidebas, Albanum in nulla Regionum Belgicarum pedem positurum, ubi non plura flagitiorum suorum, & crudelitatis, quam adventus sui, relinqueret vestigia. Facile praesaga mente concipiebas, Belgas Tuos, nisi tanta prius acerbitas injuriae, tanta vis sceleris ab Hispanis esset illata, ut moriendum sibi potius, quam perpetiendum putarent, nunquam in eum locum progressuros fuisse, ut vehementius, conjunctis viribus, injuriis illorum resisterent. Non fallacibus Regis (w) literis, non simulatis gratiae atque amicitiae Regiae promissionibus Te decipi patiebaris. Tempori paulisper cedendum, & in Germaniam Tuam abeundum censuisti, unde

(w) *Literis.*] Vide GROTIUM *Annal.* I. p. 34.

de, opibus & auxiliis Germanorum instructior, laboranti Belgicae suppetias aliquando ferres.

Quanto omnium bonorum moerore discenserit Arausiacus, vel exinde, Auditores, constare poterit, quod, cum Antwerpia proficisceretur, a quatuor millibus hominum ex sola illa urbe comitatus (x) fuisse legatur.

Quando communis ille patriae pater, cui, velut columnae immobili, innixa huc usque visa fuerat libertas religiosa, Belgium suum videretur derelicturus, omnes simul spe sua decidebant; nihilque amplius tutum, nihil tam legibus sanctum arbitrabantur, quod non Hispanorum crudelitas violaret.

Hinc sedes patrias relinquere, & egeni, ac rebus suis exuti, in spontaneum exilium plerique

(x) Comitatus.] Uti praeter alios etiam narrat MICH. AB ISSELT *Hist. sui temporis* pag. 113.

rique (y) Nobiles, qui *Geusiorum* partes fecuti erant, proficisci maluerunt, quam indigna, quae ab Hispanis metuebantur, subire supplicia. Optimatum & Nobilium exemplum sequebantur omnes illi ex plebe, qui sacrorum reformationem probaverant. Reliqui, quorum aut animus, aut fortuna, exilium non tolerabat, dolorem animi vultu tegentes, & taciturnitate celantes, Albani adventum trepidi exspectabant.

Et sane tanta passim ex his Regionibus facta fuit fuga, ut ipsa Margaretha in literis (z) suis ad Regem, conquesta fuerit, ex iis, *quæ aut veniæ desperatione, aut futurarum calam-*
mi-

(y) *Nobiles.*] Quos inter *Hoochstratanum, Herenbergensem, & Culemburgensem*, Comites etiam enumerat MICH. AB ISSELT *Hist. sui temp. p. 116.*

(z) *Literis suis.*] D. 8. Septembris anni 1567. datis, quas exhibuit etiam STRADA *Dec. l. lib. VI. pag. 357.*

mitatum metu, in alienas terras profugerant, centena circiter hominum millia numerari.

Interim advenit terror ille Belgicarum Gentium, *Ferdinandus Alvares de Toledo*, Dux Albanus. Neque facile, Auditores, ex qua die crudelissimus hic civium carnifex Belgium intravit, ullam horam ab ipsius, suorumve, furto, scelere, crudelitate, flagitio, vacuum reperietis.

Cum saevitiae suae ministros non satis obsequentes fore praevideret ordinarios judices, inauditum illud ac novum tribunal, *Concilium turbarum*, instituit, cujus Consilarii de omnibus, qui seditionum ac tumultuum rei habebantur, cognoscerent.

Per hos sanguinarios Judices plura civium millia partim securi percussit, partim in vinculis necavit, partim implorantes jura libertatis & civitatis in crucem sustulit. Et, ne numerum occisorum amplificatum nimis a me
exis-

existimetis, ipse inter suos jactare solitus erat, octodecim hominum millia (a) carnificis ministerio se sustulisse.

Nolitote autem putare, in infimam plebem hoc modo tantum saeviisse immitem Belluam. Primoribus gentis Batavae non parcendum statuit; sed, quo terror Nominis Albani magis omnibus injiceretur, ab ipsis illis Triumviris, quorum opera res Belgica hucusque contra oppressionem tutata fuerat, inchoandum putavit.

Primum saevitiae documentum fuere Comites HORNANUS & EGMONDANUS, quos

(a) *Octodecim hominum millia.*] Ita communiter statuunt Scriptores. Vide, ne alios jam quidem testes advocem, GROTIUM *Annal.* II. pag. 60. Alii numerum, ad quadraginta etiam millia, adaugere satagunt; sed vide, quae attulit, peritissimus, si quis alius, hujus rei arbiter, P. II. VAN DE WALL in *Animad. ad Privileg. Dordrac. Part.* VI. pag. 1315.

quos, dolo in curiam accitos, carceri mancipavit, & post diutinam captivitatem ficto crimine oppressit.

Non natalium splendor, non *fidelia*, quae uterque Regi semper praestiterant, *servitia* ultimo supplicio eos eximere valuerunt. Non virtus Imperatoria, qua toties contra Gallos causam Philippi defenderat, Egmondano profuit. Non liberalitas sua, qua inopiae Philippi in difficultate aerarii saepius succurrit, non profusio bonorum, in honorem Philippi facta, Hornano profuit: Sed uterque, jussu tyranni hujus, carnifici colla praebuere, capitaque ipsorum, palis suffixa, populo Bruxellensi, totique Belgicae, acerbum & miserum & grave fuere spectaculum. Quid lacrymarum amicos eorum profudisse putatis, cum militibus etiam Hispanis, licet invitis, licet reluctantibus, easdem ex oculis extorserit indignitas supplicii? Quem fletum civium
Brux-

Bruxellensium, quem luctum & gemitum totius Belgii fuisse censetis, cum viderent securi percussos homines innocentes, nobiles, quosque in oculis habuerant, & tanquam defensores jurium suorum ac libertatis cognoverant? Neque sanguine horum satiatus esse potuit avarissimus Praedo, verum bona ipsorum in fiscum etiam retulit.

Repraesentate animis vestris, Auditores, numerosam undecim liberorum Egmondani Comitis subolem, cum matre sua in extremam egestatem per hanc crudelitatem detrusam.

Non preces (b) patris, ultima nocte, ante-

(b) *Preces.*] Binas literas tum scripsisse EGMONDANUM, alteras ad ipsum Regem, alteras ad Albanum Ducem datas, & in utrisque pro uxore sua, & liberis intercessisse, narrat BOR Lib. IV. p. 240. In Literis, ad Regem datis, inter alia his usus fuit verbis, *Daerom so bidde ik uwe Majesteit — dat gy*

tequam tanquam piacularis víctima obtruncaretur, ad Albanum perscriptæ, immitem ejus animum ad misericordiam flectere potuerunt, ut saltem innocenti suboli bonorum partem relinqueret; ipsam etiam uxorem, ex cujus complexu abreptum maritum ad necem duxerat, pretium pro sepultura ipsius poscere haud erubuit. O indignum facinus! O crudelitatem inauditam!

Quanto majori misericordia commoti sunt Majores vestri, *Illustrissimi Trajectini populi Ordines*, qui, cum Philippus, Egmondani hujus filius natu maximus, sed degener, non sine dedecore suo Hispanorum partes (c) amplexus

compassie en medelyden wilts hebben mit myn lieve huisvrouw en myne onnosse Kinderen, en met myn arme dienaers; u indachtich houdende van myn voorleden diensten, op welke hope ik my voorts bevele voor deze tyd der Genaden Gods. Uit Brussel gereet te steruen, desen 5 Junii 1568.

(c) *Partes.*] Vide WAGENAR. *V. H.* Vol. VII. p. 293.

plexus fuisset, bona ipsius in fiscum suum referre noluerint, sed ceteris Egmondani liberis innocentibus decreto suo (*d*) restituenda,
&

(*d*) *Decreto.*] Cum, quantum scio, omnes Historici nostrates silentio id praeterierint, operae pretium erit paucula quaedam Decreti hujus verba ex Archivis ipsorum Ordinum, & quidem ex Libro MS. *'t Derde Boek van Beschryvinge of Protocolle van de dryen Staten's Lants van Utrecht*, Fol 211. excerptare, atque hic subjicere.

„ Den XXIII. Octobris 1580.

„ Gesien by de Staten van Utrecht de Requeste hem luiden
„ gepresenteert van wegens Vrouwe *Eleonora van Egmond*,
„ Gravinne van Hautekercke, Jonckfrouwe *Franschoise* ende
„ *Sabina van Egmond*, ende 't versouck by deselve Requeste,
„ soe in haerluiden Supplten name, als in den name van haer
„ anderen Broeders ende Zusters gedaen, ten eynde zyluiden tot
„ haere sustentatie ende onderboud gerestitueert souden werden tot
„ die poffesse van de Goeden tot Zuylen met zyn toebehoiren, om
„ die te besitten tot zulcke recht, als den *Huyse van Egmond*
„ daer toe bevonden soude worden te competaren, ende tot
„ dyen eynde hemluiden te cederen alsulcken recht, als die
„ Grave van Egmonds, haerluiden oufste Broeder, tot die voorz.
„ Goeden gehadt heeft, ende *deur misbruyck van deselve nu aen*

E 3

„ de

& sic egestati ipforum, quantum in se fuit,
occurrendum censuerint?

Sed,

„ *de Staten vervallen zouden zyn*, naer breder inhoudt van
 „ *de voorsz. Requeste. Gesien oick die Brieven van zyn*
 „ *Excellentie in faveur van de Suppten aen de voorsz. Staten*
 „ *geschreven. Syn te vreden, zoe in aensieninghe van deern-*
 „ *stighe begeerte van zyn Extie, die zy in desen wel hebben*
 „ *willen believen, ende om de goede gunste, die zy dragende zyn*
 „ *tot den Huyse van Egmondt, dat zy well wilden sien in zulcken*
 „ *fleur, ende prosperiteyt, als 't geweest es, den voorsz. Suppl-*
 „ *ten te gratificeren, ende hemluiden, soo tot heurluider, als*
 „ *heuren anderen Broeders ende Susters sustentatie ende onder-*
 „ *boudt te cederen, gelyck Zy luyden oick cederen by desen*
 „ *alsulck recht, als den Grave van Egmondt, der Suppten*
 „ *Broeder, tot die voorsz. Goeden, soo heerlick als eyghe,*
 „ *gehadt mach hebben, ende nu deur zyn misbruyck aen de voorsz.*
 „ *Staten vervallen es, mitsgaders oick 't gebruyck van de Goe-*
 „ *den van Zuylen, met zyn toebehooren, soe heerlick, als*
 „ *eyge, in zulker forme ende manieren, als de voorsz. Staen*
 „ *ten tselve gebruyck van Heren George van Lalaingh, Gra-*
 „ *ve van Rennenberghe den jonghen geaenveert, endenueen*
 „ *tyt langh gehadt hebben, om die selve Guederen by hem*
 „ *Suppten ten zelven rechte, ende anders gheene, gebruyckt,*
 „ *en-*

Sed, quem maxime ex manibus suis elapsum dolebat Albanus, ipsum etiam GULIELMUM ARAUSIACUM, ut se concilio barbarum sisteret, solenniter citandum curavit. Citavit (e) & fratrem ejusdem *Ludovicum Nassavium*, Comites *Hoogstratum*, *Herenbergensem*, *Culemburgensem*; *Brederodium*, ceterosque Nobiles foederatos, qui, ut tempestatem hanc evitarent, ex Belgio aufugerant. Sed vero, cum non a legitimo judice, nec ad legitimum tribunal evocarentur, nullum eorum comparuisse, haud mirabimini. Eo tamen hominis processit audacia, ut laesae majestatis reos damnaret, bonaque eorum fisco regio addiceret.

Cum

„ ende die vruchten van dyen geheeven te worden; sonder dat
 „ zy nochtans eeniger van deselve zullen moegen veralieneren,
 „ vervrempten, belasten noch bezwaeren” — cet.

(e) Citavit.] Conf. BOR *Lib. IV. pag. 220.*

Cum autem infanda talia ausus fuerit audacissimus homo in ipsos Belgicarum gentium Principes, quid non in cives, quid non in infamam plebem ausum fuisse censetis, Auditores? Hoc sane Praefecto Belgae neque suas leges, neque privilegia, neque communia jura tenuerunt. Tantum quisque in Belgio habebat, quantum hominis avarissimi aut imprudentiam subterfugerat, aut satietati superfuerat. Nulla res tam patria cujusquam atque avita fuit, quae non ab eo, imperio illius, abjudicaretur. Cives, Regi suo etiam fidelissimi, in hostium numero existimati, & servilem in modum cruciati & necati. Homines nocentissimi, qui Ducis sui exemplum & crudelitatem imitabantur, judicio liberati. Honestissimi atque integerrimi, absentes, rei facti, indicta causa damnati, & ejecti. Et, quasi non fatis esset in ipsos vivos saevire, etiam res inanimatae furorem ipsius expertae fuerunt.

Pal-

Pallanteam domum, in qua confoederatio Nobilium erat confirmata, Bruxellis funditus everti, ac solo aequari (S) fancivit, Ubicumque

(S) *solo aequari.*] In area vero ejus, & quidem in medio, marmoream Columnam erigi jussit cum hac Inscriptione;

REGNANTE. PHILIPPO. II. CATHOL.
HISPAN. REGE. IN. HIS. SVIS. INFERI
ORIS. GERMANIÆ. REGIONIBVS. GV
BERNANTE. VERO. FERNANDO. AL
VAREZ. DE. TOLEDO. ALVÆ. DUCE.
ETC. FLORENTII. DE. PALLANT.
QVONDAM. DOMVM. SOLO. ÆQVARI.
SANCITVM. EST. OB. EXECRANDAM.
MEMORIAM. REPETITÆ. IN. EA. CON
IVRATIONIS. ADVERSVS. RELIGIONEM.
ECCLESIAE. CATHOL. ROM. REGIAM.
MAIESTATEM. ET. IPSAS. REGIONES.
ANNO. SALVT. M. D. LXVIII. QVIN
TO. CALEND. IVNII.

Vide MICH. AB ISSELT *Hist. sui temporis* pag. 135. Et quidem quatuor diversis linguis Inscriptionem hanc fuisse expressam, narrant BORRIUS *Lib. IV. pag. 248.* & ex eo

F

WA.

que imagines vel insignia Gentilitia Nobilium damnatorum & profugorum, sive publicis locis adfixa vel depicta, sive aedificiis, ac januis domorum, incisa vel insculpta, inveni-
rentur, excindi & conteri (g) iussit.

In

WAGENARIUS *Vad. Hist. Vol. VI. pag. 284.* Verum Columna illa eandem cum ipsa Statua, quam sibi ex aere captivo conflandam & erigendam iusserat Albanus, fortunam subiit, & paucis annis post loco suo avulsa, ac in frustra conscissa fuit.

(g) *Conteri iussit.*] Literis suis, d. 4. Octobris 1569. ad Consiliarios Camerae Rationum Hollandiae datis, quas integras exhibuit P. MARCUS in *de Sententien van den H. van Alva, pag. 432.* Simile Decretum in Gelria etiam executioni mandari iussit. Curam illam Camera Rationum demandaverat Quaestori Generali Gelriae; qui, cum huic rei vacare non posset, efficiendum id iterum injunxit Magistratibus quarumdam urbium. Ita saltem in *Literis* ipsius, d. 25. Octobris 1569. ad *Magistratus Elburgae* datis, & huc usque ineditis, inter alia legitur; „Ende zoe „ick om andere merckelycke zyne Mats. affairen zelfs niet „vaceren en mach, ende dat mede by Zyne Excellentie be- „volen wordt d' zelve breeckinge off widoeninge van de wapenen „te laten doen ten minsten coste van Zyne Mat. ende dat die „Off-

In maximis ac majoribus urbibus arces mun-
nitissimae exstructae; cives ipsi exarmati; & ,
quod

„ Officiëren alle behulp ende assistentie doen ende leysten zul-
„ len; zoe is, wt crachte mynder Commissie van wegen Con.
„ Mat., myt versueken, ende begheren, dat uwer Eers. nef-
„ fens die Scholtis aldaer willen verordnen twee Schepenen,
„ omme te gaen in alle die gebannen, ende fugitive personen buy-
„ seren, ende lustbuyzen, binnen der ELBORCH ende derzel-
„ ver vryheyt gelegen, ende, volgende de Copie van de voirsz.
„ Missive van de Reeckencamer, wt laet doen alle derzelver
„ personen Wapenen voer de Schoorsteen, up te byslagen, up belt-
„ werck of elders, in de buyzen derzelver personen gemaickt off geschild-
„ dert zynde, zonder aen de glaesen te commen. Ende tzelve —
„ gedaen zynde zullen u Eers. my overzenden attestatie onder
„ der Stat Zeegel van alle die Wapenen, die uwer Eers. — hebt
„ laten breecken, ende casseren.” — Adservantur haec Li-
terae in Archivis ELBURGI in Thec. 23. Num. 129. In Dioe-
cesi nostra Trajectina eadem mandata locum suum invenerunt.
Saevitiae hujus Hispanicae in ipsa hac urbe nostra Trajectina
monumentum in hunc usque diem videre licet in amplissimis
aedibus, quae quondam fuerunt Nobilissimi JANI VAN RE-
NESSE, Domini in Willip, quaeque fisco tunc temporis regio
addictae fuerunt, ubi insignia Gentilitia Renesseae Gentis, tra-

quod gravius erat, partem sumtuum ipsi sufferre coacti. Aliis urbibus immissa passim praesidia Hispanorum militum. His, ad exemplum ducis sui compositis, nihil tam sanctum, quod non violare, nihil tam lege munitum erat, quod non indomitae atque effrenatae eorum cupiditates expugnare auderent.

Et haec tamen tam indigna, tam tetra, ac foeda suorum flagitia non tantum non improbabat Rex Philippus, sed etiam laudabat, sed
fusti-

bibus quondam insculpta, non sine vi excisa adhuc visuntur. Et licet ante plures annos splendide instauratae fuerint aedes illae, tamen illarum possessor, & instaurator, Nobilissimus GUALTERUS HENRICUS VAN NELLESTEYN, Electorum huius Dioeceseos Ordini quondam adscriptus, hanc suorum Hispanici memoriam optimo jure conservandam in hunc usque diem censuit. Quot autem numero Insignia Gentilitia ex iisdem aedibus tunc fuerint loco suo deturbata, & excisa, cognoscere poteris ex veteri *Documento* anni 1569. quod produxit MATTHAEUS de *Jure Gladii* Cap. 37. pag. 625.

fustinebat; et, ne quid extremae saevitiae deesse videretur, inaudito decreto (*b*) omnes Belgas laesae Majestatis reos declaravit.

Hoccine Tuo edicto, Impotentissime Tyranne, quo, velut unico ictu, colla Belgarum tuorum vel amputare, vel aeternae servituti subicere moliebaris, Rem Belgicam, satis jam injuriis tuis agitatam & commotam, constitutum iri sperabas? Hoccine modo servilem dominationem in libera Belgarum colla, legibus tantum & justo Principum imperio adsueta, Te adepturum censebas? Immemor sacramenti, quo populo tuo Belgico obstrictus eras, dum hoc edicto omnia jura, Divina, Gentium, & Civilia, turbare & violare ausus fuisti; quid aliud efficiebas, quam ut omne vinculum, quo Tibi vicissim obligati

era-

(*b*) *Decreto*] d. 26. Februarii anni 1568. quod exhibet BORRIUS *Lib. IV. pag. 226.*

46. P E T R I B O N D A M

eramus, perrumperes? Quid furore isto tuo aliud egisti, quam ut Principatus tui obsequium juste Tibi denegaremus? Te ipsum, PHILIPPE, facile pertulissemus, si humano modo, si usitato more, si denique uno aliquo in genere peccavisses. Sed cum perferre non possemus crudelitatem tuam, avaritiam, superbiam; cum omnia nostra commoda, jura, beneficia, sanguine nobis ut plurimum parta, vel pecunia a Majoribus tuis redempta, & a Te jurisjurandi religione confirmata, Tuo unius scelere perdidissemus; hoc statuimus, aut tuas injurias ulcisci & persequi, atque inaudito illo edicto Tuo nobis injuste adempta jura & immunitates (i). RE-
CUPERARE, AUT MORI.

Hoc

(i) *Recuperare aut mori.*] Haec fuit inscriptio Signorum militarium, quibus usus fuit LUDOVICUS NASSAVIUS. Vid.
VAN

Hoc consilio ab Arausionum Principe opem implorabamus & auxilium. Neque defuit precibus nostris Patriae Pater. Vasa argentea, pretiosioresque res suas mobiles ac suppellectilem vendit; sed pecunia, ex his redacta, militi conscribendo non sufficiebat. Ut huic inopiae succurreret, frater JOHANNES NASSAVIUS bona sua immobilia oppignorare haud dubitavit. Atque ita suo fratrisque sumtu exercitum paravit contra Hispanos.

Fratres LUDOVICUM atque ADOLPHUM Nassavios in Frisiam ac Groningam agrum mittit; ipse fortunam experturus in Brabantia contra Albanum.

Expeditionis Ludovicianae initia satis laeta erant. Repulsis primo, ac mox victis Hispanis,

VAN ISSELT *Hist. sui temporis* pag. 141. Quibusdam vero aliis signis inscripta videntur fuisse verba NUNC AUT NUNQUAM. Conf. WAGEN. *V. Hist. Vol. VI.* pag. 272.

nis, & duce eorum *Comite Arembergico* occiso, non intermorituram adeptus erat gloriam; utinam non ADOLPHI (k) fratris sanguine partam!

Sed Belgis nondum satis erat malorum. Laborantibus suis subvenit Albanus, alteroque praelio devictus fuit LUDOVICUS, ipseque, dum nudus Amasim (l) transnavavit, vix in-

CO-

(k) *Adolphi*] Conf. praeter alios BORRIUS *Lib. IV. pag. 235.*

Transnavavit.] Narr. t. id ipse Dux ALBANUS in literis suis, eodem die, quo victoriam illam reportavit, nempe 22. Julii 1568, ex ipso praelii loco ad Consiliarios Regijs datis: *Achttervolgende, inquit, die eendrachticheyt van de Raporten, die ons gedaen worden van 't gunt voorsz. es, soe en zynder nyet min VII^m. geslagen, als verdroncken in de Revire, dair daer zy benieden inceden te bergen. Des gedaen heeft Graef LODEWYCK, die hem geheel naect ontleet hadde; als MIT bekent heeft Henrick van Segen, gevangen, zynen Lutenant Generael, ende zynen clederen, bevonden drivende, op de Reviere, zyn MY verthoent geweest.* — Prouti verba illa sese habent in MS. *Exemplo eorum.*

columis Embdam pervenit; atque ita omni Groninganae Frisicaeque Regionis liberandae spe excidit.

Non faventio rem magisve propitiam fortunam expertus fuit GULIELMUS. Nam licet inopinato, ac felicissimo, ausu Mosam traduxisset exercitum, omnem tamen pugnandi occasionem caute evitabat Albarius, nec dubio marti rem committere voluit veteranus ille militum dux, praevidens, se moras neſtendo, & cunctando, Arauſiacum, nec commeatu, nec pecunia abundantem, eo facile adducturum, ut re infecta diſcedere cogeretur. Nec ſeſellit eum

eatundem literarum, quod ſervatur in Archivis CAPITULI S. Salvatoris Trajeſti ad Rhenum in *Faſciculo A. Num. 25.* Eaſdem literas BORRIVS *Lib. IV. p. 246.* quidem exhibuit, ſed vitioſum Exemplum, vel, ſi mavis, minus accuratam Literarum, quae Gallice ſcriptae ſorte fuerant, Verſionem Belgicam ſecutus fuiſſe videtur.

G

opinio. Decedere (*m*) coactus fuit Arausiacus in Gallias, & inde Germaniam repetiit.

Nondum infenso Belgarum vitiis Deo haec mala sufficere visa sunt. Nondum etiam satis edocti fueramus Belgae, conjunctis & mutuis viribus Hispanorum vim frangi ac repelli tantummodo posse. Prius ad desperationem adigi debuimus.

Cum jam non metus, non pudor, Albanum, his victoriis elatum, retineret, jussit tandem, & imperavit vicesimam rerum immobilium, decimam rerum mobilium, quotienscumque venderentur.

Tributum hoc intolerandum universum Belgium abnuebat, nullaque Regio consensum suum, nisi vi metuque coacta, ad id dare voluit. Pleraeque immensa pecuniae summa
onus.

(*m*) *Decedere.*] Vid. WAGENAR. *V. Hist.* Vol. VI. pag. 290.

onus illud gravissimum ad certum tempus redimebant.

Cum tam severe onus illud exigere anniretur, nec a proposito suo avelli posset Albanus, fieri utique aliter non potuit, quin univerforum civium atque incolarum odium in se concitaret.

Hucusque, Auditores, pars incolarum, qui veteres Religionis ritus probabant, diversae sectae cives flammis tradi, in exilium ejici, occidi rectores, eripi leges, libertatem & rempublicam opprimi, pene immota viderat. Verum statim ac decimam hanc exigere in animum induxerat, & in sententia sua pertinax perseveraverat Albanus; tum primum Catholici aequae ac Reformati; Divina Providentia rem ita sapienter moderante, consenserunt communibus & conjunctis viribus imminetia illa reipublicae pericula arcere; tum primum utriusque religionis ad-

seclae communem veluti causam suam fecerunt, resistendumque Hispanorum concussionibus statuerunt.

Sed licet in odium & offensionem totius populi Belgici hoc modo irrueret communis ille depeculator aerarii ac vexator Belgii, vel sic tamen pertinaciter propositum suum urgere haud destitit.

In ipsa urbe Bruxellensi, ubi praesens aderat, & per vim militarem decimae exactiorem introducere nitebatur, tabernas suas & officinas claudere (n) haud veriti fuerunt mercatores.

Ira percitus jam laqueos parabat, jam carnifices cogebat, qui contumaces in foribus aedium suarum suspenderent.

Sed cum in eo esset, ut omnia luctu & cruore

(n) *Claudere*] Vid. MICH. AB ISSELT *Hist.* p. 185. WAGENARIUS *Vad. Hist.* Vol. VI. pag. 340. & alii.

cruore compleret; ecce Deus benignior suos Belgas respexit, & divinam suam manum (o) iniecit Tyranni hujus saevitiae ulteriori.

Nuncius ipsi adfertur, Briela a Nobilibus foederatis; aliisque Belgicae exulibus, qui auspiciis ac mandatis GULIELMI fortunam maritimam tentabant, duce *Comite Lamejo*, fuisse captam.

Hoc nuncio perculsus iram contra contumaces paulisper cohibendam esse censuit Albanus, usque dum amissa recuperaret.

Verum commune illud odium effecit, ut, Briela capta, & aliae civitates Belgicae certatim jugum Hispanicum excusserint.

Inter Zelandos *Vlissingani* (p), inter Westfrisos

(o) *Manum.*] Divinam Providentiam manifesto hac in re compertam ac deprehensam tum fuisse, ipse quoque agnovit GULIELMUS Arausiacus in *Apolog.* pag. 110. Edit. primae anni 1581.

(p) *Vlissingani.*] Arma, aliaque, ad bellum necessaria,

frifios *Enchufant* hanc sane laudem merentur, primos eos fuiſſe, qui, excuſſa Hispanorum dominatione, libertatis Belgicae fundamenta jecerint, nunquam poſtea convellenda.

Crefcens haec populorum indignatio, atque odium in Albanum Hispanosque, animum interim GULIELMO reſtituerat, ut iterum fortunam belli experiretur.

Dum militem in Germania conſcribit, dum auxilia ſibi undique comparat, laeta haec rerum in Zelandia fit converſio... Hanc occaſionem, ita divinitus oblatam, arripiens, per
lega-

Antweſpia Vliſſingam tunc temporis attuliſſe, eoque modo Vliſſinganorum res, maxime adhuc nutantes, inprimis confirmaviſſe EWALDUM PETRI F. WORST, quem inter Majores meos maternos numerare mihi licet, quique Vliſſinganorum Claſſi tanquam Admiralioſ contra Hispanos praefectus fuit, narrant tum alii, tum quoque VAN METEREN *Lib. IV. Fol. 64. B.* & ex eo WAGENARIUS *Vad. Hiſt. Vol. VI. P. 35.*

legatos, & literas, diversarum Civitatum Magistratibus persuasit, ut suas sequerentur partes, conjunctisque viribus Hispanorum repellerent injurias.

Eodem tempore, (Agnoscite & hic mecum, Auditores, digitum Dei, qui, jam Belgarum rebus propensior, per adversa & funesta salutem Belgicae promovere statuerat, quo magis grati benefico ipsius Numini essemus & obstrictiores) accidit eodem tempore, ut miles Hispanus, ab recuperatione Brielana profugus, duce *Maximiliano Bossuio*, Roterodamum (q), ubi innocuum transitum petiverat & impetraverat, contra datam fidem confertim irruperit, ingentemque oppidanorum caedem ediderit. Hac itaque Hispanorum perfidia commotae, ac monitis & suasionibus

(q) *Roterodamum*.] Conf. praeter alios GROTIUS *Annali* II. pag. 50.

nibus Arausiaci in spem libertatis adductae Civitates Hollandicae & Zelandicae, pleraeque sponte, aliae plebis motu, aut vicinorum armis, adactae, Arausiaco se adjunxerunt.

Dum haec in Hollandia Zelandiaque accidunt, interim *Montes Hannoniae* improviso occupaverat LUDOVICUS NASSAVIUS, strategematum scientissimus.

In Gelria ac Transisalaria Comes *Heerenbergensis*, alter Arausiaci per affinitatem frater, *Zutphaniam*, *Duetichemum*, *Doesburgum*, *Hardervicum*, *Hattenum*, *Campos*, *Zwollam*, *Hasseltum*, & *Stenovicum*, in partes suas attraxerat. Magna etiam Frisiae pars sese his adjunxerat.

Sed si temporum illorum faciem ac Belgii conditionem perpendamus, licet quidem tam animose jugum Hispanicum excuterent plures Civitates, tamen inconditum reipublicae corpus constituebant, nullo adhuc foederis vinculo

culo, nulla societatis compage inter se conjunctum, vel colligatum, ex confusa & indigesta mole prudentia GULIELMI Arausiaci in bene ordinatam rempublicam ope *aeterni Foederis Traiectini* tandem emerfurum.

Coëunt Dordrechtum Nobiles aliquot Hollandi & praecipuarum urbium legati. Missus ab Arausiaco Principe, *Aldegondius* in eo conventu cum Hollandiae Ordinibus primam ac rudem quamdam Reipublicae speciem delinearunt, & arcto foedere se sociarunt, atque adeo prima futurae libertatis lineamenta deformatunt. Foedus illud, quod Hollandiae Civitates tum inierunt, viam quoque stravisse ad reliqua Foedera, cum aliis postea ineunda, dubitandum non est. Coalescendi spatium Hollandis interim, ac Zelandis dabatur, dum Albanus Montes Hannoniae obsidione premit.

Ut fratrem LUDOVICUM, qui obsessam

H hanc

hanc urbem egregia virtute defendebat, ob-
sidione liberaret, magno cum exercitu advo-
lat ex Germania GULIELMUS.

Admiremini & hic mecum, Auditores,
adorandas Divinae Providentiae vias.

Infeliciter altera haec expeditio iterum
Arausiaco cessit. Copiam sui non praestat Al-
banus; militem in castris continet; & dum
moras hic nectit, iterum infecta re discedere
GULIELMUS, atque ob inopiam stipendio-
rum, qua laborabat, militem suum exauctorare
cogitur. Verum idem illud infortunium, quo
amissa tandem fuit validissima illa urbs, ita
benigne moderantē summo Numine, causa
fuit, ut in Hollandiam suam secedere debue-
rit Arausiacus, ubi nutantem publicam rem
consiliis (*) suis constitueret.

Quam

(*) *Consiliis suis.*] Vide, quae in hanc rem monuit GRO-
TIUS *Annal.* II. p. 56.

Quam salutaris autem ad concordiam stabilendam, & ad confirmandos animos illorum, qui omnem fere spem abjecerant, fuerit praesentia Principis, tum maxime patuit, Auditores, cum Harlemum, post diutinam ac gravissimam septem mensium obsidionem tandem se gratiae, vel magis saevitiae truculenti victoris subicere cogeretur.

Sola Arausiaci, in rebus adversis, aequae ac laetis, semper constantis, fides in Deum labascentem tunc sustinuit.

Cum enim in communi illa rerum consternatione *Sonoius*, alique, quos in Noordhollandia habebat, praefecti, difficultates, quibus quotidie premebantur, ad ipsum perscriberent, & serius vel ocius victori succumbendum putarent, nisi cum externo aliquo Principe foedus iniisset, ejusque rei ut se certiores faceret, peterent; non praetextu religionis utens, non fucata, sed pia, sed vera, & in

H 2

Deum

Deum confisa mente in haec fere verba (s)
 rescripsit, „ se, antequam Belgarum causam
 „ defendendam susceperat, foedus iniisse cum
 „ summo hujus universi Rege, ac omnium
 „ Principum Domino, tam firmum & san-
 „ ctum, ut plane confideret, se, omnesque,
 „ qui firmam in Eodem spem haberent, po-
 „ tentissimo ipsius auxilio & manu divina li-
 „ beratum tandem iri ab hostibus.” O in-
 credibilem animi constantiam. O pietatem in
 omne aevum memorandam!

Neque Te spes tua fefellit, GULIELME.
 Fiduciam illam Tuam, qua dejectos Tuorum
 animos tum confirmasti, Deo gratam fuisse,
 haud diu post, frustra ab Hispanis tentata,
 obsidio Alcmariana docuit; probavit quoque
 lu-

(s) *Rescripsit.*] Ipsas Principia literas integras exhibuit BOR
 Lib. IV. p. 447. Conf. quoque WAGEN. *V. H. Vol.* VI. p.
 446. nec non Auctor *van de Verhandeling over de laatste Bede van*
Willem den I. pag. 91.

luculenta illa a Bossuvio Hispanisque reportata victoria navalis; probavit recuperatio urbis Middelburgensis; probavit tandem, non sine praesentissimo Divini Numinis auxilio confecta, obsidionis Leidenfis liberatio. Qui secundi successus languescentes, ac paene afflicti, Belgarum animos confirmare & erigere in posterum potuerunt, ac plane convincere, Tuo ductu, Tuisque auspiciis, sibi desperandum non esse, sed eundem illum Deum nunquam Tibi defuturum, verum inter mille pericula, quibus quotidie circumdabaris, & inter tot sicarios, qui vitae Tuae ubique insidiabantur, in commune Belgii bonum Te incolumem servaturum, usque dum talia a Te jacta essent fundamenta, quibus Posterius Tui Rempublicam nostram superstruere possent.

Sed vero, Auditores, omnem vim & potentiam Hispanorum soli hucusque sustinuerant Hollandi Zelandique. Ceterae Regiones

Belgicae, licet servituti suae ingemiscences, commovere se nondum audebant.

Illud quidem prudentia sua effecerat Araufiacus, ut ad communem calamitatem avertendam consilia sua & opem consociaverint, seque arctiori foedere (†) univerint Hollandi Zelandique. Sed praeter Bommeliensēs & Buranos nulli alii aderant focii, qui mutua auxilia praestarent.

Nimis invalida haec binarum Regionum societas erat, quae vires potentissimi Regis diu sustinere posse videretur.

Acrius interea instat REQUESENIUS, qui in locum Albani successerat; & Hollandi Zelandique fere ad incitas (u) redacti erant.

Sed

(†) *Foedere.*] d. 4. Junii anni 1575. Vid. WAGEN. *Vad. Hist.* Vol. VII. p. 20.

(u) *Ad incitas.*] Externi enim Reges, potentiam Hispanicam, atque indignationem Philippi nimium veriti, causam Belgarum

Sed rem, undique desperatam, Divina Providentia improvise iterum restituit.

Lue pestifera correptus, subito moritur (v)
Requesenius, nullo successore designato.

Curam publicarum rerum suscipiunt Con-
fi-

garum aperte defendendam in se suscipere adhuc subterfugiebant. Vid. GROTIUS *Annal.* II. p. 64. In his rerum fluctibus, dum spe externi auxilii frustrabatur GULIELMUS, solita illa animi ipsius aequabilitas & constantia ad momentum horae defluxisse visa fuit; quando, intercisis & perfoctis aggeribus, submergendos agros, & convasatis rebus pretiosioribus, cum uxoribus ac liberis hinc discedendum, aliasque sedes tutiores quaerendas, suasisse dicitur. HOOFT *Hist. Lib.* XI. pag. 443. Sive, quod vere ad incitas jam rem rediisse sibi persuaserit Arausiacus; sive, quod magis verosimile est, desperatio nem hanc tantum simulaverit, quo proniores ad externa auxilia redderet illos ex Ordinibus, qui, Regi nimium adhuc addicti, auxilium aliorum Principum abnuebant; vel sic tamen exinde facile iudicium fieri potest, quo in periculo communis Reipublicae salus tunc versata fuerit. Conf. & WAGENA- RIUS *Vad. Hist. Vol.* VII. pag. 89.

(v) *Mortuus.*] Die nempe 5. Martii 1376.

filiarii Regii, quibus Gubernationem Belgii interea, dum ex Hispaniis novus successor expectatur, commiserat (w) Philippus.

Si non emergendi e fluctibus malorum, saltem respirandi paulisper a metu, haud vanam spem adferebat inexpectata haec Requiescens mors.

Quo magis inter Hollandos Zelandosque concordiam aleret Gulielmus, Foedus illud, seu *Unio*, praecedenti anno iam a plerisque illarum Regionum Ordinibus inita, ut ab omnibus confirmaretur (x), omni ope annifus fuit.

Interim Zierixcēnses, post gravissimam ac diuti-

(w) *Commiserat.*] Literis suis, d. 24. Martii 1576. Madrid scriptis, quas exhibet BOR *Lib. VIII. p. 663.*

(x) *Confirmaretur.*] Vid. WAGENARIUS *V. H. Vol. VII. pag. 94.* Eandem integram exhibuit BOR *Lib. IX. pag. 668. & seqq.*

diutinam obfessionem vi & potentiae Hispanorum succumbere (y) debuerunt.

Occupatio Zierixæae videri posset magnum allatura (z) damnum. Sed aliter visum fuit Supremo humanarum rerum Arbitro; & amissio ejus urbis libertatem emergentem ulterius confirmavit. Militibus enim Hispanis per plures menses nulla soluta fuerant stipendia. Tanta aerarii difficultate laborabant etiam Hispani.

Qui

(y) *Succumbere.*] Conditiones ipsas, quibus Zierixenses d. 29. Junii 1576. se tandem Hispanis subjecerunt, vide apud eundem BORRIUM Lib. IX. p. 680.

(z) *Allatura damnum.*] Non tantum enim, hac urbe intercepta, Hollandi a Zelandis sejungebantur, adeo ut non nisi maximis difficultatibus, majoribus sumptibus, & longiori tempore, mutua sibi auxilia ferre possent; sed etiam per hanc Hispanis in alias Zelandicas insulas facilius dabatur aditus; uti ingenue agnoscere haud veretur ipse MICH. AB ISSELT *Hist. sui temp.* p. 473.

I

Qui in obsidione Zierixcœnsi fuerant, his solutionem factum iri promiserant, statim ac urbem cepissent. Hac tandem capta, cum promissa solutio non fieret, primo (a) mustitare, inde palam exigere, tandem toto exercitu tumultuari, & Antwerpiensibus, Mechliniensibus, & Bruxellensibus direptionem minitari coeperunt. In Brabantiam cum universis copiis reversi, inde *Alostum* profecti, Flandriae illud oppidum expugnarunt, civesque omni crudelitate exagitarunt, vicinis locis eadem minati, nisi pecunia cogeretur, quae ipsis satisfaceret.

Hoc velut classico excitati reliqui Belgae, qui metu hucusque se continuerant, ad sui fuorumque defensionem sese mutuo exhortabantur. Brabantini, Hannonienses, Arte-
sii,

(a) *Mustitare.*] Vide praeter alios MICH. AB ISSELT *Mss.* p. 474. & BORRIUM *Lib.* IX. p. 692.

ſi, ac Flandri Foedus (b) primo inierunt; quo ſe communibus viribus Hiſpanos, decreto (c) Conſilii Status hoſtium numero jam habitos, ex Belgio proturbaturos promiſerunt.

Hollandis certe ac Zelandis nihil his motibus optabilius accidere potuit. Mutua auxilia invicem conjungere cum Hollandis, Zelandisque, haud abnuebant Brabantini, Flandri, Hannonii, alii Belgae. Conjunctis viribus vim peregrinam repelli tantum poſſe, arbitraban-

(b) *Foedus.*] Videri merentur, quae de hac confoederatione, praeter alios, narrat MICH. AB ISSELT *Hiſt.* p. 476. Conſerri quoque poterit *Epistoſa* horum Foederatorum, ad Ordines Gelriae d. 1. *Oktobris* 1576. data, quam edidimus in *de Verzameling van onuytgegeevene Stukken tot opbeldering der Vaderlandſche Hiſtorie* Tom. I. p. 12. quae *Colleſio Documentorum* brevi lucem adſpiciet.

(c) *Decreto.*] D. 26. *Julii* 1576. dato, & d. 2. *Auguſti* ejusdem anni ampliato, quodque d. 22. *Septembris* 1576. de novo confirmatum fuit. Decreta illa exhibuit nobis BOR *Lib.* IX. pag. 693. & 714.

bantur Hollandi Zelandique. Unire inter se universum Belgium ardentem quoque cupiebat Arausiacus. Mirabimurne itaque, Auditores, facile utrimque consensum fuisse, ut, quae *Bredae* intermissa erant, colloquia de Pace resumerentur?

Hunc Belgii statum paulo copiosius delineandum vobis, Auditores, putavi, quo melius intelligere possitis causas rerum, quibus inducti fuerint Belgae, ut commune Foedus contra Hispanos pangendum censuerint.

Pace enim Gandavenfi via fuit praeparata ad arctius illud Foedus ineundum, cujus seculare festum laetissimo hoc die celebramus. Absque illa enim Pace si fuisset, nunquam libertas fuisset vindicata, nunquam religio adferta. Cum itaque eadem rationes, quae Gandavensem societatem persuaferant, haud diu post Septem nostros Populos arctiori foedere conjunxerint, verbositati huic nostrae facile:

facile ignoscetis; inprimis cum in reliquis jam quidem brevioribus esse licebit.

Dum medio mense Octobri anni 1576. Gandavum legati conveniunt; dum utrimque consilia sua conferunt; dum deliberant, quibus conditionibus universum Belgium, Hispanorum vi & dolis a se invicem avulsum iterum coalesceret; Trajectum ad Mosam milites Hispani, quibus se Germani junxerant, occupant, &, nec aetati nec sexui parcentes, omnia more suo ac furore solito diripiunt.

Eandem miserrimam sortem subiit, ocellus ille urbium Belgicarum, Antwerpia, & igne ferroque vastatur.

Quid animi Maioribus vestris, Cives Trajectini, fuisse censetis, cum inauditae hujus direptionis nuncius ad ipsos perveniret? Hispanus miles arci Vredenburgicae adhuc insidebat, cervicibusque civium imminabat. Similia se perpeffuros esse, haud vane metuebant.

Quantum terrorem *furor* hic *Hispanicus* universo Belgio incusserit, Auditores, vel exinde patet, quod, his calamitatibus perceptis, non cunctandum ulterius rati fuerint hi, quos Gandavum pacis conficiendae causa congregatos diximus, sed quantocius manus conjungendas, conjunctaque ope, mutuoque auxilio pectibus his resistendum censuerint.

Facile inter Nassavianos, ceterosque Belgas consensus fuit, cautumque, „ ut veterum
„ offensionum memoria oblitteraretur; ut contra Hispanos, peregrinosque milites, libertatis Belgicae oppressores, mutua praestarent auxilia; ut post liberatum externo milite Belgium in Generali Ordinum conventu Respublica & Religio constitueretur; ut utraque pars sacris suis interea uteretur; nec liceret Hollandis, eorumque sociis, extra suos fines quicquam in religionis causa immutare; data tamen Arausionensium Principi
„ po-

„ potestate cum urbibus , ad suam praese-
 „ cturam pertinentibus, paciscendi ; ut damna-
 „ tis bona immobilia , in fiscum versa , resti-
 „ tuerentur.”

Hae praecipuae fuerunt leges, in quas Pax Gandavenfis facta die octavo Novembris anni septuagesimi sexti supra millesimum quingentesimum, quae servitio ex regionibus nostris pellendo fores aperuit, ac talia renascituræ libertatis fundamenta jecit, super quibus non diu post *aeternum Foedus Trajectinum* superstrueretur.

Statim ac hujus improvisæ pacis nuncius adferebatur, qua laetitia perfruebantur omnes ? quibus gaudiis exultabant ? quanta voluptate bacchabantur ? Inexpectata futurae tranquillitatis auspicia omnium animos exhilarabant. Tibiis & cymbalis urbés personabant. Senes juvenesque tantum non ubique ad cantus vocum , nervorum, & fidicularum, in compitis
 &

72 P E T R I B O N D A M

& viis laudes perfequebantur Gulielmeas.

Ad commemorationem communis hujus Belgii laetitiae, quid impedit, Auditores, quominus, ad pauca momenta, artificiosi suavium modulorum concentus etiam nunc aures nostras mulceant?

Musici his modulationibus paulum exhilarati, Auditores, porro dicenti mihi aures adhibete benevolas.

Finem malorum, quibus Belgium hucusque pressum fuerat, jam prospiciebant; vulneraque reipublicae, Hispanorum crudelitate inflata, brevi ope hujus Pacis perfanatum iri, sibi vulgo persuadebant.

Commoda saltem oppido perquam luculenta ex hac Pace statim experti fuerunt Majores Vestri, Cives Trajectini; nam, cum haud
diu

diu post (d) Hispani milites , arcu Vreden-
burgo insidentes , in modum Antwerpien-
sium

(d) *Haud diu post.*] Die enin 21. Decembris 1576. Praefectus Arcis urbem hostiliter invasit , incendiaque excitare tentavit. Vim vi repellere coacti Traiectini opem atque auxilium vicinorum statim implorarunt. In literis, eodem die ad *Amersfurtenses* datis , & hucusque ineditis, inter alia ita loquuntur ; „ Alfo de „ *Capitein van Vreborch* ons op de middach met schieten aangevocht „ ten heeft met grof ende cleyen geschut , 't selve als noch continue „ rende , buyfen schendende , ende brandt stichtende met allen oeren „ vermoegen ; Waer tegens , soo veel ons mogelyc is , wy resisten „ tie doende zyn. Ende also wy seker zyn , dat ons cruys sal „ ontbreken , soo is , dat wy seer hartelyc versoecken , ende „ begeren , dat ghy ons , aengesien briefs , tot onsen costen „ herwerts wilt bestellen alle cruyt , dat ghy aldaer hebt , ende „ weet te becomen , mitsgaders 't gene ghy van andere Ste „ den soudt weten off connen becomen ; deselve ooc tot on „ sen costen van 't geene voorsz. is , adverterende , ten einde „ sy ons als nu assistentie , hulp , ende bystant willen doen , gelyk „ sy van ons souden begeren , indien de sake met u ende hen „ lieden soo gelegen ware. — Wilt niet naelaten ooc te „ bestellen alle de Pioniers , die U E. eenichsins sullen beco „ men , want men se hier sonderlinge van doen heeft.” — Si

K

„ millia

sum, diripere urbem hanc tentarent, variisque jam locis incendia excitavissent, non tantum

millia & per literas, & per Legatos, a vicinis Gelris & Hollandis petierunt. — Hollandi varia tormenta bellica submiserunt, & quidem *thien stucken greff' geschuts met sebarp, daer toe dienende, waer van drie beele Canons zyn, d'ander alleen balen*, uti scribunt ipsi Ordines ad Legatos suos, qui Bruxellis Concessui Ordinum Generalium aderant, in *Literis suis d. 27. Decemb. 1576. perscriptis*. — Quae auxilia Gelri miserint, omnium optime disci poterit ex ipsis MSS. *Actis Delegatorum Ordinum GELRIAE*, ubi sequentia habentur. „Op den 22.'s morgens heeft de Borgermr. *Otto Canis* voorgebracht, ende lesen laten seecker schryvens, in date den 21. Decembr. van die van *Amersfoort* aen de Stadt *Arnhem* geschreven — „belangende de *vyantlike aenvechtinge des Casteleins op Vredenhorch*. — Daer nae zyn aencomen de *Gesanten van de Staten van Utrecht* — belangende, oer Eerw. ende L. met *sekere Pioniers*, denselven hier bevorens toegesacht, *te willen assisteren* — verner te kennen gevende, dat — de Castelein op 't huis te Vredenhorch voortgevaren, ende de Stadt van Utrecht vyantliker wyse met grof ende klein geschut had aengevangen *te beschadigen, ende vuur te sichten* — begerende, soe de Stadt van Utrecht niet wel met *cruyde ver*,
„ *forcht,*

tum tunc Hollandorum subsidii adiuti fuerunt; sed nec Gelri dubitaverunt ex incolis suis

„ forcht, ende oer sulcx am eersten mangelen sol, den Staten
 „ des Lants van Utrecht voorz. so veel cruyts, als men
 „ eenichsins ontbeeren sal connen, *te willen leenen ende ver-*
 „ *strecken op sufficiente cautie de restituendo.* Nae gedane delibe-
 „ ratie belangende de *Pionier*, is accordiert derwegen te schry-
 „ ven aen de Drosten van Over- ende Neder-veluwe, *om elck*
 „ *aenstont 150 Pionniers op te brengen, ende op Utrecht te be-*
 „ *stellen.* Item aen myn Heer Statholder te schryven, *den Ampt-*
 „ *lieden van Over- ende Neder-betuwe, ende andere naegeseten, te be-*
 „ *welen de tax van 600 Pioniers uyttemaken, ende aenstont bin-*
 „ *nen Utrecht te schikken.* — Belangende id begeerte cruyt,
 „ is accordiert aen een eerbaer Raet der Stadt *Nymegen* te schry-
 „ ven om die van Utrecht te leenen op cautie de restituendo —
 „ soe veel oer Eerf. hebben te ontbeeren; als die van *Arnhem*
 „ gedaen hebben. — De Raeden's Coninx — hebben
 „ ooc seker cruyt te leenen bewillicht.” Atque his subsidii
 vicinorum Sociorum suffulti Trajectini Hispanos milites tan-
 dem post diutinam obsidionem aliquot hebdomadam Arcem de-
 relinquare, vacuumque ejus possessionem concedere d. 11. Fe-
 bruarii 1577. coegerunt. Quibus autem conditionibus custodiam
 arcis Magistratus ac Cives susceperint, videre licet apud BOR-
 RIUM Lib. X. pag. 781.

fuis centenos aliquot auxilio submittere, quorum operis moenia validissimae arcis subruerentur; atque ita dominatu injuriisque Hispanorum liberati fuerunt.

Et sane, Auditores, fuit id unum omnino tempus, quo de rebus Belgicis bene sperare licuit, si cum armis etiam odia religionis posita fuissent. Sed enim diffociati contentione religionis animi raro coalescere possunt.

Atque hinc sine dubio causa repetenda erit, cur Arausionensis Princeps pro ea, qua pollebat, animi providentia societatem Gandavensem haud diu duraturam facile praeficiens, statim arctiori quodam Foedere vicinos Populos inter se conjungere, & cum Hollandis ac Zelandis suis coagmentare allaboraverit.

Dum velut furore incensi odia odiis (e) accu-

(e) *Odia odiis.*] Id quod, licet Hispanorum partibus additus, ingenue tamen confiteri haud veritus quoque fuit J. B. DE TAS.

cumulabant, omnium Belgarum animos ita in se exacerbaverant Hispani, ut facile omnes, Catholici aequae ac Reformati, contra eos conspirarent, mutuanque invicem opem pollicerentur.

In Hollandia Zelandiaque Reformatio jam Religionis publice admissa erat; in reliquis vero Regionibus Romanae ecclesiae ritibus Magistratum plerique adhuc adhaerebant.

Difficultas, quae ex diversitate hac Religionis inter paciscentes oriebatur, temperamento (*f*) hoc adhibito facile removebatur; cum Hollandi Zelandique reliquis promiserint, se in illorum Regionibus exercitium Religionis non turbaturos, ita tamen, ut vicissim ipsis Reformatae Religionis publicus usus

re-

TASSIS *Comment. Lib. III. in HOYNCKII Analect. Vol. II. Part. 2. pag. 163.*

(*f*) *Temperamento.*] Conf. PACIS GANDAVENSIS *Artic. 3. & 4.*

K 3

relinqueretur interim, usque dum in generali Ordinum conventu status Religionis potestae fuisset constitutus.

Statim vero ac JOANNES AUSTRIACUS, a Philippo in Belgium missus, huc advenerat, Ordines Generales, Bruxellis congregatos, per *Aldegondium* suum (g) monuit GULIELMUS, ut, antequam Austriacum tanquam Belgii Praefectum nomine Regis admitterent, professionem Hispanorum ex his regionibus stipularentur non tantum, sed etiam ut arces intra urbes, Tyrannidis Hispanicae documenta, deicerentur; ut tandem ipse, quae-

(g) Monuit.] Vide *Declaratie van de Poinſen, dewelke de Heer van S. Aldegonde heeft geproponceert aen myn Heeren, den Staten van den Lande, iegenwoordelyc vergadert tot Brueſſel, in den naem ende van wegen myn Heere den Prince van ORAENGNE, den 24. Novembris 1576.* Quam Declarationem, hucusque ineditam, integram dabimus in *de Verzameling van onuitgegeevne Stukken tot opbeldering der Vaderlandſche Hiſtorie, Tom. I. pag. 183. & ſegg.*

quaecunque ab Ordinibus acta & decreta fuerant occasione tumultuum, pure prius approbaret, & solenniter confirmaret.

Huic Arausiaci Principis consilio ac monitis obtemperantes Ordines ab Austriaco exegerunt (*b*) inter alia, ut Hispanos aliosque peregrinos dimitteret, solenniterque & sancte Pacta Pacis Gandavenfis prius confirmaret, quam ad Praefecturam supremam admitteretur.

Sed cum his petitionibus nec aperte adfentiret, nec eas plane repudiaret; facile sagacissimo GULIELMO suboluit, (*i*) dolos Austria-

(*b*) *Exegerunt.*] Vid. BOR. Lib. X. pag. 761. & 762.

(*i*) *Suboluit.*] Accedebant & aliae suspiciones sat graves, quae persuadebant, concordiae vinculum, nuperrime Gandavi constrictum, brevi dissolutum iri, novumque bellum Hollandis Zelandisque imminere. Literae insuper interceptae satis indicabant, quae arcana consilia animo Austriaci occultarentur. Conf. BOR. Lib. X. pag. 765. — Quin ipsi ex impa-

striacumnectere, atque occasiones tantum opperiri distrahendae societatis, quae per pacem Gandavensem coaluerat.

Acutissimum Arausionensis Principis ingenium, in dubiis semper promptum, & paene divina ejus providentia, qua rebus improvisis consulere solebat, si unquam alias, tum profecto enituit.

Duo

patientia aetatis nonnunquam talia excidebant, unde, quid in pectore gereret, facile conjici potuerit. Cum Legati Ordinum Generalium cum ipso agerent de Pacto Gandavensi confirmando, eaque occasione *Arausionensis Principis* mentio esset injecta, inter alia in haec verba iracundior eruperat, „*Ik verwondere my, dat ghy gehandelt hebt met den Prince van Oranien*, „*die een Rebel is van Con. Majesteit ende Lutheriaen, ende dat ghy aen hem schryven, ofte andersins met hem negotieren meucht*, „*in eenigerley manieren*” uti Legati Gelrici retulerunt in MS. „*Verbael der Verhandelingen, binnen de Stadt Brussel gedaen, van 29. Novemb. 1576. — 17. Januarii 1577.* Ex quo imprudenti dicto cautissimus Princeps facile intelligere poterat, quid sibi ab ipso expectandum in posterum esset. —

Duo praecipua erant capita, quae maximo-
pere urgebat Austriacus; obsequium, Regi,
ut antea, ita & in futurum exhibendum; &
unicum Religionis Romano-catholicae exerci-
tium. Haec si Ordines ipsi concederent, re-
liqua, quae petebantur, dimissionem impri-
mis Hispanorum militum, facile vicissim Or-
dinibus ipsum concessurum putabant.

Primum illud nullam fere difficultatem apud
Ordines habiturum videbatur. Eo namque
tempore (k) contra ipsum Regem arma non-
dum sumserant, sed tantum, ut se vindica-
rent ab oppressione Hispanorum, quorum
ministeriis Rex utebatur. Qui si his Regionibus
excessissent, auctoritatem Regis facile re-
sti-

(k) *Contra ipsum Regem.*] Uti Amplissimi, ac rerum patriarum pericissimi, Duumviri, I. P. VAN DE SPIEGEL *H/ft. van de Satisfactie van GOES* pag. 55. & *seqq.* nec non P. H. VAN DE WALL *aanmerk. op de Privil. van DORDRECHT* Part. VI. pag. 1372. pluribus nuper docuerunt.

stitui posse, ipsi declarare (1) non dubitarent Hollandiae Zelandiaeque Ordines.

Quod ad alterum caput attinebat, si in ceteris satisfacere voluisset Auftriacus Ordinibus,

(1) *Declarare.*] Tum alias, tum etiam in *Resolutions* 19. Aprilis 1575. ubi & haec leguntur, „verklarende, dat wy geen-
 „ derbande twiſt, ofte geſchil, jegens eenige omleggende Steden
 „ ofte Provintien en hebben, daeromme wy eenige Wapenen aangenomen
 „ men hebben, ofte langer draagen, ofte aannemen zouden willen,
 „ als alle de waereld uit alle onse anders voorgaande verklaringen
 „ meer dan kennelyk ende notoir mag zyn, de zaake onser Wapen-
 „ ninge geweest te zyn de Heerschappye, hovaardige ende
 „ onverdraaglyke Regeeringe der Uitheemschen ende hare
 „ aanhangeren, zults dat dezelve verſtrokken zynde, ende uit den
 „ Lande blyvende ter Ordonnantie van Zyne Maieſteit, zal Hibte-
 „ lyk de gewenſchte vrede, geruſtheid, ende commercie der gants-
 „ ſcher Nederlanden — gereſtitueerd worden zonder eenige Ver-
 „ minderinge van zyne Maieſteits authoriteit ende Hoog-
 „ heid.” — Resolutionem illam Ordinum Hollandiae integram dedit Consultissimus P. PAULUS, cujus praecox ingenium & singularem in ea aetate eruditionem omnes miramur, in Diatriba sua, seu *Betoog van Zelandi Regt tot bet Stichten van een Hoogſchool in de Bylagen Lit. F. pag. 37. & 38.*

bus, huic petitioni ipsius consensuros eosdem, utpote Romanae Ecclesiae ritibus adiectos, dubitari non tantum non poterat, sed id ipsum jam Austriaco (m) promiserant.

Id si accidisset, Pacique Gandavenfi eatenus derogassent, utique, Auditores, vel abjicienda fuisset Reformata religio, & ad veteres superstitiones publice revertendum; vel gravissimum denuo bellum solis Hollandis Zelandisque fuisset sustinendum.

Dum itaque spe metuque dubius haeret GULIELMUS; dum incertus adhuc est, quorsum deliberationes hae sese verterent; dum omnem suam operam infumit, ne Paci Gandavenfi aliquid derogaretur; interim arctiori quodam foedere

(m) *Promiserant.*] *Sullen in alles en overal onse Heilige Catholyke Religie, ende beoorlyke onderdanigheid onses Heeren des Coninx handhaven, uti promiserunt Ordines Generales in Articulis, Austriaco oblatis, d. 6. Decemb. 1576. apud BORRIUM Lib. X. pag. 762.*

dere viciniore Gentes Belgicas sibi conciliare tentavit.

Nolitote credere, Auditores, prima arctioris nostrae Societatis lineamenta (n) ab Angliae

(n) *Lineamenta.*] Uti ex LANGUETI *Epistola* quadam, d. 2. Februarii 1577. scripta, docere annis fuit Auctor van't Leven van Willem den I. Tom. III. pag. 247. quem in hac re secutus fuit Acutissimus BONDTIUS in *Hist. Foederis Traject.* §. 2. pag. 4. Neque ab hac opinione alienus videtur fuisse WAGENARIUS *Vad. Hist. Vol. VII.* pag. 248. — ELIZABETHAM, jam quidem, detesto arcano, cur professionem Hispanorum itinere maritimo Austriacus adco urgeret, in rein Belgarum proniorem, tale consilium sub initium anni 1577. per Legatum suum GULIELMO dare potuisse, eamque hortatam fuisse, ut arctiori quodam Foedere viciniore Gentes sibi rebusque suis prospicerent, haud equidem negamus. Verum jam antea id tentatum fuerat ab Arausiaco. Ut adeoque Angliae Regina vix haberi posse videatur prima Foederis inventrix, de eerste instelster; sed primam & praecipuam inventionis gloriæ merito sibi attribueri potuerit GULIELMUS in *Apolog.* pag. m. 143. quando inter alia inquit, *Wy bekennen, dat wy de Unie EERST gedreven hebben, dat wy se daer naer ghevordert hebben, ja dat wy ons benecrslicht hebben, dat se moecht onderhouden worden.* — R. 1.

gliae Regina ELISABETHA sub initium anni 1577. fuisse profecta. Jam diu, antequam ex Anglia Legatus ejus huc advenerat, GUILIELMUS, per amicos suos, *Gelrorum, Trajectinorum, Frisiorum ac Transsalaranorum* animos (o) sibi Hollandisque suis ac Zelandis, conciliare, foedusque mutuae defensionis inire cum illis, studuerat.

Saltem Acta publica ejus temporis legenti mihi probabile admodum videtur, eodem illo tempore, quo *Pacificationi Gandavenſi* maxime intentus erat, & universum Belgium sibi, suisque, conciliare satagebat, viciniores quoque Regionēs arctiori quodam & perpetuo Foedere fecum conjungere (p) allaborasse.

GU-

(o) *Animos sibi.*] Conf: BOR Lib. X. pag. 776.

(p) *Conjungere.*] Vide, quae hac de re notavimus in *de Verzameling van onuitgegevene Stukken tot opbeldering der Vaderlandſche Hystoric* Tom. I. pag. 51. & seqq.

GULIELMUM, quo magis, subsidario illo Foedere sussultus, publicum Religionis Reformatae cultum, Libertatemque civilem, adferere in posterum posset; si forte vel in Concilio Ordinum Generalium, post ejectionem Hispanorum convocando, publicus Religionis status, aliaque, ob diversitatem religionis, ex suo suorumque voto non constituerentur; vel etiam, si ex aemulatrice Procerum invidia, aliisque ex causis, universale Belgii Foedus collabefieret.

Eum quidem in finem incunte mense Octobri anni 1576. Hollandiae Ordines (q) quosdam ex suis jam delegaverant, qui *Goudae* colloquia de tali Foedere incundo cum Legatis Gelrorum, Trajectinorum, aliarumque Civitatum ha-

(q) *Hollandiae Ordines.*] Vid. *Resolutie der STAATEN van HOLLAND van 4. Octob. 1576.* quam integram dedimus in *dicta Collectione Tom. I. p. 55 & 56.*

habitura essent. Quin eundem illum libertatis Belgicae Patronum, in cujus aedibus primum Nobilium Foedus denuo confirmatum fuerat, *Florentium de Pallandr*, Culemburgensem Comitem, cum duobus Ordinum Hollandiae Legatis, ad finem fere vergente mense Novembri ejusdem anni, *Bommeliae* cum Legatis Gelrorum de *arctiore Foedere* incundo consilia sua jam tum contulisse, vix dubitari poterit, si animadvertamus, Trajectinos, statim ac Conventum illum Bommeliae habitum cognoverant, initio mensis Decembris publico nomine Legatos in Gelriam mittendos (r) censuisse *Adrianum van Zuylen*, Capituli S. Johannis Decanum, & *Gulielmum van Ryneveld*, urbis hujus Senatorem; qui inter alia

ab

(r) *Mittendos censuisse.*] Mandatum, sive *Instruktionem*, Legatis his ab Ordinibus d. 4. Decemb. 1576. datam, edidimus in d. *Collezione Documentorum Tom. I. Num. 55.* ubi vide, quae notavimus pag. 215—219.

ab Ordinibus istius Ducatus petierunt, (s) ut indicarent, an, & quale arctius Foedus cum Transilalanis, Groninganis, Frisiis, ac Hollandis pepigissent.

Interea temporis Ordinibus Generalibus aliun-

(s) Petierunt.] d. 6. Decembr. 1576. Et quidem, „ *Deffelvi-
gen morgens zyn sekere Gedeputierden der Staten van
UTRECHT aencomen, — ende vorder. muntling voorge-
dragen, als sollen de Gelderschen sich noch WYDER ingelaten
hebben (so sy verbonden) als metten OVERYSSELSCHEN,
GRONINGEN, VRIESLANT, ende HOLLANT; waer-
om sy afgeveerdicht, om de gelegenheit daer om te vernemen,
ende also goede Correspondentie met se te balden. Hebben de Ge-
deputierden oer E. L. W. ende L. voor antwoord gegeven, wie dat
sy sich alnoch niet wyder, dan met de Generaelē Staaten,
UNIEERT, ende verbonden hadden. Soo aver desiloe Hee-
ren eenich middel wisten wyders sich met hun intelaten, der
Lantschap dientlyc, wolden sulcx gern aenboren.*” Uti totidem
verbis legitur in MS. *Verbael der Gedeputerden van GELDER-
LAND van 23. Novemb. — 24. Decemb. 1576. Ex qua Re-
latiōe & haec, & alia, ad historiam ejus temporis spectantia,
excerpsimus, & edenda curavimus in eadem nostra Collect. Do-
cument. Tom. I. Num. 70.*

aliunde innotuerat, dolos struere Joannem Auftriacum, morasque necere, dum interim clanculum militem conscribere putabatur.

Ne dolis ipsius circumvenirentur, neve a se invicem sejungerentur, commune inter se iniierunt (1) Foedus, quo sancte promiserunt, „ se observaturos Pacem Gandavensem, re- „ tenturos exercitium Religionis Catholicae, „ mutuisque auxiliis ac viribus oppressores libertatis patriae Hispanos expulsuros.”

Huic *Generali Unioni* subscripsere etiam ceterae Regiones nostrates. Soli Hollandi Zelandique ob promissum Religionis Catholicae
exer-

(1) *Foedus.*) D. 9. Januarii anni 1577. Tabulae Foederis illius integrae exhibentur in 't *Placaatboek van HOLLAND* Vol. IV. p. 51. nec non *van UTRECHT* Vol. I. pag. 46. Exhibuit quoque eas J. B. DE TASSIS *Comm. Lib. IV.* in HOYNCKII VAN PAPENDRECHT *Anal. Vol. II. Part. II. p. 278.* & BORRIUS *Lib. X. p. 769.* Conf. WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VII. p. 140.* P. BURMANNUS II. *Anale& Tom. I. in Praef. p. 23.* WINSEMIUS *Hist. Lib. IV. p. 268.* & alii —

exercitium ei accedere non poterant. His tamen satis cautum videbatur Pace Gandavenfi, quam sancte se observaturos promiserant reliqui socii.

Ne exspectetis a me, Auditores, ut copiosius jam hoc quidem loco vobis enarrem, quae utilitates ex generali illo Foedere in Belgium redundarint. Nemini vestrum ignotum est, hac confoederatione effectum tandem fuisse, ut Joannem Austriacum, licet *Edicto* (u) suo *perpetuo* Pacem quidem Gandavensem confirmavisset, tamen, arce Namurcensi haud diu post occupata, communem patriae hostem (v) ha-

(u) *Edicto perpetuo.*] D. 12. Februarii 1577. quodque a Rege ipso d. 7. Aprilis ejusdem anni approbatum fuit. Vide illud in 's Placaatboek van GELDERLAND Vol. I. p. 726. van HOLLAND Vol. IV. p. 53. 59. nec non apud BOR. Lib. X. pag. 787. & seq.

(v) *Hostem.*] Edictum Ordinum Generalium, quo Austriae publice d. 17. Decemb. 1577. declararunt hostem patriae,

habuerint, & bellum contra ipsum Hispanosque denuo susceperint Ordines Generales. Suffecerit scopo nostro Vobis in memoriam revocasse, inter hos rerum fluctus Arausionensem Principem plerasque Hollandiae Zelandaeque civitates, (w) quae Hispanorum partes huc usque secutae fuerant, sibi consociavisse, cum ipsarum petitionibus a sua parte satisfaceret.

Interim dum his rebus occupatus erat, curam

exhibet VAN DE WATER *Placaatb. van UTRECHT Vol. I. pag. 52.*

(w) *Civitates.*] Conf. praeter alios WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VII. p. 138.* Quibus conditionibus *Goesanis* satisfecerit GULIELMUS, Civitatemque illam sibi consociaverit, egregie nuper docuit L. P. VAN DE SPIEGEL in *de Historie van de Satisfactie der Stad GOES*, quo erudito sane ac eleganti opere non tantum Cives suos Amplissimus Consul, sed omnes etiam Belgas, quotquot Historiae Patriae paulo amantiores sumus, aeternum sibi devinxit.

M 2

ram *arctioris Foederis* non dimiserat (x) prudentissimus Princeps.

Sta-

(x) *Non dimiserat.*] Non tantum enim circa hoc tempus Gelrorum animos per Jacobum Muysium ad arctius Foedus inducere tentavit, Frisiisque idem illud per alios suos amicos persuadere sategit, uti BORRIUS narrat *Lib. X. pag. 811.* eumque secuti Auctor *van't Leeven van WILLEM I. Tom. III. p. 251.* WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VII. p. 248.* BONDŦ *Hist. Foed. Traj. §. 3. pag. 6.* & alii. Sed & ipse Arausiacus aperte tale quoddam Foedus urſit. Nam quod dictus Auctor *Vitae* nobis narret, Arausionensem id in initio clam efficere conatum fuisse, sive, uti verba ipsius se habent, *dat in den beginne de Prin: sig niet durfde ontdekken, noch de Unie op syn naem en door syn gesag openlyk bevorderen, wyl vrees, dat men hem verdagt zoude maeken, als of by van de Pacificatie van Gendt wilde eſgaen.* &c. id nimis liberaliter de suo adjecit; etenim, licet quidem haud negemus, amicos ipsius, quos plures in vicinioribus regionibus habebat, clam etiam Principis sententiam promovisse inter suos, tamen aperte, & directe, suo ipsius nomine Foedus urſisse Arausionensem, missis eum in finem ad Ordines & Magistratus illarum Regionum literis & legatis, dubitari nequit. Ne alia jam adferam, ipse GULIELMUS, in Colloquiis, quae cum Duce Arſchotano, aliisque Legatis, quos

ad

Statim ac d. 24. Julii anni 1577. arcem

Na-

ad ipsum miserat Austriacus, Geertrudenbergae d. 13. Maji 1577. habuit, publice id agnoscere non erubuit. Nam cum, inter alia, „ de Gedeputeerde van DON JAN doleerden, dat „ de Prince BRIEVEN hadde gescreven aen de Landen van Gel- „ derland, Vriesland en Utrecht, daar door onrust soude mogen „ komen,” respondit magnanimus Princeps, „ dat by niet en „ hadde gescreven, of begeerde 't selve wel gestant te doen, en „ waren syne brieven dienende van presentatie van synen goed- „ willigen dienst, (tot) profyt ende welvoaren van den Lande, en „ dat by ook sulx te schryven niet achter wegen laten en soude; „ daer by voegende, dat, tot wat tyde eenige Landen, Provin- „ cien, of Steden in hun privilegien verkort mogten werden, by „ benieden daer in alle assistentie soude doen, om de Landen in „ haer oude fleur en voorspoet te brengen.” Ut narrat BOR. Lib. X. pag. 819. qui & haec, & cetera Colloquia, inter Arausionensem & Legatos Austriaci tunc habita, ipsissimis verbis narravit, quibus ea retulerunt Legati Ordinum Trajectinorum, uti constabit ex *Relatione* ipsorum, seu; ut inscribitur; *Memorie van 't gene myn Heeren den Gedeputeerden van de Staaten van Utrecht wederfaeren is sedert hun laetste schryven tot Geertruydenberge den 23. Mey, quam ex Archivis Ordinum Trajectinorum, unde & BORRIUS habuit, quo magis ipsius fides in his consistet, integram edemus in Collectione nostra Documentorum*

M 3.

five.

Namurcensem occupaverat (y) Joannes Auftriacus, inconsultum hoc illius facinus obtul-
pes-

sive *Verzameling van onuytgegevene Stukken tot opbeldering der Vanderlandsche Historie.* — Haec si attendas, dubitari etiam nequit, quin iidem illi Legati in *Articulis*, quos in scriptis Arausionensi obtulerant, quosque idem BORRIUS retulit *d. l. pag. 817.*, illuc etiam collimaverint, quando inquit, „ *dat be-
hoort te cesseren al het gene — verjaek van wantrouwigheid mach
geven, als te weten — praetyken van alliancien, ligueu, en
confederatien, PRINCIPALYK met vremdelingen.*” Nam cum *praesertim* cum peregrinis foedera improbent, addita illa *vocula principalyk* satis indicat, ad cognitionem ipsorum etiam pervenisse machinationes & molimina, quibus alios Belgas arctiori Foedere, quam quidem Gandavi initum erat, sibi coadunare jam tum tentaverit Arausionum Princeps. — Quia non clam, sed directè, sed aperte, sed suo nomine, de tali foedere ineundo cum vicinis Regionibus jam tum egisse Gulielmum, liquido patebit, si advertas, quod haud diu post, sub finem nempe mensis *Julii* ejusdem anni 1577. Legatos publice suo nomine in Gelriam mittendos censuerit, qui arctiorem cum Hollandis suis ac Zelandis Societatem Gelris persuaderent, aut in sequentibus videbimus.

(y) *Occupaverat.*] Vid. WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VII. pag. 150.*

peſcebat univerſum Belgium. Ex improvifo hoc facto juſtus Gulielmo ſuboriebatur metus, fieri poſſe, ut hoc modo diſſolveretur commune Foedus, & ſocietas, quae vix coäluerat, diſtraheretur. Facile praefagiebat, ſi, rupto Foedere, bellum recrudeſceret, onus ejus maxime cervicibus Hollandorum Ze-landorumque iterum incubiturum. Quod ne fieret, ſtatim vicinioreſ Belgas ad arctius Foedus ſecum ineundum iterum hortandos cenſuit.

Eum certe in finem *die 29. Julii* ejusdem anni 1577. legatos (z) miſit in Gelriam, qui
Or-

(z) *Legatos.*] Qui illi fuerint, quorum opera tunc uſus fuit Arauſionenſis, omnium optime diſci poterit ex ipsis ejus *Literis Enchuſae d. 29. Julii 1577.* ad Ordines Gelriae datis, & huc uſque ineditis. „*Wy ſenden tegenwoordich,*“ inquit inter alia in iisdem, „*de brengeren deſer*, Joncker Willem van Nyvelt, ende „*Mr. Leonard Caſenbroot, om Uwe Ed. voor te houden ſekere „punſten ende articulen — concernerende den dienſt ende 't ge-*“
„*more*“

Ordines illius Regionis inducerent, ut, sinovum ex his Aufriaci motibus bellum exoriretur,

„mene welvoaren deser Landen: — u lieden verskerende, dat
 „wy anders niet en soecken, noch en begeren, dan dat dese Lan-
 „den in goede ruste, eenicheit, ende correspondentie mogen
 „blyven metten Onderstaten 's Vorstendoms van GELRE ende an-
 „dere OMLIGGENDE PROVINCIEN.” — Hi legati
 postquam varias Gelris exposuerant rationes, quae Gandaven-
 sem societatem facile disruptum iri, inprimis cum jam Austria-
 cus occupata arce Namurensi satis animum suum detexisset,
 novumque bellum brevi exoriturum, indicabant; postquam prae-
 terea ex conservatione & salute Hollandiae Zelandiaeque de-
 pendere etiam ostenderant salutem Gelrorum; tandem Ordines
 ejus Regionis rogarunt „goede vrantschap ende nabuerschap met
 „vaste intelligentie te onderhouden,” & ut declararent, si novum
 exoriretur bellum, „of zy niet vermeint en zyn haer selven als
 „dan te VOEGEN met syne Furstelicke Genade, ende die van
 „Hollant ende Zeelant tot conservatie van de Pacificatie van Gendt,
 „mitsgaders de wettelijke vrybeys des Vaderlands met de oude ge-
 „rechtigheden ende privilegien van dien.” — „Ten welcken eynde,”
 pergunt iidem, „syne F. G. ende Staten van Holland ende Zee-
 „lant bereit ende volveerdich sullen zyn, om haar Ed. ende Gun-
 „sten alle hulp ende bystant nae haer uyterste vermogen te
 „doen,

retur, se cum Hollandis Zelandisque jungerent, mutuisque viribus vim hostilem repellerent.

In-

„doen, ende met een onderlinge geneichde vrientschap ende een-
 „dracht sich so te laten vinden, ende employeren, dat baer Ed. en-
 „de Gunsten des een goed contentement ende genoegten sullen heb-
 „ben.” — His, aliisque, praemissis, tandem petunt, „so
 „baest doentlic is op alles een vruchtbaer ende resolutyf antwoort van
 „baer Ed. ende Gunsten goede meininge te willen geven, gelyk ooc
 „wel te verhoopen is, dat de andere NAESTLIGGENDE LAN-
 „DEN ende Gebueren, gelyc advertiffement van syne F. G.
 „ontfangen hebbende, benlieden geresoloeert sullen houden alle
 „gewelden ende oppressien voor te comen, ende in tyt te weder-
 „staen, ende met syne F. G. diesaengaende goede correspon-
 „dentie te houden.” Huic Legatorum Propositioni responderunt
 Delegati Ordinum Gelriae, „niet anders gemeint te zyn, dan de
 „Pacification van Gent ende die daer op gevolgde Union —
 „sich gemes te beliden, ende alles te doen, dat sy in cracht derfel-
 „ver Pacification ende Union — verplicht ende schuldich; ooc
 „niet gemeint te zyn eenigen nieuwen inbeimfchen crych te voer-
 „ren, dan deseloe met alle mogelike middelen helpen afwenden,
 „sonder sich WYDERS ditmael, vermits het afwesen bunner
 „Heeren Principalen, te connen resolveren.” — quae sane

N

ultima

Inter hos Austriaci motus, rerumque fluctus accidit, ut, honorifica legatione (a) missa, Ordines Generales GULIELMUM, cui peritia & auctoritate neminem parem cognoverant, Bruxellas evocandum censuerint, ut consiliis suis communem Belgarum rem adjuvaret.

An-

ultima verba nullum dubium relinquunt, quin scopus hujus Legationis fuerit, ut novam quamdam & arctiorem societatem, quae, si forte commune Foedus disrumperetur, succenturiatum venire posset, cum Gelris iniret. Sed cum id ipsorum Ordinum esset, hinc Delegati, mandatis utpote ad id non instructi, declarant, *sich ditmael niet WYDERS te kunnen resolveren*, promittentes nihilominus „*in aller trouwe ende neersticheit id gedaene versoec in* „*name boechstgemelter syne Excellentie oeren Heeren Principalen te* „*refereren, ende de goede band daer aen te holden, dat syn Exc.* „*ter eerster gelegentheit gebeurlike antwoort durch der Lantschap* „*gesanten mach wederbaren.*” — Documenta haec, Historicis nostratibus huc usque nondum visa, integra dabimus in *de Verzameling van ontsuitgegeevene Stukken tot opbeldering der Vaderlandsche Historie*.

(a) *Legatione.*] Vid. WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VII.* pag. 168.

Antequam tamen hinc proficiscebatur, quia tum ex invidia Procerum, qui superiorem ferre non poterant, tum ex diversitate Religionis, multa evenire poterant improvise, quae societatem Belgarum communem disrumpere possent, apertius denuo vicinas nostras Gentes arctiori Foedere inter se, & cum Hollandis suis ac Zelandis, colligare annifus fuit.

Hoc itaque animo per legatos suos, medio mense *Septembri* Anni 1577. Gelros iterum hortatus fuit, „ ut dolos Austriaci caverent, „ nec sub praetextu religionis Catholicae se „ induci paterentur, ut denuo ipsum recipiant, cum eove (b) transigant; verum ut „ cum

(b) *Transigant.*] Paucula quaedam verba ex *Propositione*, quam Legati Principis Ordinibus Gelriae d. 18. *Septembris* 1577. exhibuerunt, utpote hucusque inedita, excerptis, hisque subjecisse, operae forsitan videbitur pretium. „ Om 't welck te „ verboeden,“ inquiunt inter alia, „ ende in tyts te praevoeren, „ zoude zyn Excellentie goet duncken, dat haer Ed. ende G. met

„ cum vicinis suis Trajectinis , Transifalanis ,
 „ & Frisiis , ad communem calamitatem
 „ com-

„ hunne naebuieren , als diē van **UTRECHT** , **OVERYSSEL** ;
 „ ende **VRIESLANDT** goede correspondentie onderhielden ,
 „ ende tsamen **VEREENICHDEN** , om t'allen tyden elckande-
 „ ren te helpen ende by te staen tegens alle invasiē ende listige prac-
 „ tiquen , die *Don. Johan* ende andere vianden van de gemeine ruste-
 „ hunlieden soude mogen opwerpen. *Waer toe syn Excie ende de*
 „ *Staten van Holland ende Zeelandt* baer *Ed. ende G.* altyts goet-
 „ willichliken , ende , des ooc versocht zynde , gern sullen bandhou-
 „ den , ende alle mogelike assistentie doen , also sy algerede hebben
 „ begonnen te bewysen met oversenden nae 't selve Lands van seke-
 „ re veendien Knechten." (*Submiserat enim Princeps haud diu*
antea ex Hollandia in Velaviam tres militum cohortes contra
invasiones & excursiones Germanicorum militum , qui Trans-
ifalaniae urbes Campos & Daventriam tenebant) „ *Dat selfs zyn*
 „ *Exc. ende de voorsz. Staten van Holland ende Zeelandt* sullen te-
 „ vreden wesen — met haer Liedē in **EENICHEIT** te tre-
 „ den onder alfulke redelicke conditien , als over wederfydē
 „ sullen accordeert worden , waerop sylieden Gecommitteerden in
 „ communicatie breder te treden , indien 't baer Liedē goet dunckē-
 „ sal , bereit sullen zyn." — Cum Legatos hos in Gelriam
 a Principe missos cognoverant Trajectini , ipsi etiam ex suis
 illuc-

O R A T I O. 101

„ communibus auxiliis avertendam, sese com-
 „ sociarent. Id si fecerint, & se, & Hollan-
 „ dos Zelandosque suos lubenti animo atque
 „ aequis conditionibus Foederi ipforum ac-
 „ cessuros promittit.”

Ad hanc petitionem legatis Arausiatis respon-
 derunt (c) tum Gelri, se paci Gandavenfi ad-
 hac-

illuc ablegarunt *Joannem Bogaert, Fredericum Uyteng, & Joannem van Groosbeeck*, quibus inter alia mandarunt Ordines Trajectini „ *te ondersoecken ende te vernemen, wat correspondentie* „ 2y, (Gelri) *met dye van VRIESEANT, OVERYSSEL, ende HOLLANT, ZEELANT, &c hebben,*” uti loquuntur in *Resolutione sua d. 17. Septembr. 1577.* quae extat in MS. *Derde Boeck van Beschryvinge of Protocolle van de drye Staten 's Lands van Utrecht*, Fol. 29. — Atque ex his, ut id obiter advertamus, liquido, ni fallor, patet, fratrem Gulielmi, JOANNEM NASSAVIUM, non primum fuisse, qui circa medium annum sequentum 1578. demum directe cum nonnullis Regionibus de tali Foedere egerit; uti ob defectum monumentorum ejus temporis huc usque vulgo creditum fuit.

(c) *Responderunt.*] D: 22. Septembr. 1577. & quidem, inter alia, „ *sich dienstlick ende fruntlick erbidende mit zyn Excellentis*

haefuros, eaque praestituros, ad quae vi communis Belgarum Foederis obligati essent.

Proficiscitur interim Antverpiam Gulielmus, nec diu ibi moratus Bruxellas contendit, ubi profusa itidem hilaritate, omniumque gratulatione, exceptus fuit.

Popularis vero illa gratia, qua ubique excipiebatur, imprimis postquam Brabantini eum Defenforem Regionis suae, *Ruartum* vocant, elegerant, invidiam aliorum excitabat.

Dux etenim Arfchotanus, Gulielmo etiam
alias

„ ende den Staten van Holland, wie oick den Landen van Overys-
sel, Utrecht, ende Vrieslant guede correspondentie te balden, ten
„ sine die Pacificatie in allen punten mach werden geëffectueert.” —
Sed cum hoc responso haud contenti essent Legati, ulteriorem
que declarationem peterent, die sequenti 23. Septemb. alterum
hoc responsum dederunt Gelri, dat zy ditmaal geen nairder ant-
woirt folden kunnen geven, declarantes tamen, & promittentes,
sich te balden in conformiteyt van der Pacification van Gent ende
daer op gesolechte Union. —

alias minus aequus, alique nonnulli, lividis adspiciebant oculis, rerum summam ad Araufionensem hoc modo vergere.

MATHIAM itaque, Archiducem Austriae, & RUDOLPHI Caesaris fratrem, quo gloriae Araufionensis obstruerent, in Belgium privatis consiliis evocant.

Improvisa haec res omnium commovit animos. Ordines ipsi in partes scindebantur. Tandem illorum praevaleuit opinio, qui Mathiam recipiendum putabant, sed ita, ut Araufiacum Principem sibi legatum & vicarium adscisceret.

Sed vero, licet hoc inimicorum conatu Guilielmi auctoritas creverit; licet etiam Ordines, antequam Mathiam reciperent; *novo*, eoque solenni magis, *Foedere* (d) invicem promissum

(d) *Foedere*.] D. 10. Decemb. 1577. inito, quod exhibet VAN DE WATER in 't *Placaatb. van Utrecht* Vol. I. p. 55.

serint mutuam Pacis Gandavenfis defenfionem, &, ne cuiquam religio fua fraudi effet, fancte caverint; licet tandem magna fpes adfulgeret, concordibus omnium Belgarum animis poffe fervitutem depelli; vel fic tamen aemulatricem illam Procerum ambitionem, diverfitatem praeterea religionis, alia porro multa improvifa, interturbare, ac dirumpere facile poffe illum animorum confenfum, putabat GULIELMUS.

Contra talem eventum ut fibi profpiceret; *arctius* illud *Foedus*, quod jam haud femel propofuerat, omni ftudio perficiendum porro cenfuit.

Hoc Principis confilium multum adjuvit, quod Trajectina noftra Regio tandem GULIELMUM receperit Gubernatorem.

Fuerat hac de re jam inde a mense Martio cum Trajectinis actum, fed res identidem extracta erat ad mensem Octobrem

brem (e) anni 1577. quando denique Arau-
 faci imperio sese submiserunt Nostrates. Ita
 cum

(e) *Obobrem.*] Et quidem signatae fuerunt tabulae *Satisfac-*
tioni Bruxellis, & a Principe ac Delegatis Ordinum Traiecti-
 norum subscriptae d. 9. *Obobris* 1577., quas integras exhibuerunt
 BORRIUS *Lib. XI. pag. 893—896.*, & Ampl. VAN DE
 WATER in *'t Placaatb. van UTRECHT Tom. I. pag. 47—51.*
 Sed neutrum ipsas authenticas tabulas vidisse, exinde patet,
 quod testentur, unico tantum sigillo eas fuisse munitas, *mit*
EEN root uyibangende Zegel bezeugt in dubbelen steerte; cum ipsa
 authentica membrana, quam in Archivis Ordinum Traiectinorum
 invenimus, non tantum sigillo Principis Arausionensis, verum
 etiam sigillis Ordinum Hollandiae, nec non Zelandiae, sit cor-
 roborata, illaque jussu dictorum Ordinum appensa fuisse sub-
 scriptione sua testati fuerint eorumdem Secretarii DE RECH-
 TEREN, & TAYMON. Ne cui autem id mirum videatur,
 verosimile omnino videtur, Apographis usos fuisse Duumviros
 illos, ex ipso quidem authentico confectis, sed jam ante de-
 scriptis, quam illud sigillis Ordinum Hollandiae & Zelandiae
 fuerit munitum. Nam, licet quidem d. 9. *Obobris* Bruxel-
 lis authenticum Instrumentum a contrahentibus fuerit subscri-
 ptum, & sigillo etiam Principis Arausiaci corroboratum, ta-
 men non nisi *in mense* demum *Novembri* sigilla sua Hollandi ac Ze-

O

landi

cum Hollandis Zelandisque sub unius ejusdemque Gubernatoris imperio redacti etiam mutua auxilia, ac opem, contra communem hostem, haud denegaturi videbantur.

Sicuti Hollandorum plurimum intererat Trajectinos sibi foedere conjungere, quo agrorum tutiores essent, & veluti clauderentur (f) contra invasiones hostiles; ita Trajectinorum & Hollandorum quam maxime intererat,

landi ei appendere potuerunt, cum certum sit, Trajectinos Ordines exeunte demum mense Octobris mandasse FLORENTIO HEERMALE, „omme te reysen mitte Articulen van Satisfactie „naer de Staten van Hollant ende Zeelant, ende Geassocieerden, „mit brieven van credentie in forma, om d'selve by hunlieden besce- „gelt ende onderteyckent te worden;” uti totidem verbis legitur in *Resolutione d. ult. Octobr. 1577.* in 't MS. *derde Boeck van beschryvinge, of Protocollen, van de dryen Staten 's Lands van Utrecht* Fol. 35.

(f) *Clauderentur.*] Id quod ipsi Hollandiae Ordines ingenue etiam agnoscere haud dubitarunt in *litteris suis, d. 3. Octob. 1576.* datis, quas exhibuit VAN DE WATER in 't *Placaatb. van UTRECHT Vol. I. pag. 38. B.*

erat, Gelriam habere sibi adfociatam, quae quasi munimentum & propugnaculum utriusque Regionis est. Mirabimur itaque, Auditores, **GULIELMUM**, novo Foederi pangendo intentum, imprimis allaborasse, ut Gelrorum animos in sententiam suam perduceret?

Cum delegatis itaque, quos Gelri Bruxelas miserant ad Ordines Generales, ipse, Bruxellis degens, coram de novo Foedere egisse, utilitatemque arctioris societatis ipsis persuasisse videtur Gulielmus. Saltem inter cetera capita, de quibus in Comitibus Gelricis sub initium anni sequentis 1578. esset deliberandum, etiam & hoc Ordinibus (g) proposuerant,
ut,

(g) *Proposuerant.*] Adscribi merentur pauca quaedam verba, prout leguntur in MS. *Annotatione Articulorum*, seu *Aen-teickeninge etliker Articulen*, die by de Lantschap op eenen gemeinen Landdach bynnen Nynegen proponiert sullen worden, om daer

ut, quia ab Ordinibus Generalibus omnia tributa ad defensionem Regionum suarum adhiberentur, & inferioribus his Regionibus subsidia ab iisdem vix essent expectanda, viderent

*op te resolveren, & quidem Art. 5. „De Deputierden, te Brus-
 „ sel zynde, hebben voorgefonden, und van sich geschreven, dwiel
 „ dese Lantschap weynich stuerende troost van de Generale Sta-
 „ ten te Brussel geweertich, ende alle oere contributien tot voor-
 „ stant oerer Provincien employeren &c. dat men dermaten met
 „ de Provincien van Hollandt, Zeelant, Overysse, Vrieslandt,
 „ ende Utrecht correspondentie solde holden, ende eene Legation
 „ daer toe afvoerdigen, ten einde tusschen inen een gemeine
 „ convocatie ende bycompst, ende tot contributien ende uyt-
 „ legginge van penningen, tot stuer derselver Provincien te
 „ doen, VERGELEKEN mach worden.” An sponte sua De-
 legati hi tale quid Ordinibus proponendum censuerint, an vero
 monitis & suasionibus Arausiaci Principis ad id industi fuerint, ex
 allatis quidem verbis haud liquido constat; multa tamen sunt,
 quae persuadeant, monitis & suasionibus suis rem eo deduxisse
 GULIELMUM, ut Delegati Gelrici ex re sua esse putaverint,
 talem propositionem deliberationibus ac iudicio Ordinum sub-
 jicere. Copiosius quidem id adstrui facile posset; sed brevis
 esse laboro. —*

rent ac deliberarent, an non utile esset arctius quoddam foedus, cum vicinis suis inendum.

Et sane, Auditores, rationem hanc, qua permotos se dicunt delegati, ut novum foedus suis proponant, maxime promovisse Unionem Trajectinam, dubitandum non est.

Rejecerunt (*b*) hanc propositionem Ordines

(*b*) *Rejecerunt.*] Quo major fides dictis nostris constet, adscribi hic quoque merentur ipsa verba, quae prostant in MS. *Landtlags Reces van GELDERLAND van 24. Januar. 1578.*
 „ *Also de Gedeputierden der Landtschap uyt Brussel geschreven hadden, dat ter oorsaken, dat de Landtschap weynich assistentie van*
 „ *de Generale Staten verwachtende waren, mits dat sy oere contributie tot defensie oerer Provincien aenlaecten, men daerom*
 „ *jemants aen de Provincien van Hollandt, Zeclant, Vriesland, Uytrecht, ende Overysfel afveerdigen solde, om eine derselver Provincien gemeine convocation, daer met op contributie*
 „ *van penningen geaccordeert werden mochte; is id selve, als smakende separatie van de Staten Generael by de Landtschap*
 „ *onnodich, ende ongebeurlick erachtet. Dan verordent, dat*

nes Gelriae in Comitibus suis, Neomagi habitis, eaque res ipsis videbatur separationem allatura a communi Foedere, quo ceteris Belgis erant alligati, ac proinde minime admittenda.

Sed Gelri eo tempore Rectore carebant. *Aegidius* enim *Barlaimontius*, Hiergiae dominus, partes Austriaci sequebatur, & hostium numero censebatur.

De eligendo novo Gubernatore cum variae essent Ordinum opiniones, optimum factum visum fuit, legatos mittere (i), qui ab Archiduce Praefectum peterent, quemcumque ipse

„ men schryven sal aen de vorse. Staten Generael, ende denselven ernstlic vermanen, dat sy, betrachtende de gemeine Union, dese Landschap alle assistentie van gelt ende crychsvole — doen willen.” cet. —

(i) *Legatos mittere.*] *Resolutionem* Ordinum Gelriae exhibet MS. *Landdags Reces* van 28. Januarii 1578. eamque integram dabimus in *Collectione nostra Documentorum ineditorum*.

ipse elegisset. Et, quo celerius id efficiatur, Principis Arausionensis operam adhibendam (*k*) censent, ut apud Mathiam electionem novi Gubernatoris promoveat.

Gelris se jungunt Trajectini circa finem mensis Aprilis, (*l*) & per legatos suos Arausionensem

(*k*) *Adhibendam censent.*] *Literas*, cum in finem *d. 1. Februarii* 1578. ad Arausionensem Principem ab Ordinibus scriptas, integras itidem dabimus in *d. Collect. Documentorum*.

(*l*) *Aprilis.*] Nam, ut ipsi Ordines Trajectini in *Resolutione* *d. 23. Aprilis* 1578. loquuntur, „ongemerckt die van de Lande van Gelre sander Hooft zyn — hebben de voorsz. Staten „oick goetgevonden deur hun voorsz. Gedeputeerden Myn Heere die Prince van Oraison, beurl. Stadtbouder, te remonstreren, wat zwaaricheit daer vuyt zoude mogen comen, ende „wat voir de gemeen Landen importeert, dat doorsz. Lande „van Gelre op 't spoedelicx met een Hooft versien worden; ten „syne zyn Excellentie die hant mach houden, dat zulcx mit „ten eersten gedaen, ende op als goede ordre gestelt mach „worden. Ende tselve gedaen zynde, zullen geerne als dan mit „die van den Lande van Gelre in communicatie treden, zoe op „te contributie, met bemiddelen, ende andere van nyeus anecom-
„men

fem obnixè rogant, ut Gelris quantocius Praefectus constituatur. Quem si acceperint, subsidia & consilia sua cum Gelris conferre promittunt.

Post varias tandem deliberationes JOHANNES NASSAVIUS, Gulielmi Frater, die 22. Maji (m) anni 1578. Gelriae constituitur Praefectus.

Huc

„men Landen, te doen, als om andere zaeken, den voirsz. gemeen
„Landen welvaert betreffende, daer inne zy verbopen hem na ge-
„legentheyt alzo te vynden, dat die van den Lande van Gelre
„een goet benoegen hebben zullen.” Uti legitur in MS. *Derde Boeck van Beschryvinge, of Protocolle, van de dryen Staten's Lands van UTRECHT de Ann. 1577—1581. Fol. 63. verso.*

(m) D. 22. Maji.] Eo enim die data fuit *Commissio*, sive *Instructio*, qua Praefectura Gelriae ipsi delata & mandata fuit; sicuti d. 27. Maji 1578. solemnè juramento Archiduci Mathiae eo quidem nomine fidem suam obstrinxit, sed tamen, cum *Instructio* illa nomine ipsius Regis PHILIPPI esset data, sub hac expressa limitatione & protestatione, „van te achter-
„volgen syne Commissie — voir soe voele die den dienst van
„syne veursz. Hoetsbeyt, ende den Staten van de gemeyne Ne-
„der-

Huc quidem usque, Auditores, Arausiacus Princeps aperte, sed tamen per internuncios & legatos suos, dum ipse absens erat, & communi universae Belgicae rei invigilabat, arctioris societatis coalitionem promovere tantum potuerat. Jam praesens aderat Frater ipse, qui contrariarum opinionum divortia conciliare, qui obmotas dissidentium diffi-

cul-

„verlanden raickt ende aengaet, expresselick protestierende, bem
 „van gene meynongh te wesen forder, off andersins, daer mede aen
 „de Con. Maieiteit van Spaengien te verbynden." Instructio-
 nem illam integram suo tempore dabimus in *Magno Chartula-
 rio Ducum Gelriae & Comitum Zutphaniae*, quod jussu Ordinum
 collegimus. In Formula autem jurisjurandi, ipsis Ordinibus
 d. 11. Junii a Comite praestiti, inter alia promissit, se Prae-
 fecturam hanc administraturum „nae inbalt des tractaits, voir
 „Venloe opgericht, ende oick vermoegen der Pacificatie van Gent,
 „dairop gevolcbde Union, sampt d'Articulen, wair op die Durch-
 „luchtigbeyt des Ertzberctoigh van Oiftenrick is aengenomen." Edi-
 tum fuit illud *Jusjurandum in de Justificatie van het Recht der
 Stad NIMWEGEN*, tot een vrye Keur der *Magistraet*, in Ap-
 pend. Docum. Lit. Z. pag. 55.

P.

cultates remove, qui animos conjungere;
 qui reluctantes auctoritate sua permovere,
 qui tandem invitos, ac Hispanis nimium ad-
 dictos Magistratus Gelricos imperio suo, si
 opus videretur, remove posset. Neque de-
 fuit desideriis fraternis Generosissimus Comes,
 sed praecipua ejus opera felicem exitum res
 haec tandem habuit.

Si non prius, faltem in Comitibus Gelricis,
 Arnhemii medio mense Junio (n) habitis, pri-
 ma

(n) *Mense Junio.*] Jam medio mense Majo ejusdem anni
 1578. res novi Foederis eo deducta erat, ut optimum factu-
 visum fuerit convocare vicinarum Regionum delegatos, qui
 consilia sua conferrent, formulamque arctioris Foederis inter
 se conciperent, & delinearent. Eum in finem unum ex suis
 ablegaverant Ordines Gelriae, qui Trajectinis persuaderet, ut
 & suos illuc mitterent Legatos. Patet id ex *Actis Ordinum huius*
Dioeceseos MSS. sive derde Boeck van Bestdrijvinge, Fol. 69.
ubi sequentia habentur. „ Anno 1578. op ten 17 Maji soe zyn
„ die Staten slants van Utrecht bescreven — 3. Item om te re-
„ solveren opte angeven van Carel van Gelre, om een zeeckere
 by-

ma novi Foederis lineamenta ducta, & in scripturam redacta videntur. Ex mandato Ordinum

„ bycompste te maecken van de naestgelegene Provincien —
 „ Item op 's derde, syn die Staten geresolveert, dat men van de
 „ naeste bygelegen Provincien een bycompste ofte verscry
 „ vinge doen zall, om mitten anderen op zaecken, bet welvaeren
 „ van de Landen betreffende, navolgende die instrucie, die men
 „ daervan zal mogen maecken, te communiceren." Cum & ceterarum Regionum Ordinibus idem placuisset, tandem in medium mensum Junium, literis eum in finem, uti videtur, a Comitē Nasfavo, qui jam praefens aderat, ad singulos datis, rogati fuerunt, ut Arnhemium convenirent. Id me docuerunt eadem Acta MSS. Ordinum Trajectinorum Fol, 72. ubi ad d. 14. Junii anni 1578. haec annotantur. „Zyn die Staten slants van Utrecht bescreven geweest, ende in den Capittelhuys ten Dom vergadert; 1. om te deputeren mit volcommen macht, die hem op Sondach binnen Arnhem zullen laten vynden, te syne, prout latius in literis — Ende nopende bet eerste Poinct hebben gedeputeert Joncker Nicolaes van Zuylen, Frans Both, ende Mr. Floris Thin, om te reysen opten Landdach etc. mit alfulke instrucie, als men bemluiden medegeven zal, welcke instrucie gelesen ende geapprobeert es 's anderen daechs." In illo autem Conventu Arnhemienfi consilia sua contulisse Legatos, ut

num Trajectinorum Arnhemii deliberationibus illis tunc interfuerunt *Nicolaus van Zuylen, Franciscus Both, & Florentius Thim.*

Omnem jam lapidem movebat JOANNES NASSAVIUS, ut in delineati foederis formulam consentirent Regionum Ordines. Nulli labori parcebat, (o) ut tandem aeternum illud

arctiori ac perpetuo Foedere se invicem contra Hispanos eorumque adflectas confociarent vicini Belgae, dubitari nequit; idque liquido patet ex MS. Cod. *Afforum Civitatis Trajectinae, sive 't dagelicx Boeck der Stadt UTRECHT, begonnen den 9. Novemb. 1577. ubi a d. 13. Julii 1578. Fol. 49. memoriae proditum legimus, advenisse Legatum JOHANNIS NASSAVII, qui inter alia a Senatu Trajectino petiit, „ dat men soude willen resolt; „ veren, ende antwoirden op der UNIE, daer laestmael in der „ Vergaderinge tot Arnhem van gesproken was.”*

(o) *Parcebat.*] Sic d. 13. Julii 1578. M. *Andream Christianum*, qui ipsi a secretis erat, misit ad Senatores Civitatis nostrae Trajectinae, ut inter alia ipsis novum Foedus, cuius prima lineamenta jam sub eius auspiciis Arnhemii ducta erant, persuaderet, cui responderunt, „ *dat de Raet tot sulcx wel gesint es; „ dan alse selve den Staten van Utrecht betref, daer van de „ Stads:*

lud concordiae vinculum confringeret, co-
que jam rem deduxerat, ut denuo Arnhe-
mium

„ *Stads maer een Lismaet es, dat zy dairomme t'zelve wel willen*
 „ *communiceren mit d'andere Leeden van de Staten, ende die daertoe*
 „ *induceren, indient moegelijk es.*” Uti habetur in allegato MS.
 Cod. *Actorum Civitatis Traiectinae* Fol. 49. verso. — Haud
 diu post duos alios Legatos ad ipsos Ordines huius Dioeceseos
 mittendos iterum censuit, qui ulterius huic rei apud eosdem in-
 sisterent. Sic enim legimus in *Actis* ipsorum Ordinum MSS.
 five *Derde Boeck der Beschryvinge* Fol. 82. „ *Anno 1578. den*
 „ *16. Augusti, soe zyn dye Staten slants van Utrechts bescreven,*
 „ *ende in 't Capittelbuys ten Dom vergadert geweest, om te resol-*
 „ *veren; 1. op't aengeven, gedaen by Heren, Willem Pyl, ende*
 „ *Jacop Muys, Ontfanger Generael van Holland, als Gefanthen*
 „ *van Grave JOHAN VAN NASSAU, nopende zeeckere*
 „ *UNION te maken tusschen die Provincien an dese zyde van*
 „ *de Ysle gelegen, onvermindert die Union, mitten Generaela*
 „ *Staten gemaeckt.*” Sed licet Senatus hujus urbis per *Resol.*
 d. 16. *Augusti* 1578., quae prostat in 't MS. *Dagelicks Boeck*
der Stads Utrechts, begonnen den 9. Novemb. 1577. Fol. 53. verso
 declaraverint, „ *te vreden te syn, dat men in communicatie trede*
 „ *met de andere Provincien an dese zyde der Ysle, om te sien, offer*
 „ *UNION te maken ware, onvermindert d'Union, mit de Generale*

mum initio mensis Septembris ejusdem anni 1578 convenerint plerarumque Regionum (p) delegati.

No-

„ *Staten gemaicks*,” tamen Legatis his Naffavicis tunc temporis nullum responsum datum fuit, sed, uti in iisdem *Adis Ordinum* MSS. legitur, „ *hebben die Staeten goetgevonden aengaende „ dye Unie, in het Eerste Article gementioneert, een ander Bescry- „ vinge (der Staten) te doen dien op verlies van de Stemmen.*” — Sic porro nec ipse subterfugit Comes in Hollandiam eum in finem proficisci, ut coram eum Hollandiae Ordinibus ea de re ageret, consiliaque conferret, ut ex *Resolutione* Holl. 29. *Augusti* 1578. docuit diligentissimus BONDITIUS *Hist. Foeder.* §. 4. pag. 8.

(p) *Plerarumque regionum.*] Sic initio mensis Septembris Hollandi ex suis quosdam delegarunt Arnhemium, ut deliberarent op de punten en middelen van Unie en verband, die met die van Gehe, Utrecht, Vriesland, en andere Provintien gemaakt zouden worden. Vid. *Resol. van Holl. van den 2. Sept. 1578.* — In Dioecesi nostra Traiectina novum illud Foedus non usque quaque placuit. Amersfurtenfes illud plane respuebant, &, uti loquuntur in *Resolutione* sua d. 23. *Augusti* 1578. „ *bevonden „ niet raedjaem in andere Unie te treden, dan zy voorheen met de „ Generale Provincien gemaakt hebben.*” Aliis etiam displicebat arctius illud vinculum; sed vel sic tamen, d. 25. *Augusti* 1578.
„ zy

Novi Foederis Formulam, antea jam conceptam, in illo conventu reformasse videntur,
con-

„ zyn de Staten 's Lants van Utrecht nopende dyē Unie geresolveert,
 „ naer lange disputen ende altercatie, dat men — d'selve UNIE
 „ niet en can, noch en behoort, gans aff te slaen, mer dat men dienan-
 „ gaende treden zal mit die van Gelreant, Vrieslant, Hollant, Zeelant
 „ etc. in communicatie, op wat voet ende conditie men d'selve Unie
 „ zoude maecten, doch onvermindert altyt de generale Unie,” ut
 legitur in MS. derde Boeck van Beschryvinge Fol. 83. verso. Eum
 itaque in finem Arnhemium itidem miserunt legatos suos. Qui-
 nam autem illi fuerint, discere licet ex eodem MS. *Adicendum*
 Codice Fol. 86. ubi inter alia & haec habentur, „ Anno 1578.
 „ den 15. Septembris sse zyn die Staten bescreven omme te boren 't
 „ rapport van de Gedeputeerden, die opten Lantdach tot Arnhem
 „ geweest zyn, ende daer op te resolveren, isf mogelick, — Ende
 „ eerst angaende 't rapport, es 't selve by Mr. Jan Bogart, Jonc-
 „ ker Claes van Zuylen, ende Mr. Floris Thin gedaen, sonder
 „ datter enige Resolutie opgenomen is geweest.” — Quinam ex
 Transilvania illuc missi fuerint, patere poterit ex iis, quae seq. not.
 proferemus. — Nomina Delegatorum ex ceteris Regionibus
 procul dubio nos docebit Ampl. VAN DE SPIEGEL in
Historia Foederis Trajectini, quam avide expectamus. — Illud
 tantum addo, Delegatos hos discessisse, formulamque Foederis,

constitueruntque invicem, ut ad diem XV. Octobris (q) nostram hanc in urbem iterum convenirent delegati.

In-

ris, qualem in illo Conventu communibus consiliis conceperant, ad suos retulisse d. 10. Septembris, prouti cognosci poterit ex *Resolutione* Delegatorum Gelriae, Hollandiae, ceterarumque Regionum, Trajecti congregatorum d. 18. Octobris 1578. quam integram dabimus in *Collezione* nostra *Documentorum ineditorum*. —

(q) XV. Octobris.] Patet id ex *Relatione* Delegatorum Transisalaniae, quae in MS. *Boeck van Dacboerden An. 1578 — 1579. der Stad CAMPEN* Fol. 89. his sequentibus verbis continetur. „Den XIII. Septembris Anno 1578. — hebben die „Drosten van Vollenhoe, ende Iffelmuiden, ende Arent to Bo- „cop, (soe to Aernhem an die Lantschap van Gelre affge- „veerdicht geweest:) *Report gedaen van boer wervinghe, daer mis „die Gelresche die saken voer Deventer oick mit ernst angrypen „mochten; insgelyx laten lesen een Concept van Unie, daer in- „ne Gelrelant, Zutphen, Hollant, Zeelant, Utrecht, Overysse, „Vrieslant, Groningen, Groeningerlant, Lingen, ende Drente „sich solden willen consoederiren; ende dair op die Gesanten der- „selver Landen weder by den anderen solden comen, mit vol- „comen last, om daer op te moegen sluyten, den XV. Octobri „binnen Utrecht, savents in der Herberge.*” Quae verba vel ideo etiam

Interim in singulis Regionibus Ordines conceptam illam formulam examinabant, & de conditionibus ac pactis Novi Foederis inter se deliberabant.

Apud Frisios, Transifalanos, Omlandos ac Drenthinos *Georgius Lalainius*, Rennenbergae Comes, quem tanquam Gubernatorem suum receperant, novum Foedus, quantum auctoritate sua posset, urgebat. Ex Frisiis solae tantum Civitates delegatos suos ad conventum ceterorum huc quidem mittendos (r) cen-

etiam adscribi merebantur, quia exinde liquido patet, quinam nomine & mandato Ordinum Transifalanicorum deliberationibus illis, Arnhemii habitis, interfuerint.

(r) *Mittendos censuerunt.*] Vide, quae hac de re narrant SCHOTANUS *Friesche Histor. Lib. XXII. pag. 821.* & P. WINSEMIUS *Histor. Lib. V. pag. 349.* Sed vero, cum dicti illi Duumviri mandatis demum instructi fuerint *IX. Kal. Novemb.* & Legati ceterarum Regionum, qui ad dictum diem *XV. Octobris* huc advenerant, die *XVIII. Octobris* iterum disces-

Q

cenſuerunt *Julium Bottinga*, primarium urbis Franequeranae magiſtratum, (*Oldermanum* vocabant,) nec non *Douwonem Sixma*, ejusdem urbis Conſulem: ſed cum Agrariorum Ordinibus novum Foedus perſuaderi tum nondum potuerit, nec hi Legatos ſuos miſiſſe videntur. Eodem tempore magnae lites (s) glifcebant Omlandos inter & Groninganos, quae effecerunt, ut ex civitate Groningana ad conventum hunc celebrandum nemo (t) fuerit delegatus.

Trans-

diſceſſerint, primo illo conventui, Trajeſti ea de re habito, non interſuiſſe videntur.

(s) *Magnae lites.*] Confer UBB. EMMIUM *De agro Friſiae inter Lavic. & Amas. pag. 47.* & SCHOTANUM *Friſ. Hiſtor. Lib. XXII. pag. 815.*

(t) *Nemo fuerit delegatus.*] Patet id ex ipſo *Decreto 18. Octobr. 1578.* illorum *Legatorum*, qui in primo illo conventu Trajeſtenti praefentes fuerunt, quod integrum edemus in ſaepius allegata *Colleſione* noſtra *Documentorum*; in cujus *Decreti* capite inter ceteros praefentes tantum memorantur *de Gedeputeerden van de*

Transifalani (u) ex suis huc delegaverant,
ex Ordine equestri *Petrum Mulert*; ex urbi-
bus

de OMLANDEN van GROENINGEN. Quin Ommelandenses jam initio mensis Octobris publice declaraverant JOHANNI VAN VOORST, qui nomine Ordinum Transifalaniae ad illos missus fuerat, „*sich altoes als guede vrunden der Lant-
„schap van Overijssel te willen ertzigen — ende bedacht weren, den
„Dach to Utrecht to besenden, om die Unie to helpen sluyten;*” uti inter alia legitur in *Relatione* ejusdem, ea de re Ordinibus Transifalanicis facta d. 8. Octob. 1578. quam exhibet MS. *Boeck van Dacvaerden A. 1578—1579. der Stad CAMPEN, Fol. 117.*

(u) *Transifalani.*] Cum enim Ordines illius Regionis jussu Gubernatoris ad Comitia convocati essent a. d. 8. Octobris 1578. ab illis, Zwollae congregatis, inter alia quoque flagitavit *Rennenbergae Comes*, „*mit gueder Resolution, ende vollencomene last Volmachtigen te schicken op den 15. Octobris to Utrecht.*” Petitioni huic Gubernatoris in tantum satisfecerunt Ordines, ut ex suis dictos hos duumviros quidem delegaverint, sed non libero mandato instructos. Nam ut in eodem Libro MS. cui titulus *'s Boeck van Dacvaerden A. 1578—1579*, quique in Archivis urbis Campensis adservatur, adnotatum inveni *Fol. 117.* „*Item Peter Mulert, ende Berent van Winshem sinnen gecom-
„mitteert te reysen op den angekreven Bycompst binnen Utrecht
„ad audiendum & referendum.*”

Q 2

bus *Bernardum van Winsbem*, Consulem Daventriensem.

Ex Zelandia (v) tandem nullus etiam deliberationibus his tum temporis interfuit.

Itaque cum ad dictum diem delegati *Gelrorum, Hollandorum, Transisalanorum, & Ommelandensium* cum *Trajectinis* nostris tantum adessent, & adventum ceterorum per unum alterumve diem frustra expectavissent, diem diffindere in 23. insequentis mensis *Novembris*, (v) & re infecta discedere debuerunt. Sed

(v) *Zelandia.*] Patet id ex ipsis *Actis* MSS. Delegatorum, qui unionis faciendae causa Traiectum convenerant; in quibus praeter TRAJECTINOS ex ceteris Regionibus tum temporis praesentes tantum fuisse ad d. XVIII. Octob. 1578. dicuntur „ *Die Gedeputeerden van de Stadtbouder ende Raeden van de Lantschap van GELRE ende Graefschap van ZUTPHEN, de Gedeputeerden van de Landen van HOLLANT, OVERYSSEL, ende OMMELANDEN van GROENINGEN.*”

(w) 23 NOVEMBRIS.] Patet id ex *Relatione Legatorum TRANSISALANIAE*, quam in MS. libro *van Dacboerden An.*

Sed vero, Auditores, primus hic conventus, Trajecti habitus, licet re infecta discesserint delegati, tamen quam maxime Foedus promovit.

Gelris nimirum, aliisque, novum hoc Foedus videbatur inferre veluti separationem a
ge-

1578—1579. *der Stad CAMPEN Fol. 133.* his verbis adnotatam invenimus; „ *Den XXIIII. Octobris sinnen Ridderſchap ende de Steden weder by een geweest. — Item Peter Mulert ende Berent van Winſhem, Gedeputeerde, to Utrecht affgeveerdicht geweest, boer Report gedaen, als dat, vermitz't vuytblyven etlicker Lantschappen Gefanten, nyet eyntelicks gedaen, dan een nye bycompst tegens den XXIII. Novembris, s'voentz binnen Utrecht, beraempt were.*” Sed absentia haec quorundam Delegatorum non unica fuit causa, cur dies in aliud tempus diffunderetur; verum cum non sufficienti satis mandato instructi essent quidam Legatorum, hac praecipue ratione motos se fuisse dicunt ipsi Legati, qui praesentes tunc consilia sua contulerant, cur diem diffindendum in illud tempus censuerint; uti liquido patebit, si quando ipsa *Decreta* hujus Concilii, hucusque inedita, & a nemine Historicorum nostrorum visa, in lucem produxerimus in *Tomo III. Collectionis nostrae Documentorum ineditorum.*

generali Unione, quam cum reliquis Belgii nationibus tam solenniter contra Hispanos iniverant. Labefactum iri ac disfolvi hoc Foedere Pacem Gandavenfem putabant plerique. Erant etiam, qui hoc Foedere difruptum iri fibi perfuadebant nexum, quo jam antiquitus sociati erant Imperio Germanico.

Haec dubia, quae perfectionem Foederis maxime morabantur, exempta jam fuere in hoc Conventu, quando ceteri focii folenniter (x) declaraverunt, „ fuam fuorumque hanc

(x) *Declaraverunt.*] Cum haec Hiftoricis noftris plane incognita hucusque fuerint, operae pretium erit, Legatos ipfos audire loquentes. „ *Alfoe eenige van de voorfz. Gefanten,*” inquit in *Declaratiene* fua d. 18. Oßobr. 1578. „ *Zwaricheyt maecten, „ deurdien tſchyns, dat defe UNIE zoude prejudiciabel wesen „ die Generale Unie, daer inne die voorfz. Provintien, volgende die „ Pacificatie, tot Gbendt gemaect, met die Generaale Staten van „ defe Nederlanden getreden zyn, ende tenderen tot een aff breck „ ende ſeparatie van defelve. Dat hier inne oeck gelegen zoude „ wesen eenich naedeel van den Heyligen Rycke, ende die „ sub-*

„ hanc esse mentem , ut per novum hoc Foe-
 „ dus nihil detractum velint Generali Foederi ;
 „ sed , si eveniret , ut five vi five dolis hostium-
 „ a se invicem ceteri Belgae separarentur ,
 „ tum demum novam hanc & arctiorem socie-
 „ tatem effectum suum fortituram esse ; atque
 „ adeo

„ subiectie , die eenige van deselve Provincien den voorsz.
 „ Rycke schuldich zyn. *Hebben die voorsz. Gedeputeerden mis*
 „ *desen wel willen verclaeren , d'intentie van haerlieder respectie*
 „ *Meesters , noch die baere , nyet te zyn , met dese UNIE eenich-*
 „ *sins te prejudiceren ofte te vercleinen die voorsz. Generael*
 „ *Unie ; noch oeck , dat dese te werck gestelt zall worden ;*
 „ *mer alleenlyck , ingevalle die voorsz. Generale Unie , het zy*
 „ *deur geweld , ofte praetycke van den Viant , ofte vuyt eenige*
 „ *ander oersaeck , gebroecken , ende nyet gehouden worden ,*
 „ *gelyck dit breder by de Prefacie van de voorsz. nyetwe geraem-*
 „ *de Unie vervoet is. Dat zy insgelycx nyet en verstaen , by dese*
 „ *eenige van de voorsz. Provincien te willen eximieren van de*
 „ *subiectie , die zy den voorsz. Rycke schuldich zyn ; mer*
 „ *alle sselve , mitsgaders die Privilegien , die de voorsz. Provin-*
 „ *cien van den voorsz. Rycke moegen hebben , blyvende in haer ge-*
 „ *beel ——— .*

„ adeo hanc illius veluti subsidiariam fore.
 „ Neque porro Foedere hoc imminutum iri
 „ Jus Imperii, sed salva unicuique mansura
 „ privilegia, quae ab Imperatoribus Germa-
 „ nicis quisque adquisivisset.” Ex hac De-
 claratione quin ultima Prooemii Foederis no-
 stri clausula tandem fuerit formata, nemini
 Vestrum jam dubium erit.

Sub finem itaque *Novembris*, uti condi-
 ctum erat, iterata vice huc adpulerunt Le-
 gati (y) Hollandorum, Zelandorum ac Fri-
 siorum.

Ex-

(y) *Legati Hollandorum* cet.] Nomina horum Legatorum,
 qui ex dictis his tribus Regionibus huc missi fuerunt, cognosci
 poterunt ex ipsa Formula Unionis, prouti in altero hoc Con-
 fessu Trajectino d. 6. *Decembris* fuit concepta, & ab iisdem
 subscripta. — Sed praeterquam quod tres suos Legatos huc
 miserint Ordines HOLLANDIAE, eodem etiam tempore
 quosdam ex numero suo delegare haud detrectarunt, „ om met
 „ de Gedeputeerden van GENT te treden in communicatie aengaen-
 „ de

Ex ceteris Regionibus jam tum quidem nulli advenerant.

Cum his consilia ut communicarent, ac certam jam formulam, comprobendam tamen suffragiis Ordinum singularum Regionum, inter se ut conciperent, delegati sunt (≈) ex ordine

„ de het Verbond van UNIE, die met die van Gelre, Utrecht, „ Vriesland, en andere Provincien gemaakt zoude worden." Vide *Resolut. Holl.* 29. Novemb. 1578. sicuti iidem Ordines cum Gandavensium Deputatis de eadem re jam saepius consilia sua contulerant, ut ex *Resolut. Holland.* 11. Et 25. Novemb. 1578. docuit accuratissimus BONDTIUS *Hist. Foed.* §. 5. pag. 11.

(≈) *Delegati sunt.*] Discimus id ex ipsa *Resolutions* Ordinum d. 29. Novemb. 1578. quam exhibet MS. *Derde Boeck van Beschryvinge Fol. 95. verso*, ubi dicuntur „dye van de RITTERSCHAP en „ de Stadt UTRECHT," (Primus Trajectini Populi Ordo, si- ve Clerus, vario sub praetextu, ut infra videbimus, moras neſtere, ac deliberationes has effugere satagebat) „naer eenige „ communicatie, daer over gebouden, geresolveert te zyn, mitte „ Gefanten, alhier comparerende, nopende d'voirsz. UNIE, opt „ bebagen, in communicatie te treden. Ende hebben tot dyen syne „ gedeputeert de Heer van Willip," (*Jehan de Renesse, diſt de*

R *Wul-*

dine Equestri hujus Dioeceseos, *Jobannes van Renesse, Fredericus Utenengius, & Bartholomaeus van de Wael*; ex Magistratibus (a) autem hujus Civitatis *Nicolaus van Zuylen Praetor, & bini ejus anni Consules Arnoldus Diederici filius van Leyden, & Lubbertus van Cleeff.*

Cum

Wulven, Sr. de Wilp, appellatur in Sententia, qua in exilium ejectus fuerat, bonaque ipsius publicata, d. 17. *Augusti* 1568. Vid. P.-MARCUS *Sentent. van Alba*, pag. 106.) „Uytengeng, „ende Wael.”

(a) *Ex Magistratibus.*] Et quidem d. 1. *Decemb.* 1578. nomine ceterorum Magistratuum Triumviris his mandatum fuerat, „omme met den Gedeputeerden van de omliggende Provincien, „jegenwoirdich binnen deser Stadt vergadert wesende, „te treden in communicatie, concipieren ende sluyten opt wesk „bebagen van yder Provincie sekere Articulen, daerop d'selve „Provincien sich mit malcanderen unieren ende verbynden „zullen, alles onvoermindert de Unie by de Generaale Staten deser „Nederlanden mit malcanderen gemaickt.” Uti legitur in MS. *Dagelijck Boeck der Stadt UTRECHT begonnen den 9. Novembris.* 1577. Fol. 68.

Cum jam saepius antea de constituenda Foederis formula inter se consilia contulissent, haud magnopere mirandum erit, brevi tempore rem inter hos delegatos feliciter fuisse confectam.

Sexto enim Decembris die formulam constituerunt invicem, ita tamen, ut iudicio & placitis mandantium subjiceretur, qui si illam ratam habuissent, approbationem eorum declaratum iri promittunt ad diem 10. Januarii anni sequentis septuagesimi noni.

Huic autem Formulae, ita conceptae, subscripserunt praeter Traiectinos, quos ex Ordine Equestri & Civitate hac delegatos diximus, *Aufonius* quoque *van Galama*, vicedecanus Ecclesiae Maioris, & *Adrianus van Zuylen*, Decanus Capituli Sancti Johannis.

Nolitote tamen putare, duumviros hos Nobilissimos instructos fuisse mandatis totius Ordinis Ecclesiastici, & omnium quinque Ec-

clefiarum nomine Formulae huic subscripsisse.

Propria tantum Capituli quemque sui auctoritate, proprioque nomine id illos fecisse, multa sunt, quae mihi persuadeant. Ex Actis faltem ejus temporis constitit mihi, nomine totius Cleri nullos ad hunc Sociorum confesum delegatos fuisse, Canonicosque (b) delibe-

(b) *Canonicosque.*] Cum in altero hoc Conventu Sociorum, Trajecti habito, praesentes tantum adessent Delegati Hollandorum, Zelandorum, & Frisiorum, ceterarum vero Regionum Ordines per literas absentiam Legatorum suorum excusavissent, hoc praecipue praetextu usi fuere Canonici, quo deliberationes has declinarent; & declararunt, „ dat zy daeromme neyt en „ connen verstaen, dat men dese Communicatie beginnen zoll „ sonder d'andere Provincien, als namentlick, Gelreant, Zut- „ phen, Lingen, Overijssel — daer mede op verschreven te „ hebben; dan d'selve verschreven ende gecompareert zynde — zul- „ len geerne den heuren mede deputeren totte voorsz. Commu- „ nicatie; insonderheyt zoe zy nyet en verstaen, dat die van de „ Ritterschap, wessende maer ses ofte seven int getalle, d'gebele Ris- „ terschap, ende die van de Stadt Utrecht alleen d'andere cleyne „ Steden respectievelyck in desen vervangen moegen; ommers daer op

berationes has sub vario praetextu tum declinasse.

Erant

„op verlies van de stemmen mede bescreven weseude.“ Ut inter alia legitur in *Resolutione quinque Ecclesiarum d. 30. Novembr. 1578.* quae inserta legitur in MS. Cod. *Aðorum, sive Resolution, des Capitels ten Dom te Utrecht 1574—1581.* — Ex his utique liquido patet, quibus quaesitis coloribus non tantum moras necesse faterint Capitula, verum quod nullos etiam ex suo Corpore tum temporis delegaverint, qui totius Cleri nomine deliberationibus illis interessent. Duo tantum Capitula, *Ecclesiae* nempe *Majoris, & S. Johannis*, ex suis quosdam delegaverant; & quidem Canonici Ecclesiae S. Johannis in hunc casum, „*soo verre 't Ridderchap met die Stadt Utrecht hier inne (nyet tegen, staende 't voorsz.) die van de Geestelicheyt soude willen vervangen, ende alevewwel beginnen te traetieren.*“ Uti legitur in *Resolutione dicti Capituli d. 30. Novemb. 1578.* in MS. *Protocol van 't Capittel van S. JAN van 1577—1585. Fol. 48.* Non itaque ideo delegavisse videntur per *Resolutionem d. 2 Decembr.* Decanum suum *Adrianum van Zuylen*, nec non *Gerardum Knoop*, quod plurimum suffragiis concepta Unionis formula ipsis probaretur; sed tantum ideo, ne forte, cum nullus ex primo Populi Traiectini Ordine adesset, a reliquis Ordinibus aliquid decerneretur, quod primo Ordini damno vel praepjudicio esset. Tantum fane abest,

Erant quidem ex Clero tum temporis, qui purioribus sacris erant addicti; sed pauci.
Ple-

ut plurium Canonorum ejus Ecclesiae suffragiis Formula Unionis jam tum probaretur, ut e contrario, licet Decanus ipsorum *Adrianus van Zuylen*, qui, in Reformatam Religionem pronior, partibus Arausiis maxime favebat, conceptae formulae subscripsisset, tamen d. 28. Decemb. 1578. haud dubitaverint declarare, „ *nyet van meninge te zyn enige UNIE aen te gaen, dwelcke in eniger manieren soude mogen contrarieren die Pacifcatie van Gent, die Justificatie, die Unie Generael, ende die Satisfactie, die van Utrecht daerop verleent. Ende soeverre yetwes bevonden worde anders gedaen ende geattentieert te worden, verclaren zy luyden nyet zulcx te advooyeren, ten zy daer opeerst Capitulum praevium, ende nae per juramentum cum expressione causae, geleyt sal wesen, daer van expresselyc protestende* ” — ut legitur in eodem MS. Cod. *Actorum Capituli S. Joannis Fol. 5a*. Ita quidem tum temporis qui in Capitulo praesentes fuerunt, in absentia Decani declararunt; verum cum postea ille in Capitulum advenisset, huic sane declarationi consensus suum haud dedisse videtur; nam id forte indicabunt verba, „ *Domino Decano postea quidem accedente, sed, bis non adjuncto*, ” quae in eodem *Actorum* Cod. MS. ad marginem manu Secretarii adscripta leguntur; ut adeoque Decanus inter ceteros Ecclesiae illius Canonicos suo tantum solius suffragio

Plerique omnes Canonici veteres Religionis ritus Romanenses adhuc sequebantur. Hi foe-

gio tunc approbasse videatur Formulam Unionis, uti a se subscripta fuerat, licet illa non usquequaque cum mandatis, quae sibi a Capitulo data fuerant, conveniret. Etenim potestas quidem ipsi data fuerat d. 2. Decemb. 1578. ut nomine Capituli sui consilia conferret *mitten Gecommitteerden van de andere Provincien nopende seeckere Unie ende Accordt, tusschen die VII. Provincien te maecken*, verum sub hac clausula „*welverstaende, dat* „ *tegene aldaer getraecteert sal worden, in geenre manieren en zal* „ *mogen contrarieren, ofte laderen die Pacificatie van Gendt, ofte* „ *die Unie Generael, ende dat selve in allen gevalle niet en sal* „ *geschieden, dan by consent ende believen van de Deurluchtighe* „ *heit van den Eertsbertoge Mathias van Oostenryck — mitsga-* „ *ders d'Excellentie van de Prince van Oraengien*” — uti habet ipsius *Instructio*, quae eidem inserta legitur in eodem MS. *Cod. Actorum* Fol. 50. — Ex Capitulo porro *Ecclesias Majoris* ad confessum illum delegatos fuisse *Ausonium van Galama & Janum de Wede* didici ex *Indice Documentorum* pag. 22. quae editurus est Ampl. VAN DE SPIEGEL; sed, an sub eadem limitatione & clausula, an vero liberiori mandato instructi illi fuerint, huc usque me latet; nam in ipsis MSS. *Actis*, sive *Resolutien van 's Capittel van den Dom*, quod jure mireris, nulla talis

foedus hoc sibi, suoque cultui, haud proficuum intelligentes, ab eo ineundo (c) abhorrebant.

Quin, quum jam Formula haec confecta fuerat, & subscripta, eo impudentiae processit *Jacobus Cuinretorf*, Vicedecanus & Scholasticus Ecclesiae Sancti Salvatoris, ut cum *Henrico van Medenblik*, Jurisconsulto, aliisque, quibus arctior illa Societas haud probabatur quemdam (d) confinxerit

talis *Instructio* vel *Mandati* occurrit mentio. — Et ex his, ni fallor, liquido saltem patet, Duumviros hos conceptae Unionis Formulae nomine totius Cleri, seu quinque Ecclesiarum mandato, neutiquam subscripsisse.

(c) *Abhorrebant.*] Id quod recte jam advertit Consult. BONDTIUS *Hist. Foed.* §. 5. pag. 10.

(d) *Libellum quemdam.*] Notitiam hujus habuit quoque BONDTIUS ex *Resolutione Senatus Trajectini d. 29. Decembr. 1579.* non 25. *Decembr.* uti errore typographico excusum legitur, in *Hist. Foed.* §. 7. pag. 16. Ipsum vero libellum haud vidisse videtur. Vir diligentissimus. Anxie diu eundem inquisivi,

rit libellum , quo capita novi Foederis perstrin-
gebantur, unde tumultus & seditiones plebis
metui possent , si in vulgus ulterius spargeretur.

Quod

sivi, & tandem reperi inter alias chartas in Archivis Ordinum
Trajectinorum. Titulus ipsi praefigitur, „*Redenen, middelen, ende*
„*motieven, waerduer men wel behoert te supersederen in 't aenne-*
„*men, insonderbeyt voor de Stadt ende Landen van Utrecht, van*
„*eenige Naerder Unie met enighe Provincien te maken, dan d'er*
„*gemaect is mitten Generael Staten.*” Ex quo titulo quem sco-
pum in eo componendo sibi habuerit Cuinretorfius, praecipuus
illius auctor, facile patet. Et sane, cum ex nullo alio ejus
temporis monumento melius cognosci possint rationes politi-
cae, cur novo illi Foederi tot difficultates a plurimis obmotae
fuerint, quam ex hoc scripto, illud integram Historiae nostrae
patriae Studiofis exhibebimus *Tomo III. Collectionis nostrae Do-*
cumentorum ineditorum. Sicuti in eadem *Collectione* etiam produ-
cemus varia alia documenta, unde patebit non tantum, ad quem
finem Cuinretorfius cum sociis suis scriptum hoc composuerit;
sed etiam quam aegre captivitatem hujus tulerint quinque Capi-
tula, ut eo nomine querelas suas & gravamina contra Senatam
ad Archiducem Mathiam & Principem Arausionensem deferre
haud erubuerint. Sed irrita fuere conamina illa, nec iis moti
fuerunt Magistratus, ut e custodia ipsum dimitterent, antequam

S

negotio-

Quod ne accideret, Magistratus Urbani, nequidquam frendente Clero, Cuinretorfium cum sociis suis carceri manciparunt, nec prius ipsum

negotium Foederis ad finem esset perductum, Unioque publice promulgata. Non tantum autem *Henricum van Medenblik* adiutorem habuisse dicitur in *Resolutione Senatus Trajectini d. 29. Decemb. 1579.* Sed praeterea libellum illum una cum *Johanne Renessio*, Canonico Capituli S. Johannis (quem tamen, cave, ne confundas cum acerrimo illo libertatis & religionis vindice *Joanne van Renesse van Wulven*, Domino in Wilp) conscripsisse etiam narratur in *MS. Libello Supplices*, quem Capitulum S. Salvatoris Archiduci pro eo obtulit. Quin ipsi huic *Renessio* tanquam auctori libellus hic adscribi videtur in *Abis MSS. sive Protocol van 't Capittel van S. Jan van 1577—1585*, ubi ad d. 30. Decembr. 1578, *Fol. 53.* inter alia sequentia annotata inveniuntur, „ *RENESE*, quia Unioni supradictae ob gravissimas causas, a se collectas, resistit, a Magistratu Civitatis ad diem captivus detentus fuit, & ipse dimissus, manente in vinculis Cuynretorfio, Canonico ad S. Salvatorem, cum Advocato Medenblik, multisque aliis.” — Atque edito hoc libello, aliisve modis, adeo suspectum se reddiderat Cuinretorfius, tantumque sibi odium apud plerosque cives excitaverat, ut parum abfuerit, quin urbe in exilium una cum aliis ejectus fuisset.

ipsum dimiserunt, quam plane jam negotium Foederis inter socios esset confectum, & Foedus publice promulgatum.

Praevidebant autem Magistratus hujus urbis, quibus nova haec societas admodum probabatur, Clerum, primum Populi Trajectini Ordinem inter ceteros constituentem, vix adductum iri, ut societati ineundae subscriberent.

Erant quidem inter Canonicos varii, qui Arausiaci partibus favebant, libertatemque civilem aequae ac religiosae, fovebant, & vindicabant. Praeter duumviros hos, quos sexto decembris Foederis Formulac jam propria auctoritate subscripsisse diximus, huc referendus est, ex antiqua & nobili illa *Taetforum* gen-

fuisse, nisi petitioni civium in eo obstitissent Magistratus, uti ex *Actis* MSS. *Senatus* hujus Urbis d. 11. Junii 1578. Fol. 89. verso mihi constitit.

gente, quae Reipublicae ac Dioecesi huic, in difficillimis etiam temporibus, tot libertatis ac Religionis vindices olim (e) dedit, & etiam-
num

(e) *Olim dedit.*] Et sane, ne jam alios ex eadem illa nobili gente enumerem, emergentem libertatem contra oppressores vindicare, juraque & immunitates urbis ac Dioeceseos hujus, per sententiam Albani Ducis abolitas, defendere, ac tueri in difficillimis illis temporibus inter alios haud veriti fuerunt, nobilissimum illud Fratrum Par, JANUS TAETS VAN AMERONGEN, & WILHELMUS noster, quorum hic Decanus Capituli S. Salvatoris, & Vicarius Archiepiscopi Trajectensis fuit, ille cum laude ac honore urbis hujus consulatum gessit non tantum, sed & publico Ordinum nomine variis Legationibus functus fuit. Partes Arausiaci Principis Duumviros hos jam tum quidem maxime in hac regione fovisse, vel exinde liquido constare poterit, quod alter alteri suaserit, ut, si forte colloquia de Pace, quae Bredae anno 1575. instituta erant, abrumperentur, Trajecto aufugeret, & in spontaneum exilium abiret. Sed haud inutile erit, paucula quaedam adjecisse verba, quibus usus fuit JANUS in *litteris*, quas d. 19. *Februarii* 1575. ex Antwerpia, quo cum aliis Ordinum Legatis missus erat, ut restitutionem in integrum contra Sententiam Albani Trajectinis suis obtineret, ad fratrem suum WILHELMUM dedit. Nam
in

num dat, oriundus, *Wilhelmus Taets van Amerongen*, Decanus Capituli Sancti Salvatoris. Huc referri praeterea debent *Florentius Heermale*, Canonicus & Thesaurarius Ecclesiae S. Salvatoris, *Gerardus Knoop*, Canonicus Capituli S. Johannis, *Johannes van den Bogaert*, Capituli S. Petri Canonicus; pauci praeterea alii.

Longe maior vero pars Canonicorum Hispanorum partibus adhaereſcebant, atque odio reli-

in iis praeter alia & haec ſcribit, „*Altyts boe bet gaet, indien de*
 „*Peys nyet poort en gaet, wolt ick u raeden nyet in de Stadt*
 „*Utrecht te blyven, ende u verſiet, zoo u Eerw. beſt moocht;*
 „*ende begeere wel, dat ghy myn Huysfrouw, myn Zoon Heer*
 „*Jan, met onſe Dochter van Ameronghen oick ſoo raedt,*
 „*ende dat zy oick zoo doen; want in ſulcken gevalle ſalt doch nyet*
 „*doogen.*” — Quale ſane conſilium neceſſe non fuiſſet, ut
 fratri daret, ſi, veteri religioni addiſtiores, Hispanorum par-
 tibus faſſiſſent. Literas autem illas inveni in *Archivis Capituli*
S. Salvatoris, ubi in *Faſcic. C. num. 15.* authenticæ adſer-
 vantur.

religionis egregia Nassaviorum molimina vel clam subruere, vel aperte etiam obsistere iis fatagebant.

Plurium itaque suffragiis eo rem in conventu Clericorum deduci haud posse, ut in arctius illud Foedus consensum darent, facile praevidebatur. Huic incommodo ut obviam iretur, tandem Magistratus (f) Urbani una cum

(f) *Magistratus Urbani.*] Senatum enim Urbis Trajectinae jam d. 9. Decembris 1578. formulam Foederis, omnesque ejus articulos comprobasse, recte monuit Consult. BONDTIUS in *Hist. Foed.* §. 7. pag. 16. Sed, quando subjungit, *Ordines hujus ditionis praeviis nonnullis deliberationibus, 30. ejusdem mensis, plurimorum suffragiis & votis Foederi se adjungere decrevisse; Lectionemque suam in subjuncta nota remittit ad MSS. Resolutiones Ordinum Trajectinorum 21. & 30. Decemb. 1578.* in eouitque, quod pace illius dictum velim, levem quemdam commisit errorem, inde sine dubio repetendum, quod tantum excerptis quibusdam, ab alio forte ex ipsis *Actis* Ordinum minus accurate confectis, usus fuerit, non vero integras Resolutiones adhibuerit; Vir alioquin accuratissimus. Equidem a d. 21. Decemb.

cum illis ex Ordine Equestri huius Dioeceseos, qui novum Foedus probabant, inter se
sta-

*cemb. convocati quidem fuerunt Ordines „opt verbeuren van de
„Stemmen der geente, dye niet en compareren, om eyntelick te resolve-
„ren op de poincten ende articulen van de naerder Unie te maecken mit-
„ten naestbygelegene Provincien;” verum haud convenire inter se
potuerunt cum Ordines, & „nopens dye Unie es dye zaecke gecont-
„nuert tot op een ander bescreyvinge, vermits die van de Ritter-
„schap verclaerden niet geresolveert te zyn. Dye Cleyne Steden,
„naemtelyck die van Wyck ende Rhenen verclaerden, dat alzoe
„het costelyck was te reysen, dat zy alle dage niet wederom en
„kosten commen, seggende die van Wyck, dat zy hem dese
„Unie angaende conform maecken mitte Regierders der Stadt
„Utrecht, als zy zeyden tot meermael (Idem nempe jam antea
declaraverant in Comitii Ordinum, d. 11. Octobris 1578. habi-
tis) „gedaen hebben. Ende die van Rhenen verclaerden niet
„eyntelick geresolveert te zyn, dan vermoede wel, dat die van
„Rhenen in dis stuck hem mitte Stadt Utrecht wel conformeren zul-
„len.” Uti totidem verbis legitur in MS. Derde Boeck van Be-
screyvinge der Staaten van UTRECHT Fol. 100. in quo Cod.
Astrum Fol. 101. sequentia itidem leguntur, „Die 30. (De-
cembris nempe) „Opte Unie verscreven zynde, is by de meeste
„stemmen van de Ridderfchap gesloten daer inne te treden” At-
que ex his, ni fallor, jam liquido patet, Ordinem tantum
Eque-*

statuunt, & decernunt, ut universi Cleri nomine Foederi subscribant ex singulis Capitulis
unus,

Equestrem, qui secundum Populi Trajectini ordinem obtinet, plurimorum suffragiis Foederi se adjungere decrevisse. Ex tertio ordine Trajectini Magistratus cum Durostadenſibus in idem Foedus tantum consenserant. Rhenensium votum quale futurum esset, incertum adhuc erat. Amersfurtenſes praefacte consensum suum & tum, & diu etiam postea denegavisse, ita ut armis sociorum ad id cogi anno demum sequenti debuerint, constare poterit ex iis, quae idem BONDITIUS docuit *Hist. Foed. §. 15. pag. 34.* — Deſerat praeterea suffragium & votum universi primi Ordinis, sive Cleri, ita ut ex quinque Capitulis nullum, plurimorum saltem suffragiis, Formulam Foederis huc usque approbavisset, sine quorum tamen consensu tota Dioecesis vix ad societatem admitti poterat. Haec si consideremus, haud magnopere mirabimur, tum Magistratus urbis Trajectinae, tum etiam illos ex Ordine Equestri, qui Foedus jam probaverant, omnem movisse lapidem, ut tandem Canonicos in sententiam suam pertraherent; sed cum major longe pars illorum Pontificiae sectae huc usque addictissimi essent, persuaderi illis Foedus haud potuit, ita ut, cum jam delegati ceterarum Regionum Unioni subscribere parati essent, ne ob defectum suffragii primi Ordinis consensus Dioeceseos hujus minus perfectus videretur, atque ita subscriptio & perfectio ulterius extendetur

unus, five Decanus, five faltem ex reliquis Canonicis is, cui id Collegium suum mandaverit; &, qui ex illis tale mandatum suscipere recusaret, jubent, ut urbe excedat, patriosque lares, ut hostis libertatis avitae, derelinquat. Atque hoc modo, Auditores, remotum fuit obstaculum, quod perficiendo Foederi remoram videretur iniecturum. Nobili illo (g) decreto, quod difficultas temporis, &

retur, duro huic nodo durum cuneum adhibere, & animoso illo Decreto pervicaciam Cleri tandem domare debuerint reliqui Ordines Traiectini, qui Foedus jam probaverant; id quod, haud invitis illis Canonicis, qui partibus Arausiaci Principis favebant, effecisse, decretumque illud per Secretarium suum d. 21. vel 22. *Januarii* Decanis singulorum Capitulorum denuntiasse videntur.

(g) *Decreto.*] Decreti hujus nulla quidem fit mentio in *Actis* Ordinum, neque etiam vel volam vel vestigium illius reperias in *Actis* Civitatis hujus Traiectinae. Verum tale quid Decanis singulorum Capitulorum per Secretarium Ordinum fuisse injunctum & denunciatum, cognovi ex *Actis* MSS. Capituli S. SAL-

T

VA.

& communis populi falus facile ab iniquitate vindicabit, pervicacia tandem Canoniorum fuit perdomata.

Inte-

VATORIS, ubi inter alia fequentia proftant; „ *Op den XXV. Januarii 1579. naadien myn E. Heer die Deeken bevolen gebadt heeft Capitulair vergaderinge mitten andren Heeren te fullen gefchien na die Hoicbmiffe, omme te boiren refereren, tgeene de 23 ende 24 derfelver Maends in de Vergaderinge van de Staten van Utrecht gefchiet was in 's refolvoeren van de nader Unie, — mitsgaders nog om te adviferen op de fubfignatie van dezelve Unie, alzo de Secretaris van de Staten, Lamzweerde, den voorsz. Deeken, zoo by feyde, gerelateert hadde, laft ende comiffie te hebben van de ghenen, die de voorsz. Unie aangegaan hadden, the verclaren, dat men de gheen, dietot de voorsz. fubfignatie gherequireert, ende in weygeringe wefen zouden, vitter Stadt leyden, ende haerlieder goederen beftaan foude;” cet. — Atque ad illud Decretum fine dubio refpexit Folcardus Montzima, quando a Lamberto van der Burch, Decano Capituli S. Mariae, fequentia petiit in literis, d. 25. Januarii 1579. datis. „ *Cupio a veftra Dominatione, ut hifce refcribat refolutionem Capituli noftri de fubfignatione Unionis, quam plerique ex Ordinibus a nobis MINIS extorquere nituntur. Nos refoluti fumus, poftquam nullis excufationibus*
*„ fub-**

Interim advenit laetissimus ille dies, quo respublica tandem fundaretur.

Decimo scilicet Januarii die anni millesimi quingentesimi septuagesimi noni, uti constitutum fuerat, iterum convenerunt in hanc urbem Legati.

Jam ipse quoque adest JOANNES, Nassaviae Comes, ut auctoritate tandem sua animos conjungat; difficultates, si quae supersint, removeat; ultimamque tandem negotio huic, cujus cum Fratre suo praecipuus fuerat auctor & suafor, manum imponat.

Utique, Auditores Honoratissimi, si hicce (b) locus, si iidem hi parietes, qui jam nos
con-

„ subterfugere possumus, ut praevia protestatione clandestina aliquis nostrum subsignet.” Literas illa exhibet A. MATTHAEUS Fundat. Eccl. Lib. I. pag. 143.

(b) *Locus.*] In domo Capitulari majore Ecclesiae Cathedralis, ubi nunc Acroateria Academica habentur, Foedus fuisse

continent, & intra quos consilia sua contulerunt tum Socii, loquendi facultate essent instructi; laudarent admirandam Nassavii & legatorum providentiam; deprædicarent usque, & nobis narrarent, qua constantia, quo consilio, qua animorum conjunctione, quo patriæ tandem amore æternam concordiam inter tot Populos stabilire; intestinumque Reipublicæ malum, discordiam, expellere conati fuerint.

Nos Te DEUM laudamus, libertatis nostræ Auctorem Unicum, qui Majorum nostrorum animos Numine Tuo ita flecebas, ut tandem post varias deliberationes, remotis, quæ ob stare videbantur, difficultatibus, die 23. Januarii, nobile illud iniverint Foedus, quo vires Hispanorum tandem frangere potuimus.

Nobis admiranda Tua, Serenissime GUILIEL-

ictum atque initum recte jam docuit eruditissimus BONDITIUS
Hist. Foed. §. 8. pag. 18.

LIELME, laudabitur usque prudentia, qua,
ope hujus Foederis, libertatem nostram civilem
& religiosam fundasti.

Nunquam non deprædicabimus molimina
Tua, Celsissime Nassavium Comes JO-
HANNES, quibus societatem hanc promo-
vère, & postea etiam contra occultos ho-
stium dolos tueri & confirmare allaborasti.

Vestra, Nobilissimi Legati, quorum confi-
liis societas tandem coaluit, nobis sancta sem-
per erit memoria. Tabulae Foederis illius,
& pacta, prudentiae vestrae & doctrinae po-
litices aeternum nobis erunt monumentum.

Nomina Legatorum (i), qui mandatis suo-
rum

(i) *Nomina Legatorum.*] Quinam Foederi subscripserint, ac-
curate satis enumerantur a BONDIO *Hist. Foed.* §. 9. pag.
19—25. & aliis. — Ne longiores sumus, hac quidem occa-
sione notemus tantum, *dat op den 22. Januarii t'Utrecht eintlyc
gesloten is de voorgeslagen Union*; uti in literis suis, d. 27. Januarii
1579. ad Magistratus Zutphanienfes datis, & hucusque inedi-
tis,

rum instructi Foederi tunc subscripserunt, lubenter vobis, Auditores, hoc loco enume-

ra-

tis, scripsit Nassaviae Comes. Die vero sequenti 23. *Januarii* a plerisque Sociorum subscripta fuit. A plerisque, inquam; non ab omnibus. Nam, qui nomine Trajectinorum ex Clero, sive quinque Capitulis, signarunt, nomina sua Unioni non ante 27 vel 28. diem ejusdem mensis subscripserunt. Unde ratio facile dari poterit, cur demum *d. 29. Januarii*, & non prius, ex rostris Curiae Trajectinae publice fuerit promulgata. Sed hoc leve. Majoris momenti est differentia, quae intercedit inter illud Unionis exemplar, quod ex Originali descripsit LAMZWEERDIUS, qui Secretarius Ordinum Trajectinorum tunc temporis fuit, & in conventu Sociorum operam suam etiam praestitit, atque unde Editiones promanarunt; & inter Authenticum illud Exemplar, quod nuperrime sumtibus publicis accuratissime expressum fuit. Quae differentia effecit, ut variis conjecturis indulserint Consultissimus P. PAULUS *Verklar. der Unie Tom. III. p. 271. & seqq.* & nuperrime etiam Auctor *van de Algemeene Bibliotheek Tom. II. Part. 4. pag. 528. & seqq.* Omnes hos scrupulos, qui ex illa differentiâ necessario exoriri debuerant, facile eximemus, si animadvertamus, Gelrorum Legatos Unioni quidem *d. 23. Januarii* subscripsisse, sed sub hac expressa clausula & limitatione, *des hebben die voorsz. Ge-deputeerden van den Lande van Gelre ende Graefschappe Zutphen,*
omme

rarem, quo gratiam etiam nunc piis nobilissimorum virorum manibus habeamus, quorum
con-

omne voorder VERCLARINGHE van de Banrebeeren, groote ende cleyne Steden van de voorsz. Furstendomme ende Graetfchappe te DOEN, dach ghenomen tot den 9. Februarii. Non itaque plenis mandatis instructi fuere Gelrorum Legati, sed referre rem ad mandantes prius debuerunt. Hinc subscriptio illorum non obligationem inferebat, nec acceptationem Unionis a parte, Gelrorum, uti subscriptiones ceterorum Legatorum, qui a suis instructi fuerunt plenis mandatis. Illud itaque Exemplar, cui sub tali conditione Gelri subscripserant, non considerari poterat ut tale, quod Gelros obligare posset, si forte Ordines ejus Regionis suffragio suo subscriptionem Legatorum suorum non approbavissent. Cum tamen admodum probabile esset, haud defuturam Gelrorum ratihabitionem, Unionem statim quidem promulgandam censuerunt reliqui Socii, sed vero simul aliud Exemplar conficiendum putaverunt, quod in Archivis Sociorum, inter ceteras publicas Chartas & monumenta, adfervaretur, quodque ab omnibus non sub conditione futurae ratihabitionis, sed absque ulla limitatione pure subscriptum, omnes aequè obligaret. Duo itaque fuere Exemplaria authentica, alterum, cui sub conditione ratihabitionis Gelrorum legati subscripserant, alterum, quod puram inferret obligationem, cuique subscriberent Gelri, statim ac in Comitibus ratum habuissent

Foe-

consiliis libertas nostra fuit fundata. Materiae porro dignitas etiam efflagitaret, ut vobis enumer-

Foedus Ordines Gelriae. Ex priore exemplum publicum confecit Lamzweerdus, unde promulgatio fuit facta non tantum, sed quale etiam ad primam Foederis editionem fuit adhibitum. Alterum eo animo fuit confectum, ut inter cetera Sociorum Acta & monumenta publica conservaretur in perpetuum. Prius, quia jam scopo, cui inservierat, satisfactum erat, non tam anxie custoditum videtur, cum omnis obligationis vis alteri in posterum attribuenda esset, & sic forte jam periit; cum alterum semper ut authenticum habuerint socii, cui proinde identidem declarationes ceterorum, qui Unioni accedebant, additae & subjunctae leguntur, quae accessiones priori Exemplari forte non subiectae fuerunt. Haec si admittas, facile ratio constabit, cur in altero illo exemplari, quod in Archivis Reipublicae Hagae jam adservatur, post verba illa, *van wegen t'Ridderschap des Furstendoms Gelre ende Graeffschaps Zutphen*, spatium vacuum relictum sit, & ejusdem Folii pagina adversa demum subscriptiones Hollandorum & ceterorum contineat. Expectabatur enim eo tempore adhuc ratihabitio & declaratio Gelrorum. Sed quum duae tantum Tetrarchiae, Neomagensis, & Arnhemienfis, Unionem probarent, Zutphanienfes vero induci tum nondum potuerint, ut Foederi subscriberent, communibus suffragiis totius Regionis subscriptio facta non fuit, sed binae illae Tetrarchiae sepa-

merarem, qui postea Unioni huic accesserint; quibus modis tandem in hac nostra Religio-

separatim postea subscripserunt per Legatos suos; quo factum, ut vacuum in Authentico relictum fuerit spatium. — Sed major restat difficultas, quantum attinet ad subscriptionem Trajectinorum. Verum & illa cito evanescet, si attendamus, non quidem eodem tempore bina Exemplaria fuisse confecta, sed paucis diebus post confessionem prioris, unde editiones promanarunt, alterum illud fuisse conscriptum & subnotatum a Sociis. In antecedentibus vero jam docuimus, Capitulis quinque Ecclesiarum, quae primum Populi Trajectini ordinem constituunt, iunctum a ceteris Ordinibus fuisse, ut ex singulis Capitulis unus constitueretur & delegaretur, qui Foederi nomine ipsorum subscriberet. Nomine Capituli Ecclesiae Majoris mandatum hoc haud difficulter in se suscepit *Aufonius van Galama*, quem non nomine totius Cleri, sed propria auctoritate Capituli sui conceptam Unionis formulam d. 6. Decembris 1578. jam subscripsisse vidimus. Ex Capitulo S. Salvatoris mandatum illud suscipere haud denegaturus fuisset Decanus *Wilhelmus Taets van Amerongen*; sed, dum add. 25. Januarii Capitulum jam convocatum fuerat, ut aliquem ex suis delegarent, ex urbe profectus fuit, votumque suum in scripto exhibuit, sequenti modo conceptum; „*Postquam mihi subito extra Civitatem abeundum sit, sentio,* „ subsignationem Unionis conceptae de mandato Capituli per Vi-

V

„ cede-

gione ad focietatem adducti fuerint Amersfortani; quibus persuasionebus Nassaviorum Comes

„ cedecanum faciendam esse. *Adum ipso die Conversionis Pauli anno 79. W. DE AMERONGEN propria manu subssst.*” Hoc Decani votum postquam per Secretarium ceteris Capituli illius Canonicis exhibitum fuerat, „ *bebben dezelve naer lan- ge ende breede communicatie ende deliberatie geresolvoert, dat men de voorsz. Unie per Vicedecanum ex parte capituli zoude doen subsigneren, aengesien dat men die subsignatie niet delay- eeren of voerbygaen en conde of en mochte, mits dat men de voorsz. Vicedeken tzynder requisitie beloven zoude sbe indenne- ren.*” Ut totidem verbis legitur in MS. *Protbocol van 't Capittel van Oudmunster van 1578. 9. Mey tot 13. Mey 1586. Fol. 14.* Vicedecanus erat *Jacobus Cuinretorsius*; sed hic captivus adhuc a Magistratibus Urbis detinebatur, nec praefens adfuit Capitulo; mandatum tamen Capituli sui suscepit, metu sine dubio coactus, ne alioquin, si recusaret, Urbe in exilium ejiceretur. Verum Zelandi subscriptionem ejus admittere noluerunt, Capitulumque iterum ad *d. 27. Januarii 1579.* alium ex suis nominare debuit. Liquido id patet ex eodem MS. *Protbocol. ubi Fol. 15.* sequentia leguntur. „ *Op den 27. Januarii LXXIX. die E. Heeren, Vicedeken, ende Capittelle der Kerke van Oudemun- ster te Utrechts Capitulariter vergadert zynde, naerdien zy verstaen bebben, dat — die van Zeeland hen niet en laten genoegen* „ *met*

mes Zutphanienfes in ſententiam ſuam per-
duxerit; Quo jure Transifalani, licet Foederi
nun-

„ met die ſubſignatie, die M. Jacob Cuinretorff, *Vicedeken* dezer
„ Kercke van Oudmunſter van wegen zyn *Capittule* doen zoude, alzo
„ hy dezer tyd by de Magiſtraet van Utrecht nog in appre-
„ henſie ende vaſt gehouden word, ende dat daromme zyn
„ ſubſignatie niet valideeren en zoude, hebben geordeneert, dat
„ de voorſz. ſubſignatie *per ſeniores*, poſt *praediſtum dominum*
„ *Vicedecanum* Cuinretorff in ordine *ſubſequentem*, M. LODO-
„ VICUM SCHORE geſchien zoude, dewelcke de voorſz. Ordon-
„ nantie te vrede was te agtervolgen, mids dat men hem *Aſſe* van
„ indenniteit verleen zoude, die hem gegoft is." — Cum
autem mandatum illud datum fuerit d. 27. *Januarii*, utique *Lu-*
do. Schore non prius Unioni ſubſcribere potuit, quam eodem
illo die, vel ſaltem ſequenti vigefimo octavo. Eodem die
exemplum ex Authentico confeſcit LAMZWEERDIUS, ex quo
ſequenti die 29. promulgatio ſolenniter fieret, quodque typis
publice exprimeretur. Haud itaque amplius mirabimur, cur in
omnibus Editionibus idem ille SCHORE de mandato *Capituli ſui*
legatur Foederi ſubſcripſiſſe. Eo enim die 28. nondum alterum
Exemplum confeſtum fuiſſe videtur, ſed haud diu poſt.
Nam ſi advertas ad ſubſcriptionem Gandavenſium, quae d. 4.
Februarii facta fuit, quaeque in eodem Exemplari ſubjecta legi-
tur, facile in eam devenies opinionem, alterum illud Authen-

nunquam subscripserint, tamen reliquis sociis accensi fuerint; Quomodo porro Frisii tandem

ticum Exemplar inter 30. *Januarii* & 4. *Februarii* ita subscriptum fuisse, uti hodie in elegantissima atque accuratissima editione conspicitur. Sed alteri isti Exemplari non *L. Schore*, verum ipse Decanus Capituli, *W. van Amerongen* subscripsit, quem ex urbe profectum fuisse d. 25. *Januarii* ostendimus. Quorsum quidem profectus fuerit, huc usque me latet. Bruxellis eum versatum fuisse, haud probabile est, & publico Ordinum nomine illuc missum fuisse, ex ipsis Ordinum Actis, si recte memini, nullibi patet, licet ita indicatum fuisse Ornatissimo BONDATIO narret Auctor *der Algemeene Bibliotheek Vol. II. part. 4. p. 529*. Si conjecturis indulgere vellem, conjicerem Amersfurtum fuisse illum delegatum, ut Magistratus illius Urbis, qui huc usque prae fracte Foedus declinabant, ad id permoveret. Sed, cum & hoc ex Actis nullibi pateat, adfirmare id vix aulin — & forte propriorum negotiorum causa per unum alterumve diem absuit. Id saltem certum est, Bruxellas proficisci non potuisse, cum jam praesens in urbe adfuerit d. 3. *Februarii*. Nam ipso illo die Comitii Ordinum interfuit, & inter ceteros, qui consesui Ordinum praesentes ad d. 3. *Februarii* 1579. adfuerunt, enumeratur in MS. *derde Boeck van Beschrivinge der Staten van Utrecht, Fol. 103. verso*. Praesens itaque jam aderat, cum alterum illud Exemplar conficeretur a Sociis, neque

dem permoti fuerint communibus suffragiis
societati sese adungere. Haec, pluraque alia,
-Hii-

neque dubitavit Decanus nomine Capituli sui isti subscribere. Hinc necesse non erat, ut *Lud. Schore* ad id adhereretur, cujus mandatum ipso jure finitum jam erat per praesentiam Decani. — Ex eo autem, quod alterum illud Exemplar uno alterove die post prius confectum & a sociis subscriptum fuit, dependent & ceterae differentiae, quae cum editis Exemplaribus intercedunt, quaeque persuadent, duo diversa fuisse exemplaria. Priori dum subscribebat LAMB. VAN DER BURCH, testatur se id facere *Capitulo jubente*; alteri vero se subscripsisse testatur *jussu Capituli*. Sic cum alterum perficeretur, absens fuisse videtur BARTHOLOMAEUS VAN DEN WAEL, qui tamen ex Ordine Equestri priori subscripserat. Forte & EGBERTUS CLANDT, qui Ommelandensium nomine cum EISONE JARGES huc delegatus fuerat (vid. R. FRESINGA *Memorien* in DUMBAR. *Anal. Tom. III. p. 137.*) statim ac negotium Foederis d. 23. Januarii ad finem perductum erat, domum profectus fuerat, ut ad suos de constituta ac perfecta Unione referret, relicto socio suo, qui ulterioribus Sociorum deliberationibus interesset. Saltem & ipse absens fuit, cum alterum exemplar conficeretur. Unde ratio petenda, cur in altero illo exemplari spatium quoddam studio vacuum relictum videatur, quo uterque nomina sua adscribere possent, si quando reversi Collegio Sociorum adessent.

sent. Quod tamen, siue incuria quadam, siue alia ex causa, postea fuit omissum. — Si porro admittamus, alterum illud Exemplar eo scopo fuisse confectum, ut tanquam Authenticum in posterum consideraretur, facile ratio dari poterit, cur prius illud, quod a Gelris tantum sub conditione & limitatione praedicta erat subscriptum, neglectui habitum fuerit, imprimis postquam Acta accessionum alteri illi Exemplari adjungi & adscribi solita fuerint, & sic forte jam quidem perierit; cum e contrario alterum illud una cum *Formula Unionis*, prouti *d. 6. Decembris 1578.* erat subscripta, nec non cum authentica illa *Formula submissionis*, siue *Acte van submitssie van den 13. Julii 1579.* aliisve documentis, non in Archivis alicujus Regionis, sed tantummodo in tabulario Secretorum Concilii Statuum sancte semper adservatum fuerit, ubi illud, situ forte araneofo olim depositum ac diu neglectum, tandem anno 1753. felici quodam casu repertum fuit. Conf. P. BURMANNUS II. *Analeſt. Tom. I. in Praefat. p. 12.* — Sed roget forte quis, quum tot diversarum Regionum Legati hujus Unionis Diplomati subscripserint, an non plura ejus exemplaria a Legatis confecta fuerint, saltem tot numero, ut singulis Regionibus unum tradi posset? Equidem anxie tum hic Trajecti, tum in Gelria, tum in Transilvania, tum ipse, tum per amicos, inquisivi in eam rem, sed non feliciori fortuna usus fui, quam alii, qui ante me in idem inquisiverant. Et sane, si verum dicere liceat, operam illam frustra adhiberi mihi persuadeo, nec videntur socii plura unquam concessisse exemplaria, quam unicum illud autographum, quod Hagae adservatur. Propositum quidem fuerat *d. 10. Februarii 1580.*

1580. inter alia Collegio Sociorum, ut inter se deliberarent, „ *alsoo 't slot van de Unie vermelt. dat daer van brieven gemaakt, souden worden in behoorlike forme, die by de Heeren Stadhou- ders, ende by de voornaemste Leden van de Provincien, daer toe by den anderen specialyc versocht zynde, besegelt, ende by haren Secretaris onderteickent souden worden, of niet geraden is tot meerder vestickeit sulcx metten eersten te doen doen.*” Optimum factu visum id fuit Legatis, decreveruntque inter alia d. 17. Februarii 1580. sed op 's welbehagen van hare respectie Meesters, daer af zy beloofst hebben rapport intebrenge tegen den 16. Martii toecomende, „ dat van de Naerder Unie brieven in behoorlike „ forma expedieert, gemaakt, besegelt ende geteikent worden „ in conformitè van 's geene geposeert wort in 't Artikel.” Decretum illud Sociorum una cum aliis, huc usque ineditis, dabimus suo loco in *Collectione nostra Documentorum ineditorum*. Sed licet ita quidem tunc decreverint, vel sic tamen effectum suum nondum habuerat haec res anno 1583. uti pluribus docuit Ornatissimus P. PAULUS *Verklar. der Unie Tom. III. p. 224.* — Sed an statim, postquam publice promulgata fuerat Unio, typis quoque expressa fuerit, an demum aliquamdiu post, vix definire auserim. Adhibuit quidem Eruditissimus PAULUS *Tom. III. p. 271.* vetustissimam editionem, quae in quarto prodiiit, & quidem, uti titulus habet, *Gedruct i' Utrecht by de Weduwe van Coenraet Henricksz. wonende in den gulden Engel by die Gaertbrugge*; sed illam non omnium esse primam, exinde patet, quod in Bibliotheca publica Trajectina adservetur alia, quae vivo adhuc ipso illo *Conrado Henrici* prodiiit, utpote *gedruct i' Utrecht,*

Historicis nostris fere praeterita, jam quidem mitto (k), ne patientiam vestram, qua jam nimis

t'Utrecht, by my Coenraet Henriksz: woenende in den gulden Engel by die Gaertbrugge, uti in titulo, absque ulla tamen anni nota, legitur. Sed nec haec omnium editionum fuit prima, nam cum in ea contineatur *Formula Accessionis* Antwerpensium d. 29. Julii 1579. desiderentur vero *Acta Accessionum* tum *Civitatis Bredanae*, quae d. 13. Septemb. Unionem confirmavit, tum ceterorum, qui postea Foederi accesserunt, tuto inde, ni fallor, concludere licebit, non ante d. 29. Julii 1579. eam typis fuisse expressam, quanquam ante d. 13. Septembris edita videatur. Jam vero certum est, ante finem mensis ejusdem Julii, impressa jam fuisse Unionis Exemplaria. Et, ne dubites, liquido id patet ex MS. *Resolutien Boek der Stad AMERSFOORT*, ubi d. 14. Junii 1579. adnotavit Secretarius, mandatum sibi a Magistratibus fuisse promulgationem Foederis, si-
ve, uti ipsa verba se habent, „*bebben geordonneert my Secreta-
rius die selve Acte van Admissie, ende de GEDRUCKTE UNIE
„ alhier voor te lesen ende te publiceren.*” Sed frustra huc usque Editionem illam primam quaesivi.

(k) *Jam quidem mitto.*] Ipsa documenta publica, unde haec constare poterunt, quae silentio, ne nimius essem, hoc quidem loco praeterieram, cum Historiae nostrae patriae studio-
sis communicabo in *Collezione nostra Documentorum inaeitorum*. —

Sum-

nimis diu abusus fui, delasfare velle videar.

Tandem negotio Foederis, cui persiciendo
ultra

Summatim tantum sequentia notemus. — Quod ad Amersfur-
tanos attinet, eos utique Unionem recipere diu recusavisse, et,
quum hosti favere praesumebantur, tandem armis sociorum,
ductu Johannis Nassavii, coactos fuisse, ut partes Ordinum se-
querentur, seque Foederi adjungerent, recte jam docuit BOND-
TIUS *Hist. Foed.* §. 15. pag. 34. Sed licet quidem d. 24. Mar-
tii, uti idem recte notavit, Unioni accedere decreverint; licet
etiam d. 30. Maji 1579. Bartholemaeo van Glindt, Consuli,
mandaverint, ut nomine ipsorum Foederi subscriberet, *nyet je-
genstaende eenige Protestatien, ofte verklaringen, welke by die oude
Regeerders der voorsz. Stad voor 't veranderen van dyen ter contra-
rie gedaen zyn; vel sic tamen effectui suo destituta fuit tunc res*
illa, &, remotis variis difficultatibus, tandem d. 9. Junii 1579.
delegaverunt, vel, ut in ipsis MSS. *Adis Publicis* ejus Civita-
tis ad d. 9. Junii adnotatur, „ *bebben speciaal gecommitteerts*
„ *Cornelis Douwer ende Jan Buys, Schepenen, omme de UNIE*
„ *te ondertrycken*” — id quod die sequenti 10. Junii effec-
runt, ceu liquido jam constare potest ex ipsa accessionis for-
mula, quam Exemplar Unionis authenticum, typis nuper ex-
pressum, exhibet. Sicuti d. 14. Junii huius accessionis suae
certiores reddiderunt Cives suos Magistratus, tabulasque Foe-
deris promulgandas jusserunt, uti constare potest ex iis, quae

X

ex

ultra biennium infudaverat Araufionensis Princeps, ultima imponitur manus.

Die

ex MS. *Aëis Urbis* in præced. Nota jam attulimus. — Quod ad *Zutphanienfes* attinet, illos ea, quae a Deputatis tempore pacti Foederis acta fuerant, probasse, tantum sane adest, ut diu post demum eidem accesserint. Quibus persuasionibus Nassaviae Comes usus fuerit, ut in sententiam suam illos perduceret, ex ipsis publicis Documentis, quae in *Collect.* nostra proferemus, luculenter patebit. Jam quidem suffecerit notasse, Magistratus, ac Delegatos Civium Zutphanienfum tandem d. 11. *Januarii* 1580. Foederi quidem accessisse, sed sub variis conditionibus, & quidem etiam hac, ut Comes ipsis exhiberi curaret *van wegen de nêgere Union de aggreatie ende confirmatie des Ertshertogen, als erwelten Generael Gouverneurs, und Heeren Generael Staten.* Praestitit id Nassaviae Comes, & ab Archiduce impetravit novi illius Foederis approbationem. Ipsas illas *litteras* Archiducis, ad Ordines Gelriae eum in finem d. 15. *Februarii* 1580. datas, & hucusque Historicis nostris incognitas, suo loco in d. *Collectione* integras dabimus. Solenni autem juramento ceteris Confoederatis fidem suam adstrinxerunt omnes Cives Zutphaniae d. 16. *Junii* 1580. quando inter alia promiserunt, „ *Coninklyke* „ *Majesteit, als Hertoch van Gelre ende Grave van Zutphen, getrou* „ *ende geboorsam te zyn onder 's Gouvernement des Ertshertochs* „ *Mathias — voorts de Estie des Princen van Oranien, als*
buoc.

Die 29. Januarii ex rostris Curiae nostrae magna solennitate Leges Foederis illius Populo Belgico promulgantur. Quan-

„ boochermelte F. D. Generael Lieutenant, samps de Generaliteit,
 „ ende naerder Geunieerden ende Benabuirten Provincien; wie
 „ insgelycken den welgeboren onsen Gen. Heeren Stadholder Johan
 „ Graven van Nassau.” — Promiserunt porro, „ met raet
 „ ende daet, goet ende bloet, lyf ende leven, den anderen te sullen
 „ helpen ende bystaen, om de bloet- ende goet-dorstige Spaenjaerden,
 „ ende oere aenbangers, als verdooveren ende depopulateurs van de
 „ naerder geunieerde Provincien, Quartieren, ende Leden van
 „ dien, uyt de Landen te dryven, verjagen, ende te bolden.” —
 Idem jusjurandum in ceteris Civitatibus Comitatus praestitum
 videtur. Praestiterunt id etiam plerique ex Ordine Equestri,
 ab eoque tempore Socii Foederis habiti fuerunt, & Legati eo-
 rum deliberationibus Sociorum interfuerunt. Ita nomine Ci-
 vitatis d. 26. Julii 1580. ad consessum Foederatorum delega-
 runt Magistratus „ bunnan lieven mederaetsorient, Andries van
 „ Achtevelt, om hunne plaats aldaer te vertreden, de propositien
 „ aenteboren, ende sunst daerop mede t'adviseren, als sulcx eenhel-
 „ licblyc, ende nae gelegenheit deser periculeuser ende gevaerlyker
 „ tyden an nuyten ende bequemssten zyn sal,” uti inter alia legiur
 in *Instructiōne*, ipsi tunc data. Neque diu post nomine totius
 Comitatus Zutphanienſis Ordo Equestris, & Civitates deputa-
 runt in Collegium Foederatorum den *Eerentſteſten* Gerlich van

Quanta omnium bonorum laetitia, quanta
 gratulatione exceptae illae fuerint, vosmet
 ipsi

der Capelle, *Provinciael Raet des Furstendoms Gelre ende Graefschap Zutphen*, petieruntque in literis suis, ult. Augusti 1580. ad ceteros Socios datis, dat men syn L. ende W. de Sessie van wegen des Graeffschaps gunne, ende bunne personen representeren laten wollen &c. Solis Baronibus, seu Bandophoris, Foedus persuaderi tum non potuit; unde tandem loco suo, quem inter ceteros Ordines ejus regionis quondam obtinuerant, exciderunt. Atque hinc ratio petenda, cur, cum anno 1629. Limburgi ac Bronchorstii Comites peterent, om als Bannerheren op de Landdagen van dese Provincie te mogen compareren, id ipsis denegatum fuerit. Vid. SCHRASSERT *Cod. Gelre-Zutph. Tom. I. pag. 62.* — Quod ad TRANSISALANIAM attinet; non repetam hoc loco, quae alii hac de re dixerint. Nunquam quidem Unioni subscripsisse Transisalanos, certum est. Sed vel sic tamen tanquam Socii a reliquis Foederatis fuere habiti, imprimis postquam Ordines d. 8. Augusti 1579. Legatis suis mandaverant, ut Gubernatori Provinciae, & Legatis Foederatorum, declararent „ *utb den name der alinger Lantschap, dat si entslo-*
 „ *ten sinnen*, by syn Genade, der Generaliteit, ende der na-
 „ *buer geunieerde Provincien to blyven, und to bolden, und*
 „ *sich daer van nyet laten scheiden, est schoeren, noch oick onder ee-*
 „ *nigen pretext met anderen buyten der vorstz. Provincien oerwe-*
 „ *ten*

ipſi judicate, Auditores. Hoc ſane Foedere
jam concordia videbatur reduſta; hujus ope
vim

„ ten vrede maken, oft ſolcken vrede annemen, daer deſelue Pro-
 „ vincien nyet mede in begrepen worden ſyn. — Welcke voerſz.
 „ Preſentation — geſchien ſol by ſolcher beſcheidenheit, dat
 „ die Nabor Geunieerde Provinciën deſer Lantſchap vnd Steden
 „ noch voertan voer hoere goede nabueren, vrunden, ende Ge-
 „ affocieerden erkennen, vnd in tyt der noot — boers uerſten
 „ vermoegen bin weder mit raet vnd daet aſſiſteren vnd byplichten
 „ ſolden” — uti loquuntur ipſi Ordines in Inſtructione, Le-
 „ gatis ſuis tum temporis data. Hanc Tranſſalananorum De-
 „ clarationem acceptarunt Legati Foederatorum, quibuſcum Leo-
 „ vardiae haec acta fuerunt d. 15. Auguſti 1579, & viciffim no-
 „ mine ſuorum declararunt, „ dat die voerſz. nader geunieerde
 „ Provinciën de Lantſchap van Overiſſel voor haere goede na-
 „ bueren, vrunden, ende Affocieerden erkennen, ende in tyt
 „ van noot die Lantſchap ende Steden (des verſocht zynde) na boe-
 „ ren beſten vermoegen, mit raet ende daet aſſiſteren, ende ſullen
 „ die voerſz. Provinciën, ende Ridderſchap ende Steden, recipro-
 „ ce d'een den anderen, beloven in geenderley wyſe, ofte ma-
 „ niere, noch om enige ſaecken, bet ſy onder wat pretext ofte titu-
 „ le bet mocht geſchieden, d'een van d'andere te ſcheyden, oft
 „ ſepareren, noch hem ſcheyden of ſepareren laeten, maer alle tyt
 „ by den anderen, als goede nabueren, vrunden, affocieerden,

X 3

ende

vim hostilem repellere se posse arbitrabantur ;
vinculumque illud, tam arcto septem telorum
nodo

„ ende bontgenooten blyven” — Atque ab eo tempore, licet ipsam Unionem non expressis verbis approbaverint, sed magis *Generali Unioni* adhaeserint, tamen tanquam Socii habiti fuerunt, mutuaque sua subsidia contulerunt. Hanc Transsalfanorum declarationem d. 9. Martii 1580. solenniter fuisse renovatam infra videbimus. Acta autem illa publica, pluraque alia, huc pertinentia, integra suo loco dabimus in *Collectione* nostra *Documentorum*. Illud vero tantum addo, non adeo erravisse WILHELMUM NAGGE in MS. *Historia Transsalfaniae*, ut quidem opinatus fuit Consult. B. J. VAN HATTUM *Gescb. van Zwolle* Vol. III. p. 184. quando memoriae prodiderat „ dat op den 12 September die van Overijssel by Schrifstelyke „ Acte beloofd hebben, den Generale Unie, ende die naburige Provincien hant te holden en niet te verlaten.” Nam per haec verba NAGGIUS non indicare voluit, Transsalfanos tunc in omnibus amplexos fuisse Foedus Trajectinum, eique subscripsisse, sed tantum in his respexit Declarationem illam, quam Legati ipsorum Foederatis Leovardiæ d. 15. Augusti fecerant, quamque Declarationem confirmarunt tunc temporis, & ratam habuerunt, ac publico instrumento, by *schrifstelyke Acte*, approbarunt Ordines in Comitibus d. 12. Septembris 1579. habitis, ut ex ipsis *Actis publicis*, sive *Boeck van Dacboerden* Ann. 1579 ... 1581. der Stad Campen *Fol.* 48. mihi con-

nodo constrictum, & *juvante Deo* (1) colligatum, perpetuum fore sperabant. Hujus tandem

constitit. — Ceterum quando tandem FRISII communibus suffragiis Societati sese adjunxerint, colligi facile poterit ex publicis illis Documentis, quae SCHOTANUS, WINSEMIUS, EMMIUS, DUMBARIUS, alique, scriptis suis passim inferuerunt. Nobis enim jam quidem uberiores esse nec lubet, nec licet.

(1) *Juvante Deo*] In his respexi ad ipsum Sigillum, quo Foederati corroborare mandata sua, literasque suas obsignare jam ab initio Foederis soliti fuerunt. Repraesentat illud septem tela inter se constricta, duabusque manibus contenta. Additur in inferiore parte nota anni, quo Foedus initum fuit, 1579. in superiore parte insculptae leguntur literae I. D. Per eas indicare voluisse Socios, JUVANTE DEO concordiae illud vinculum inter Septem Regiones tandem colligatum fuisse, constare poterit ex Nummo, sive CALCULO SENATUS PROVINCIARUM UNITARUM BELGII. 1590 cuso, ubi eodem modo duabus manibus contenta repraesentantur: sex tela, (nam Groninga, quae Rennenbergii perfidia vinculo exciderat, nondum ad Foedus reducta tum temporis erat) additis verbis, quae non notis, sed integris literis expressa sunt, DEO JUVANTE. Vid. VAN LOON *Nederl. Historie penn. Vol. I. pag. 412.* atque illud innuebat etiam ipse Arausionum Princeps, GU-

LIEL.

dem Foederis ope, si generalis illa universi Belgii societas, jam maxime defectione quorundam sociorum nutans, & collabascens, tandem dissolveretur, impotentissimi Tyranni jugum ex collis suis excutere, liberamque Rempublicam auspiciis Nassaviorum constituere se posse plane confidebant.

Sed gaudium illud haud fuit diuturnum.

Qui

LIELMUS, in *Apolog.* pag. 143. Edit. anni 1581. quando Ordines adhortatur *mes der daet ter executie ende int werck te stellen 't ghene, dat het bundelken pylen, met enen bandt i'samen gheknoopt ende ghebonden, het welcke ghy in uwen SEGHEL voert, medebrenght ende beduydt.* Tale Sigillum eëtypum, quo obsignatae quondam fuerunt literae quaedam Sociorum, d. 29. *Octobris* 1579. datae, optime conservatum, ipse possideo. Simile, quo mandatum quoddam Sociorum d. 22. *Septembris* 1579. confirmatum fuerat, possidet, quem honoris & amicitiae causa nominino, Amplissimus Curiae Vianensis Senator, & Ecclesiae Majoris Trajectinae Canonicus & Officialis, GERARDUS MUNICKS, talium monumentorum veteris aevi aestimator peritissimus.

Qui inter Frisios, Groninganos, & Transifalanos Foedus illud tam fervide urferat; qui virtute sua bellica hostem depulerat; qui tandem binas Transifalaniae Civitates primarias, Campos, & Daventriam post acrem & diutinam oppugnationem, fociis adseruerat, Renenbergius Comes, magnis ac speciosis Farnesii, Parmensis Principis, promissis irretitus, turpi ac scaeva sua defectione laetissimam hanc spem, seductis in partes suas (m) Groninganis, haud diu post plane intervertit.

Ad primum hunc nuncium, cui vix fidem (n) habere poterat, advolat GULIELMUS in Transifalaniem, ut praesentia sua ani-

(m) *Groninganis*] Initio nempe Martii anni insequentis 1580. Vid. J. B. DE TASSIS *Comment. Lib. V.* in HOYNCKII *Anal. Vol. II. P. 2. pag. 348.* & WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VII. p. 325. & seqq.*

(n) *fidem habere*] Conf. R. FRESINGA *Memor. in DUMBAR. Anal. Tom. III. p. 210.*

animos illorum confirmaret, ne illecebris Ren-
nenbergianis, & exemplo Groninganorum, ipsi
quoque seducerentur; id quod solita sua pru-
dentia ac comitate, qua animos omnium alli-
ciebat, facile (o) effecit.

Nu-

(o) *facile effecit.*] Operae pretium erit, paucula quaedam
verba excerptare, & hic subjicere ex ipsa *Conventione* inedita, qua
Ordines Transilvaniae Araufionensi Principi & Foederatis d. 8.
Martii 1580. fidem suam confirmarunt. „ *Alfoe by zyne Princel.*
„ *Extie den vyfden Martii den* Ridderfchap *ende* Gefanten der
„ *Steden van Overysfel, beschreven, ende staetsgewys vergadert*
„ *binnen Campen, voorgegeven is* geweest d'oerfake zynder *Extie*
„ *ancompte aldaer, to weten die groote begeerte, die defelfde syne*
„ *Extie* met die van de naerdere Geunieerde Provincien *bad-*
„ *den* — *funderlinge omme wech te nemen alle diffidentie ende*
„ *misverftant* — *tuffchen die* Grave van *Rennenberch als*
„ *Statbolder, ende die* Staten. — *Dat men hier naer verflaen*
„ *heft* (naer verſcheiden voergaende *adoertentien*) van de *verande-*
„ *ringe, ende* tgunt by den *Graven* van *Rennenberch* binnen
„ der *Stadt* van *Groeningen* was *angericht* jegens die van de
„ *Gereformierde Religie, ende* den *goeden Patrioten* *aldaer;*
„ *Soe iſt, dat naer onderlinge communicatie mitten anweſende Ge-*
„ *deputeerden* van de *voirz. Geunieerde Provincien* *hierop ge-*
„ *bol-*

Nutabant & plerique Gelrorum animi,
sollicitationibus Farnesii ac promissis al-
lecti,

„ *bolden, d'voornemde* Ridderfchap ende Gefanten der Steden
„ *van Overisfel verclaert hebben, ende verclaren by desen, dat*
„ *zy luyden die gemene sake mitten anderen Provincien jegens*
„ *den Spaengiaerden ende heuren anhanck geneicht, ende wuy-*
„ *terlick van meninge syn mit alle heuren macht ende ver-*
„ *moege te handthouden, ende alfulx by den Provincien van*
„ *Brabant, Gelderlant, Flanderen, Hollant, Zeelant, Vrieslant,*
„ *Utrecht, Doornick, ende andere, hem so in de Generaliteit*
„ *van den Staten der Nederlanden, als in der UNIE van*
„ *UTRECHT houdende, mitsgaders in heuren Gemeenschap,*
„ *vruntfchap, ende guede nabuirfchap te willen blyven ende*
„ *völharden, sonder ben enichfins van deseloe Provincien te fchei-*
„ *den of te laten fcheiden; toe vreden zynde ende belovende overfulx*
„ *tot onderftant der gemeinen zake ende totter gemene defenfie des*
„ *Vaderlants mitten selven Provincien te contribuieren ende to gelden*
„ *die fomme by provisie van ses duylent gulden ter maent, mits dat*
„ *fyluyden in voervallende noot ende aenperfinge der vianden van de*
„ *voirn. Provincien nyet verlaten, maer bemluyden reciprokelick*
„ *gedaen, ende bewefen fal worden alle hulpe affiftentie ende ontfet,*
„ *des moegelick zynde — alwelcke contributie Syne Princ. Extie.*
„ *eensfamentlick die van de voirn. Geuniceerde Provincien voer*
„ *goet aengenomen hebben, ende dat provifionelick oer den tyd van*

lecti, & cum Rege reconciliationem tentare
ac meditari videbantur. Sed hos Hispanorum
do-

„ desen lopende maent van Meerte, op vaste vertrouwen, dat de
„ Staten van Overysfel voorn. hem in de voersz. beure contribu-
„ tie, ende int verbogen van dien, daer naer guetwillich sullen shonen,
„ ende vougen naer advenant van de verdelinge ende quote van de
„ andere Provincien ende Lantschappen in alle redelicheit. — In
„ oerconde ende kennisse twee schriftelicke Acten van desen alleens-
„ luydende, by syne Princ. Extie, die van de naerder Geuniceerde
„ Provincien voorn., mitsgaders van wegen den Staten der
„ Lantschappe Overysfel tot meerder bevestinge want gunt voirsz.
„ is, getekent ende besigelt --- tot Campen den 8. Martii 1580.”
Atque hoc modo fide Transifalanorum confirmata, gratiam il-
lis fecit Princeps Jurisjurandi, quo Rennenbergio Comiti, ut
Gubernatori, erant obstricti. Id quod sequentibus verbis in
MS. Boeck van Dacbovaerden A. 1579--1580. der Stad CAM-
PEN Fol. 177. memoriae proditum invenitur. „ Item den 14.
„ Martii hebben etlike Gecommitteerde van syn Extie den E.
„ Raedt” (Civitatis nempe Campensis) „ ontslagen van den Eedt,
„ den Graven van Rennenborch, als Stadtbolder van Overysfel,
„ gedaan, voer sijn vele desselvs Graven persoen betrefset, ende
„ boer E. daer na een anderen Eedt (by syn Extie als Lieute-
„ nant Generael gedaen concipieren) affgenomen vermoege des Ac-
„ tes, daer van zynde.” Non quidem ipsa formula Jurisjurandi,
a Cam-

dolos praevertit eodem fere tempore sagacitate

a Campensibus praestiti, in dicto illo Codice additur, verum *Fol. 183.* itidem annotantur sequentia. „ *Item die Eedt dern*
 „ *van Deventer was conform dern van Campen ongefeerlich; dan dat*
 „ *in plaetse deser woorden: die Hoge Overicheit: gestelt was:*
 „ *Con. Mat. als Hertoch van Brabant, Grave van Hollandt*
 „ *vnd Heer van Overysfel, tot behoeff van de Generaale Sta-*
 „ *ten. &c.*” Edidit quidem Ampliff. DUMBAR *Anal. Tom.*
III. pag. 591. formulam *Juramenti*, quod *Transisalanos ad instan-*
tiam Principis praestitisse tum temporis narrat; verum formulam,
 quam producit, ab Ordine Equestri non praestitam fuisse, sed
 longe aliam, in qua nulla mentio illorum, qui arctiori foedere
 colligati erant, *in die Naerdere Unie sich tbo samen boldende*, sit, sed
 tantum illorum, qui *generali Unioni* adhaerebant, liquido constabit,
 siquando ipsam illam formulam, prouti in Comitii Ordinum
d. 15. Martii 1580. fuit Ordini Equestri praescripta, &
 a Nobilibus subsignata, *voer den van de Ridderfchap ingestalt ende*
by denselven ondertekent, integram produxerimus in saepius allegata
Collectione nostra Documentorum ineditorum. Ut adeo
 Jusjurandum illud, quod DUMBAR nobis sistit, non ab omnibus
 Transisalaniae Ordinibus, sed a solis Daventriensibus
 ea verborum formula praestitum fuerit, ut promittant, „ *belo-*
 „ *ven vnd sweren* Con. Mat. als Hertoge van Brabant, Gra-
 „ *ve van Hollandt, vnd Heer van Overysfel, tot behoeff van*

„ die Generaele Staaten van der Nederlanden, in der Generaliteit ,
 „ ofte in die Naerdere Unie sich tho samen holdende, —
 „ getrou vnd holt te zyn.” — Jam si advertas, quae ex ipsis
A&is publicis statim produximus, in eam facile devenies opi-
 nionem, Jusjurandum, a Campensibus praestitum, hac verborum
 formula conceptum fuisse, *W'y beloven vnd sweeren die Hoge*
Overicheit, tot behoef van die Generaele Staten van der Neder-
landen, in die Generaliteit, ofte in die naerdere Unie sich tho sa-
men holdende — getrou vnd holt te zyn — etc. Mereren-
 tur quidem haec copiosius illustrari, sed longioribus jam quidem
 esse non licet. Illud tantum addimus, Zwollanos tunc tempo-
 ris iisdem verbis, quibus Daventrienses, fidem suam solenniter ob-
 strinxisse, ut patet ex Jurisjurandi, ab ipsis praestiti, formu-
 la, quam produxit Consultissimus B. J. VAN HATTUM
Geschied. van Zwolle Vol. III. Part. 1. pag. 191. Cum autem
 eo tempore Ordo Equestris induci nondum potuerit, ut Jurejuran-
 do se obstringerent illis, qui *Unioni Trajectinae* subscripsissent,
 sed tantum Ordinibus Generalibus, *generali Unione* confoedera-
 tis, hinc ratio petenda, cur Socii Trajectini ELBERTUM
 LEONINUM, & ALEXANDRUM BENTINCK delegan-
 dos iterum censuerint in Transisalaniem, qui, inter alia, d. 26.
Septembris 1580. ab Ordinibus etiam petierunt, „ *Dat die van*
Overyssel sich verclaren wolden, oft sie sich in de Naerder Union
mitten anderen Provincien solden willen inlaten op zekere con-
diiten.” Quibus responderunt tum Ordines, „ *dat men, be-*
langende die naerder Unie, erachtsede het A& van den 8 Mar-
tii,

te sua Comes JOANNES, & auctoritate sua (p)
effecit, ut iterum Proceres Foederi subscribe-
rent

„ *tii leßleden, binnen Campen desfals mit Princel. Excellentie, en-
„ de den Gedeputierden der naerder Unie opgericht, genoegsam te
„ syn.*” Hoc responso contentos fore Socios, declararunt De-
legati, petieruntque denuo, „ *dat men etlicken vtb dese Lant-
„ ſchap folde willen deputeren by 't Collegie der Naerder Unie,
„ om op alles te helpen raeden.*” Huic petitioni annuerunt tunc
Transifalani, conveneruntque inter se, „ *dat men eenen vtb der
„ Ridderſchap ende eenen vtb den drie Steden foll committeren om
„ mede int Collegie der Naerder Unie te weſen.*” Quae si per-
penderis, ab eo utique tempore Transifalanos, licet expresse
Foedus nostrum non in omnibus approbaverint, tanquam Socios
Foederis considerari debere haud dubitabis. Ipsa autem Docu-
menta, unde haec excerptimus, integra dabimus in *Collezione*
nostra *Documentorum*.

(p) *effecit*] Quaecumque de iterata Unionis confirmatione,
a Gelris facta, hoc loco diximus, luculentum in modum consta-
bunt ex ipsis *Actis Publicis*, quae, utpote hucusque inedita, & a
nemine Historicorum nostrorum visa, in *Collezione* nostra *Docu-
mentorum ineditorum* producemus. Longiora enim & numero
plura sunt, quam ut commode quaedam ex iis excerptere, &
his subicere possimus.

rent non tantum, sed ut omnes cives ac incolae Jurejurando Unionem confirmarent, in exilium eiectis, ac in hostium numerum relatis illis, qui sacramentum illud declinarent.

Sic quidem nobile illud par Fratrum labascentem societatem sustentarunt. Sed Groninga, perfidia Rennenbergii avulsa, non nisi post aliquot demum annos (q) virtute MAURI-

(q) *Aliquot demum annos*] d. 23. Julii 1594, & quidem tum sub alijs, tum etiam sub hac conditione, „ Sullen die van de „ Magistraet ende Ingesetenen van Groeningen aennemen, ende „ beloven, gelyck sy aennemen ende, beloven by desen, hem in de U. „ NIE der Geunierde Nederlantsche Provincien te reunieren, en- „ de de Heren Generale Staten derselver Geunierde Provin:ien aen- „ bangich, gebouw, ende getrouw te zyn. Ende dat dienvolgende „ die van Groeningen als een medelidmaet neffens den Provin- „ cien als goede bontgenoten, in goeder trouw ende ongeveynsde- „ licker vaste ende onverbreeckelycke Vriendschap onder malckande- „ ren onderhouden sullen, ende in allen tyden, ende in allen occur- „ rentien, malcanderen bystaen, om te wederstaen, daer wyt te „ houden, ende te verdryven alle de Spaingniaerden ende beure ad- „ herenten &c.” -- Uti legitur in *Articul 2. der Poincten ende*
Con-

RITII ac Comitis Nassavii GULIELMI LUDOVICI ad foedus reduci potuit.

Advertite & hic, Auditores, adorandas Divinae Providentiae vias, quibus purior Religionis cultus tandem fuit confirmatus.

Si ulla alia res, defectio haec Rennenbergiana, quae prima specie societatem subversura videbatur, eandem quam maxime promovit.

Experiebantur Reformati (r) fidem haberi
vix

Conditien, gemaect tusschen zyne Excellentie den Heere Prince Mauritz van Orangien, ende Graeff Wilhelm Ludwig van Nassauw, met de Raeden van State ter eenre, ende de Stadt Groeningen ter andere syden, geaccordeert ende gesloten in 't Leger tot Helpen voor Groeningen den 23. Julii 1594. — Conf. WINSEMIUS Chron. van Vriesl. Lib. XIX. pag. 817. Restituta autem hoc modo ad societatem foederis, relictis partibus Hispanicis, Groninga, ac magistratu priori exauctorato, restitutos & ad gubernacula Civitatis locatos fuisse exules, narrat EMMIUS de Agro Fris. inter Lavic. & Amas. pag. 49.

(r) Reformati.] Appositissima ad hanc rem sunt pauca quaedam

Z

dam

vix posse illis, qui Romanae Ecclesiae ritibus
adhaerebant. Odio religionis Reformatae par-
ti-

dam verba, quibus usus fuit GULIELMUS in *Apol.* pag. 146.
Edit. anni 1581. ac dignissima, quae & hic legantur. „ *Ende van*
„ *dat se ons,*” inquit Patriae ille Pater, „ *voorts opleggen, dat wy*
„ *alle gheestelicke personen veriaecht ende wtghedreven heb-*
„ *ben; Ghy weet seer wel, Myne Heeren, dat 't selve niet waer-*
„ *achtich en is. Maer achtet dat haer Hoofstman, die doe ter tydt*
„ *binnen Groeninghen lagb, hadde binnen der selve Stede doen*
„ *vanghen ende spannen alle die van der Religie, sommighe oock*
„ *vermoort, ja den Borgemeester selve, ende dit alles teghen synen*
„ *eedt, hebbende daer te vooren den Religioens-vrede aldaer ingheleydt*
„ *ende ghesworen, hebbende oock opentlick ende met solemneien eede,*
„ *metgaders met syn eygen bandt-teeckeninge de Unie van Utrecht*
„ *bevestigt: wie isser, die vremdt kan vinden, dat die van*
„ *onse syde alsdan oock ghefocht hebben hen selven te verse-*
„ *keren; insonderheit als se saghen de vyaniden, sonder eenich aen-*
„ *schouw te nemen op haeren eedt, ende den name Godes, die sy*
„ *daer toe gebruyct hadden, onder de voeten tredende, tot eenen-*
„ *wich oerwoyt voor benselfen, ende haer gantsch geslachte, schen-*
„ *den ende verbreken alle 't ghene datter in de werelt van gerech-*
„ *ticheit ende billicheit noch was overgebleven? etc.*” — *Pari*
modo, cum exeunte mense Martio anni 1580. Ordines FRI-
SIAE in Comitibus suis constituisent, „ dat alle Priesters ende an-
„ *dere*

tibus Hispanorum favere credebantur, & occasionem tantum opperiri, ut se cum Rege reconciliarent. Callidis suis artibus ubique fere per Catholicos societatem dissolvere annitebatur Parmensis Princeps. Quod apud Groninganos opera Rennenbergii feliciter ei successerat, ne apud ceteros effici posset, atque hoc modo una cum libertate civili libertas etiam

re-

„ *dere Gheestelycke Personen, soo Mans als Vrouwen, sullen af-
 „ houden van alle Pauselycke gewoonlycke Ceremonien, diensten,
 „ ende Predicatie, soo wel in 't bymelick, als in 't openbaer;*”
 Decreti hujus sui Ordinibus Generalibus, Antwerpiae tunc congregatis, hanc reddiderunt rationem, „ *om dat, nae luydt van
 „ het Utrechtsche Verbondt, een yegelyck Provincie in 't besonder
 „ sulcks geoorloft was, ende men bevonden had, dat vele Papen
 „ ghevlucht waren nae den vyandt, ofte met dien hadden t' sa-
 „ men gespannen; soo dat men om de publycke Vrede ende Eendracht
 „ dit moeste doen.*” Uti narrat SCHOTANUS *Fries. Hist. Lib.*
23. pag. 851. — Pluribus sciens parco. Conf. praeter alios
 Eruditiss. J. W. TE WATER *Hist. van 't Verbond der Edelen*
pag. 56.

religiosa interiret, omni opera cavendum putabant Reformati. Tantum non ubique Magistratus Catholici mutabantur, & in locum eorum substituebantur Reformati, sed & templa illis adimebantur. Atque ita per totum Foederatum nostrum Belgium exercitium Reformatae Religionis publicum constituebatur; quo tandem concordia inter socios, quos nulla amplius religionis diversitas a se divellebat, in dies magis magisque coalescebat; ita ut tantum non omnes Regiones solenniter nullam aliam, quam Reformatam Religionem, publice admittendam esse censuerint.

Ita malum, quod Rennenbergii perfidia in exitium excogitasse videbatur, Deus benigne in salutem Belgarum & stabilimentum religionis convertit.

Atque hoc tandem modo, Populares, ante
te

te hos ducentos annos Foedus illud fuit constitutum, quo Imperii nostri moles in hunc usque diem innititur. Hoc foedere conjuncti libertatem nostram adferere contra quemcumque oppressorem valuimus. Ex hoc Foedere omnis nostra felicitas profluxit. Judicate jam vosmet ipsi, quantum debeamus Gulielmo Arausiaco, primo hujus Foederis auctori & promotori praecipuo.

Licet enim, OPTIME GULIELME, plurima sint & infinita in patriam nostram merita Tua, nullum tamen majus existit societate hac procurata. In reliquis, quae pace belloque praeclare & strenue gessisti, multa saepe fortunae debebas; Unio vero haec soli Tuae prudentiae debetur. Tua illa molimina, quibus Batavam gentem condere allaborasti, constantiam Tuam animi, qua jugum servitutis collis Majorum nostrorum excussisti, prudentiam, qua libertatem nostram fundasti, grati

semper laudabimus. Tua illa mērita duraturis monumentis, animis nostris, incisa semper manebunt, nec ullis machinationibus excindentur. Amorem Tuum, quo Belgas semper profecutus fuisti, pietatem Tuam, fidem, ceterasque virtutes generosi Tui animi, grati semper nepotibus nostris praedicabimus, ut grata posteritas Te in omne aevum habeat ac suspiciat tanquam communem PATRIAE PATREM.

Talem te, Pientissime Princeps, praebuisti etiam in ultimo mortis articulo, cum scelerata proditoris manu extinguebaris, (s) quando mori-

(s) *Extinguebaris*] D. 10. July 1584. — An revera moribundus Princeps tales preces ad Deum fuderit, dubitare videtur Auctor *van het Leven van WILLEM I. Vol. III. pag. 689*. Sed veritatem rei solidis argumentis jam contra eum adstruxerunt Editor *van de Verbandeling over de laatste Bede van WILLEM den eersten pag. 2—5.* & J. VAN IPEREN *Hijstor. Redenvoering over J. van Miggrode pag. 161—167.*

moribundo ore pro populo Tuo Batavo apud Deum intercedere haud defuisti.

Si unquam, Auditores, piorum preces apud Deum aliquid valuerint, hanc certe ultimam morientis GULIELMI obsecrationem, & implorationem divinae misericordiae, multum valuisse, eventus rerum in hunc usque diem luculenter docuerunt; ut facile animadvertere possimus, Belgicam Rempublicam fundare, fundatam adferere, adsertam servare, solum opus fuisse Arausionensium & Nassaviorum Principum.

Fundavit Remp. GULIELMUS, & septem populos mirando artificio ita inter se collegavit, ut, salvo tamen singulis jure suo majestatis & imperii, in unum corpus aeterno foedere coaluerint.

Fundatum imperium nostrum adseruit Imperatoria virtus MAURITII & FREDERICI HENRICI, Libertasque Belgica tandem Pa-
ce

ce Monasteriensi plene adfirmata fuit sub GULIELMO II.

Quo in ipso aetatis flore extincto, rem Belgicam concordia stabilire annisi fuere Optimates; sed, cum Rectore careret, ruina Reipublicae parata videbatur, postquam de septem populis tres jam imperio suo subjecerat Gallorum Rex LUDOVICUS XIV. Verum virtute Majorum adsertam Remp. ex ruina sua servavit, auspice Deo, GULIELMUS III., & virtute ac prudentia sua diductas, & occupatas, Regiones cum reliquis coagmentavit, ruptamque Unionem refarcivit.

Post mortem GULIELMI III. praecipua longae pacis mala, avaritia & desidia, civitates nostras corruperant.

CAROLI VI. Imperatoris morte bellum in Europa excitatur, cuius contagione & nos Belgae corripiebamur.

Gal-

Gallis ita adspirabat fortuna belli, ut, occupatis jam regionibus Belgicis, quae Juris Austriaci sunt, tandem in Flandriam, quae ditionis Belgarum Foederatorum est, penetraret Victor *Löwendal*ius. Isto Gallorum successu tremefacti ad veterem statum, a quo plerique nostrum paulum recefferamus, revertimur.

Ex Frisia ad Tutelam Belgii evocavimus GULIELMUM IV., cujus prudentia Pax Europae & Belgio mox fuit restituta; quique libertatem ab externo hoste illaefam non tantum servavit, verum etiam auctoritate sua concordiam civium feliciter & auspicato tantum non ubique instauravit.

Ita denuo Belgae domestico exemplo edocti fuimus, Belgium servare, concordiamque mutuam fovere solum opus esse Arausionensium Principum: ita volente Deo, ut, quorum

A a ~

au-

auspiciis concordiae vinculum & arctior illa societas Foedere Trajectino erat colligata, eorundem quoque auspiciis ac consiliis idem illud vinculum conservaretur.

Hoc edocti Belgae tandem Gubernatoris dignitatem Arausiaca domui fecimus hereditariam, eoque modo vinculum Foederis ita cum Augusta ea domo iterum constrinximus, ut per illum nodum posterorum fundata sit securitas.

Ex illo tandem jure hereditario tutela Belgicarum Regionum devoluta est ad Te, Serenissime GULIELME V. Te enim, quem, nisi negotiorum moles hoc tempore Hagae Te detinuisset, praesentem hic contueri sperabamus, Te, quamvis absentem, paucis compellare mihi liceat. Tu, Magnanime Princeps, Foederis Trajectini, quo nos Belgae per duo jam secula tam feliciter coadunati fuimus,

mus,

mus, es sequeſter & moderator. Uti ab eo tempore, ex quo Divina Providentia Te Reipublicae Gubernaculis admovit, pacem & concordiam internam ſapientia Tua, & aequalitate, inter Belgas conſervaviſti; ita laetiſſima illa ſpe fovemur, Tuis auſpiciis eandem illam animorum conjunctionem, idem illud vinculum concordiae, conſervatum ulterius iri. Neque ſpes illa vana erit. Circumſtant Te, Celiſſime Princeps, ſummae auctoritates magni Patris Tui, Majorumque Tuorum, quae Te dies noctesque commoneant, quid Patriae Tuae debeas, quid Nos Belgae viciffim Tibi debeamus. Tua ſapientia, auctoritate, diligentia, hucusque providiſti, ne vinculum illud diſrumperetur. Suſcipe porro cauſam illius Foederis; ſuſcipe porro tutelam Belgarum Tuorum; ſuſcipe porro cauſam libertatis & religionis; & cogita porro,

Aa 2

uti

uti tam glorioſe huc uſque cogitaſti, qui ſis; quo loco; quid dare Populis Tuis Belgicis, quid reddere Majoribus Tuis debeas. Et plane confidere poterimus, Deum, qui in difficillimis temporibus auguſtam Tuam domum ſemper conſervavit; qui Majoribus Tuis divinam ſuam opem benigne ſemper praeſtitit, nec unquam denegavit; qui Tibi huc uſque Divino ſuo Numine ſemper adfuit, in poſterum etiam benignitate ſua Tibi Tuiſque adfuturum. Augurari porro & confidere nobis licebit, eundem illum Deum, cujus divina ope ſub auſpiciis Majorum Tuorum Patres noſtri ſervituti colla ſubdixerunt, & in libertatem ſe vindicaverunt, eandem illam libertatem, tam glorioſe partam, & in hunc diem ſervatam, Te Duce & Auſpice, benigniſſime nobis Belgis ſervaturum perpetuam, & ad ſeros nepotes tranſmiſſurum incolumem, atque illibatam.

Ho-

Horum votorum nos compotes fac, BENIGNE DEUS, augurioque huic nostro pondus voluntatis Tuæ divinæ ad-jice!

VIRO CELEBERRIMO, COLLEGAE
CONJUNCTISSIMO

P E T R O B O N D A M O ,

*Foedus Trajectinum, solemniter pactum, seculari Oratione
elegantè facundeque celebranti.*

Festa dies oritur, niveis signanda lapillis,
Quam Batavos omnes conceleberrare decet.
Nam Deus ante duo Patriae bene secula fecit
Optimus insolito conspicuoque modo:
Oppressis quoniam Libertas aurea Belgis,
Veraque Religio tunc stabilita fuit,
Et servile jugum, quod iis Hispana Tyrannis
Intulerat, collo deposuere suo,
Unioque has inter Regiones mutua septem
Foedere perpetuo coepit habere locum.
Huic Pacto Princeps Gulielmus Primus amico
Admovit primam praecipuamque manum;
Ille Pater Patriae curam quoque praestitit omnem,
Ut bene susceptum perficeretur opus.
Hinc fuit aeternum merito sibi nomen adeptus,
Posteritas grato corde quod usque colat;

Tota

Tota nec Herois tanti Respublica raras
 Virtutes memori pectore abire sinat;
 Nassaviae soboles quas inclyta stirpis Avorum
 Exemplo numquam non imitata fuit.
 Praecipue cunctas summis memoranda per oras
 Laudibus est bonitas & celebranda Dei;
 Finibus a nostris quod propulsaverit hostes,
 Illorum removens vimque malumque procul;
 Bellaque in optatam mutavit noxis pacem,
 Qua licet hoc nobis tempus ad usque frui.
 Non tamen haec jucunda quies fortasse manebit,
 Cum Patriae immineant multa pericla, diu:
 Quae Deus avertens nostra tellure benignus
 Servet eam, cunctis accumuletque bonis;
 Belgicaque in septem Regionem juncta perenni
 Foedere non rumpat vincula nexa, precor.
 Quod superest, BONDAME tuis Celeberrime dictis
 Praebuit adplausum Concio tota suum:
 Haec quoniam dignis Oratio docta meretur
 Laudibus extolli, quas tibi nemo negat,
 Omniaque hoc Festum decorantia continet in se
 Ordine, quo quondam res ea facta fuit.
 Quid Procures igitur Batavi Civesque rependunt,
 Hoc opere obstricti qui tibi semper erunt?
 Quas Ultrajectum? quas nostra Academia grates
 Perfolvet, pacti Foederis ipse locus?
 Illa Viros inter doctrinae lumine claros
 Se jactat fulgens nomen habere tuum:

Te

Te quoniam discunt Juvenes Doctore perito
In toto quidquid noscere Jure queant.
Perge ita de studiis bene praeclareque mereri,
Ut facis, & numquam non memor esse mei.
Denique permultos vivas feliciter annos,
Donec in aeterna sede beatus agas.

FRANCISCUS BURMANNUS,
Franc. Fil. Franc. Nep.

VIRO

VIRO CELEBERRIMO
PETRO BONDAM J. U. D.

Jur. Civ. Publ. Belg. & Feud.

PROFESSORI ORDINARIO,
Quum altera Foederis Trajectini Saecularia
SOLLENNI ORATIONE
FELICITER CELEBRARET

A. d. iv. Kalend. Februar. A. MDCCCCLXXIX.

Sic fuit. Et vere Batavorum fata revolvīs
Prisca, quibus jacuit publica pressa salus;
Et Libertati dederint quae semina, dexter
Extricas, patrii gloria rara foli.

Quis, nisi in addidos absumens lumina fletus,
Perlegat imperii dira, Philippe, tui?
Quem timor haud totos gelido sudore per artus
Excruciat, tantis mens ubi fracta malis?
Te irritante ferunt Stygii fremuisse tyranni
Portenta, heu! toties vocibus acta tuis;
Et precibus convicta tetras duxisse catervas,
Et Patriam trepido pertimuisse metu.

Bb

Quam

Quam simul intrarunt, Foriis comitata cruentis,
 Aere ligant fixo iussa superba ducia.
 Nec mora. Pestiferis circumvolat horrida taedis
 Eumenidum princeps, tota cruore madens;
 Infectique suis, caedem minitata, venenis
 Quassatos Batavûm, pignora grata, lares.
 Inde sinus patrios, urbes, vicosque pererrans,
 Viperca innificit lurida tela manu.
 Et, quas adduxit, motae sonuere colubrae,
 Et saniem, & flammâs evomere nigras.
 Huic comites Luctus, pavidoque Infania vultu;
 Et Metus, & Terror sancia corda replent.
 Parsque parant fugam, pars altera compita quaerunt
 Abdita, nonnullos antra profunda tegunt.
 Aurea vulneribus Libertas ista cruentis
 Squallida dilectos deserit ante focos.
 Hanc sectata procul maculata veste profugit
 Pax, & in ignotis montibus exul agit.
 Religio, cruciata diu, dirisque ligata
 Compedibus, lacrymis mista venena bibit;
 Et saturata fatis, fractisque ardore catenis,
 Aethereas sedes, venerat unde, redit.
 In quarum subiere locum vagus Error, & atrox
 Caedis Amor, Rabies, indomitusque Furor.
 Horrida bella movent, mentem in contraria vertunt,
 Et Scelus & Terror corripuere viam.
 Insequitur strages; morientum calcât acervos
 Pcs facer, & caecis busta paterna negat.

Hic

Hic fedet, abrepti deplorans fata mariti,
Uxor, & indignas diripit ungue genas.
Hic gemit, amissa dilecta conjuge, conjux,
Et tristes gemitus angulus omnis habet.
Hic sua percutiunt, abducta prole, parentes
Pectora, foedatas dilacerantque comas.
Hic teneri infantes auras vagitibus implent,
Portentisque novis victima acerba cadunt.
Sanguine terra madet, rubro infuscata colore,
Fluminaque & Nymphas tincta cruore gemunt;
Quaeque prius dederint stationes navibus aptas,
Cuspide prostratis apta sepulcra dabant.

His contrita malis, exhaustaque Patria longum
Ingenti lapsu praecipitata ruit.

At Pater omnipotens, Batavae quem maxima sedis
Cura tenet, faevis fulmina faeva parat;
Conciliumque vocat; quae sit sua prona voluntas
Indicat, & Superis iussa severa dedit.
Illi indignantes, audita caede nefanda,
Clamore insolito mox loca dicta petunt.
Arma movent, monstrisque feris superinminet horror,
Quaeque diu adtulerant, vulnera faeva ferunt;
Et clades perpeffa graves insana requirunt
Terrorē horrendas, quas coluere, domos.
Sic votis favere piis, sic Numina vires
Auxerunt Batavae praesidiumque rati.

Bb 3

Sic

Sic undis submersa vagis caput extulit, & qui
Instabant fluctus, dissecat aucta ratis.
Aurea Libertas, mutata veste, superba
Adfulsit Batavis, Pace premente, viam.
Candida Relligio multis obducta tenebris
Emisit radios, nube soluta, novos.
Mox satis humano saturatus sanguine Mavors
In Schyticos, posita cuspide, tendit agros.
Condita Libertas Proavorum caede, cruenta
Imperii excussit vincla, Philippe, tui.
Inluxit melior facies, duce Numine, rebus,
Et solito vultus blandior orbis erat.
Jam septem coeunt in mutua foedera Gentes,
Candida pax firma pectora lege ligat.
Jam pietas, jam sanctus amor, sine crimine mores,
Simplicitas, superis tunc quoque grata venit.
Servitii species nulla est, & legibus aequis
Non premit injustum libera colla jugum.
Nec inculca jacent, caesis cultoribus, arva,
Nec, gregibus raptis, pascua nuda vacant.
Nec, quae condiderit granaria parvus arator,
Diripit infans, foenera acerba, latro.
Nec defunt, raptas reparet quis semina, messes
Agricola, & duram qua levet esca famem.
Mox opifex, inopem qua vitam sustinet, artem
Invenit, & solitum sedulus urget opus;
Nec vacuo residens suspiria tristitia ducit
Limine, dum emtores plena taberna videt.

Jam

Jam vehit Foo gazas mercator ab orbe,
Nec capiunt merces horrea plena suas.
Caeruleisque rotis pacata per aequora labens
Rex pelagi tumidis otia reddit aquis.
Subducta sic rura colit pirata carina,
Dirigit & tutum navita laetus iter.
Munere sic Pacis, quae parta, peculiâ crescunt,
Sic bona componit serus avita nepos.
Sic nostris fulgent Saturnia saecula terris;
Sic Batavûm adcrescit, Pace vigente, manus.

O utinam semper, contemptis fortiter armis,
Te liceat tota, Pax bona Diva, frui!
Unica tu Patriae praefes, Concordia, cymbae
Adsis, & nostros ornes amesque focos!
Tu Deus! hoc patriae serva venerabile carae
Palladium, & curae sit Tibi nostra salus!
Foedere perpetuo jungantur corda Batavûm,
Nec caeco effringat rixa furore pares!
Laeta legi Proceres cernat sibi Belgica dignos,
Tradita per sanctos qui tueantur avos?
Utque gregem pastor, sic Belgas pascat amatos
Ductor, & a rabidis servet ovile lupis!
Quae si vota valent, celebrabit tertia festi
Saecula Trajectini quartaque quinta nepos.

J. V. D. D.

ERRATA

Pag. 48. in *Not.* lin. 7. *nyet min Lege, nyet min dan.* P. 50.
 l. 16. *consensuum lege consensum.* P. 54. l. ult. in *Not.* p. 35.
lege, p. 355. P. 60. in *Not.* l. antep. *Lib. IV. lege Lib. VI.*
 P. 73. in *Not.* l. 1. *enin l. enim.* P. 101. in *Not.* l. 11.
sequentum l. sequentem. P. 136. in *Not.* l. antepen. 1579.
lege 1578. P. 138. in *Not.* l. 4. *Decemb.* 1579. l. *Decemb.*
 1578. P. 139. in *Not.* l. pen. *Junii* 1578. l. *Junii* 1579.
 P. 142. in *Not.* l. ult. a d. 21. *lege a. d. 21.* Pap. 147.
 in *Not.* l. 2. *illa l. illar.*

